

591949527

101 KØBENHAVNS
KOMMUNES
BIBLIOTEKER

09.65508 B0

KOBLENZANNS-ISENKRUMMER
1693
1930

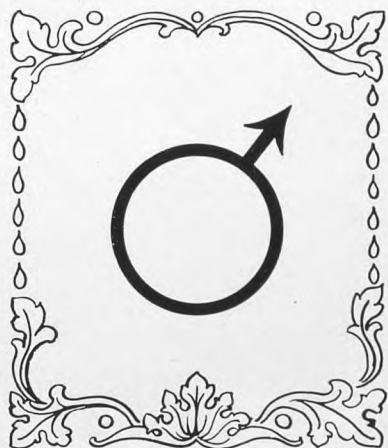
RHB

KJØBENHAVNS
RAADHUS
BIBLIOTEK

EX LI * BRIS

09.65508 B0

FÆLLESMÆRKE FOR
NORDENS
ISENKRÆMMERE

KNUD BOKKENHEUSER

**KØBENHAVNS
ISENKRÆMMERE**

1693 * 1930

ET FESTSKRIFT

UDGIVET SOM MANUSKRIFT AF
KØBENHAVNS ISENKRÆMMERFORENING
I ANLEDNING AF DENS 50 AARS JUBILÆUM
ONSDAG DEN 5. MARTS

1930

09.6509

Js 38

b

gyl

*Dette Festskrift er trykt i
S. Johnsen & Co.s Bogtrykkeri
København K.*

8845

0203

SAASOM VI, Eders Kongelige Majestæts tro Under-
saatter af Krydenerere¹⁾, Sukkerbagere og Isen-
kræmmere her udi Staden dagligen udi vores
Handel og Næring skeer stor Afbræk af en Del
Fuskere og Omløbere, som løbe her omkring i
Husene med allehaande Varer og sælge, som vi med
handle, saa og af en stor Del unge Mennesker, som sig her
nedsat have og endnu dagligen nedsætte, saa at Byen bliver
saa fuld af saadanne Folk, at den ene ikke kan have Brød-
det for den anden, og dog omsider maa forlade deres Kram
og gaa derfra, som, Gud bedre det, allerede skeet er, saa
at vi, Eders Kongelige Majestæts gamle Skatteborgere til-
lige med dem Dag for Dag vorde ruinerede og udi Armod
maa forgaa, saa man fast ikke mere kan have sit daglige
Brød eller og svare til Eders Kongelige Majestæts Skatter
og andre Kontributioner, hvorføre vi hermed udi aller-
største Underdanighed indflye til Eders Kongelige Maje-
stæt udi den visse Forhaabning, at Eders Kongelige Maje-
stæt allernaadigst lader sig behage og bevise os den store
Naade, som Eders Kongelige Majestæt for nogen Tid siden
har bevist Silke- Ulden- og Lærredskræmmerne²⁾, et Kom-
pagni under dem at slutte.

¹⁾ Krydenerere = Urtekræmmere.

²⁾ Ved kgl. Privilegium af 7. Juli 1688.

Altsaa er vor allerunderdanigste Ansøgning og Begæring, at Eders Kongelige Majestæt af sær Kongelig Naade vilde forunde os Krydenerere, Sukkerbagere og Isenkræmmere, at vi og maatte slutte et Kompagni under os, som i forrige Tider været har, om vi derved kunde blive frelste, at vi ikke slet ganske skulle forgaa og omkomme, hvorom vi nogle Punkter have opsat, som herhos følge, om det allernaadigst maatte behage Eders Kongelige Majestæt dem at lade igennemse og os arme, betrængte Undersaatter af den Profession dermed allernaadigst benaade vilde. Saa-dan Eders Kongelige Majestæts store Gunst og Naade imod os vil den Allerhøjeste Gud igen rigeligen belønne, og vi forblive stedse Eders Kongelige Majestæts tro Arve-Undersaatte og Skatteborgere indtil Døden.

Paa samtlige Interessenters Vegne:

Lüder Ortman. *Andres Kellinghusen.* *Johan Aumann.*
Hans Hinrich Beckel.

Til Forstaaelse af ovenstaaende Andragende, som findes indlagt i Privilegierne i Rigsarkivet og er udateret, maa man se en Smule tilbage paa Forholdene i tidligere Tider, bl. a. ogsaa for at finde Forklaringen paa den i vore Tidens Øjne højst besynderlige Sammenblanding af saa forskellige Fag som Urtekræmmere, Sukkerbagere og Isenkræmmere i eet Lag.

Hvad selve Ordet *Kram* angaar, som findes baade i Ordene Urte- og Isenkram, saa stammer det fra saa gamle Dage som de Tider, da de handlende endnu ikke havde nedsat sig fast i Byerne, men drog af Sted fra Marked til Marked. *Kram* betyder nemlig oprindeligt *et Telt*; vi har det endnu bevaret i denne Betydning i langelandsk Dialekt som Navn paa visse Neg, der ligner Telte, naar de er sat

op. Maaske det ogsaa findes i Talemaaden: „at passe sit Kram“, som jo netop betyder at passe sin Forretning. Men siden gaar Ordet Kram over til at betyde de Varer, der forhandles fra Teltet, og deraf kommer saa Betegnelsen Kræmmer for det, vi nu til Dags vil kalde en Detailhandler. Indtil omkring Aar 1600 købte man saa at sige alle sine Varer hos Kræmmeren, og man skælnede iblandt de handlende egentlig kun imellem Vand-sniderne ³⁾ eller Klædebodlavet, der var Grossister, og Kræmmerlavet, der handlede med Varerne i Enkeltsalg.

Naar disse Kræmmere bosatte sig fast i København, kan ikke med Sikkerhed siges; men det maa vel have været lige i Begyndelsen af det syttende Aarhundrede. De handlede da fra deres „Kram“ eller Bod („Krambod“ er altsaa en Gentagelse af det samme Ord, idet man har glemt det førstes Betydning), som enten laa i Husenes Stueetage eller til stor Géne for Færdselen var bygget ud som et Slags Bislag over Fortov eller Gade. Publikum maatte ikke komme ind i Boden, men der handlede med dem ud ad Vinduerne, der om Aftenen lukkedes med Skodder. Først omkring Aar 1700 blev disse Kram forbudt, og man indrettede da Udsalgene i Stue-Etagerne.

Man vil af denne Forklaring kunne forstaa, hvorledes det er gaaet til, at de tre Arter af Handlende ganske naturlig har haft fælles Interesser, og Isenkræmmerne derfor er kommet i Kompagni med Urtekræmmere og Sukkerbagere. Alle Kræmmere dannede da ogsaa i 1651 „Den store danske Købmandskompagni“ til Værn om fælles Interesser. Det havde sine Lokaler og Oplag i den sydlige

³⁾ Vand-sniderne handlede med Silke, Klæde og Lærred. »Vand« betyder egentlig et Stykke Klæde. En Snider snitter eller skærer det til.

Side af det nuværende „Hotel Royal“. Men allerede *Christian den Fjerde* havde set skævt til Lavene og forsøgte uden Held at forbyde dem, fordi han mente, at deres Interesser kolliderede med Kongens; men det var dog først ved Forordningen af 23. December 1681, at Lavene blev forbudt. Der opstod derved en fri Konkurrence, som imidlertid skabte et sandt Virvar, fordi enhver Fusker kunde handle med, hvad han vilde; selv tjente disse ukyndige ikke nok til at kunne leve, og, hvad værre var, de ødelagde Handelen for Fagmændene, og det var derfor intet Under, at Urtekræmmere, Sukkerbagere og Isenkræmmere i deres Nød fulgte Manufakturhandlernes Eksempel og i den ovenstaaende Ansøgning, der var ledsaget af et vidtløftigt Forslag om Privilegiernes Indhold, gik til Kong *Christian den Femte* og bad om Privilegier. Kongen hørte dem og henviste dem til de kommitterede ved Politikommisionen, og Resultatet kom til at foreligge i de kongelige Privilegier, Kongen forsynede med sin Underskrift paa Københavns Slot den 10. Juni 1693. Denne Forordning samler altsaa Ansøgerne, Urtekræmmere, Sukkerbagere og Isenkræmmere, som var de fornemste Repræsentanter for Datidens Detailhandel, i et Lav, hvis Regler er ordnet paa fuldstændig lignende Maade som de ophævede Kompagniers og Lavs.

Da vi her kun skal beskæftige os med Isenkræmmerne, skal vi først se, hvad man da forstod ved at være Isenkræmmer, hvad han maatte og skulde falholde, og herom finder vi Reglerne i Privilegiernes § 3, der lyder:

„Isen-Kræmmerne maa og skal falholde alle Slags Kram-Varer af Jern, Staal, Messing, Zink, Malm og Blik, alle Slags Papir, Skrive-, Median-, Real-, Kardus- og Tryk-

papir, Kort og Lak, Skrivetavler, Brevtasker, Bogbinder-Spaaen ⁴⁾), Elfenbens-Tænder, Skildpadde, Bog- og Mosel-Guld, Kamme, Kamfoder, Duketøj, Boddiker, Blækhorn, Naalehuse, Masker og Skabilken-Hoveder ⁵⁾), Tobaksdaaser og Stoppere, Rør og Stokke, Skospænder, Tin- og Messingknapper, Geværer, Bøsser, Carbiner, Pistoler, Pufferter, Kaardeklinger, Patrontasker, Flaske-Foder, Chatoller, Blæk- og Urte-Skrine, Natstole, Spejle, Æsker, Messing-Kedler og Bækkener, støbt og drevet Messingarbejde, Messing- og Jerntraad, Hægter og Maller, Sperlagens-Ringe ⁶⁾), Uldkarter og Pustere, Jern-Kakkelovne, Stangjern, Jerngryder, Jernplader, sorte og fortinnede Blikplader, Klump- og Rulle-Bly, Krudt, Lunte, Hagl og Kugler, Flinter og Fyrstene, Sy-, Knappe- og Sejl-Naale, Skomagerpinde, Knive, Syle og lignende Tilbehørs-Redskaber, Fiol- og Lutten-Streng, Rokke-Snore, Fingerbøl, Sy-Ringe, Sejl-Plader, Knivskeder, Sejlgarn, Hyssing, Kridtsnore, Sadel-Gjorder, Børster, Brændglas, Kikkerter og Brillen, Kork og Krudthorn, Krudtflasker og Bøsse-Spænder, Haar- og Sigte-Dug, Søm eller Spiger, Hammere, Knibtænger, Høvl- og Hugge-Jern, File, Baandknive, Save og Savblade samt allehaande smaat, som af Jern, Staal, Tin, Træ og deslige er gjort“.

For at kunne drive denne Handel maatte han først og fremmest være Medlem af Lavet, og for at blive dette maatte han først og fremmest være fyldt sit 25de Aar; dernæst skulde han examineres af Oldemanden og nogle af Lavets Ældste i en af Magistratens Deputeredes Over-

⁴⁾ Bogbinderkniv.

⁵⁾ til at hænge Parykker paa.

⁶⁾ Sperlagen er Sengeforhæng; i Tøjet var syet Ringe, saa at de kunde trækkes paa runde Stænger, fæstede under Loftsbjælkerne, hvorved de dannede Lukke om Sengen, hvilket var nødvendigt, saa længe man havde aabne Kaminer. Heraf Udtrykket Sperlagens- eller Gardin-Prædiken, som Mutter holdt fra Sengen for Fatter, naar han kom fuld eller for sent hjem fra Klub eller Vinstue.

værelse, om han forstod den Handel, han skulde drive; han skulde bevise, at han havde lært Handelen og udtjent sine Aar som Dreng og Svend, og endelig skulde han betale 25 Rigsdaler i Indgangspenge foruden, hvad han godvillig vilde give de fattige.

For at blive Dreng hos en Isenkræmmer skulde man lade sig indskrive hos Oldermænden, for hvem der oprettedes skriftlig Kontrakt med Drengens Venner og Paarørende, som i Særdeleshed skulde borge for hans Troskab, og samme Kontrakt skulde indføres ordret i Oldermændens Bog, hvilket kostede 1 Rigsdaler. Hvis en Isenkræmmer forsømte at lade dette ske, efter at han havde haft Drengen i Lære i 3 Maaneder, kostede det ham 4 Rdl. til Lavets Kasse.

Ingen maatte tjene kortere end syv Aar som Dreng, med mindre de var Sønner af Isenkræmmere og vilde blive i den Forretning, deres Forældre havde drevet og boet i deres Hus; da kunde de blive Svende, naar de fyldte deres attende Aar, og siden kunde de blive optagne i Lavet, selv om de ikke var fyldt de 25 Aar, naar de befandtes dygtige nok dertil.

Naar en Dreng havde staaet sin Læretid ud, kunde han blive indskrevet som Svend i Oldermændens Bog, hvilket kostede 2 Rdl.; han kunde da forlange sin Afsked af sin Husbond, hvad denne ikke kunde nægte ham uden lovlig Aarsag; Strid herom afgjordes af Oldermænden og fire Lavsbrødre; men for at en Svend kunde faa Lov til som Isenkræmmer at drive Handel eller holde aaben Bod, skulde han have tjent som Svend i fire Aar, hvoraf han i det ringeste skulde have været de to Aar hos sin forrige Husbond, hvis denne havde forlangt det. Kom der en

fremmed Svend til Landet, skulde han melde sig hos Olfmanden, som da skulde afgøre, om der kunde skaffes ham Arbejde her i Byen.

Baade Lærlinge og Svende havde den Pligt at holde deres Principals Forretninger hemmelige, med mindre der foregik noget, som stred mod Kongens Lov og Ret. Men var han vidende om saadant, skulde han aldrig kunne blive Svend eller Isenkræmmer i Kongens Riger og Lande; det samme gjaldt, hvis han var greben i Tyveri eller Utroskab.

Svende og Drengene skulde i al Ting have deres Husbonds Nytte, Gavn og Profit for Øje og holde god Agt og Tilsyn med de Varer, de handlede med, og ellers svare til Skaden. Hverken Svend eller Dreng maatte, saa længe de var i Tjeneste, handle med noget selv eller uden deres Husbonds Vidende og Samtykke tage noget i Kommission under samme Vares Konfiskation og en Bøde paa det tredobbelte til Husbond og Lav; de maatte heller ikke indskyde noget i andres Forretninger. Husbonden maatte ikke „afspænde“, d. v. s. lokke andre Svende og Drengene til sig eller tage dem i Arbejde uden den forrige Husbonds Afsked og Pas, som viser, at det er sket med hans Viden og Venskab. Ogsaa herfor var der Bøder.

Naar en Isenkræmmer døde, maatte det være hans efterladte Hustru uforment at drive Handelen videre, saa længe hun sad ugift og forholdt sig ærlig.

Det var forbudt Isenkræmmerne under Straf af Bøder og Varernes Konfiskation at forhandle Varer ved Omløben; de skulde have fast Bod og kun een, med mindre de tillige vilde forhandle Varer fra Boderne paa eller under Børsen. Denne sidste Tilladelse blev givet for at lokke Indfødte til

at leje Boder paa *Christian den Fjerdes* Børs, som tilhørte Kongen og aldrig havde svaret Regning; men da det viste sig, at næsten ingen Danske vilde sælge her fra, var det som oftest fremmede Købmænd, der her lejede Boderne, og de var da ikke tvungne til at blive Medlemmer af Lavet. Disse forpligtedes derimod til at møde flittig og daglig paa Børsen, naar de vilde handle om Varepartier med hinanden indbyrdes. Ellers skulde fremmede, der vilde sælge Varer til de Indfødte, lade Varerne opmagasinere hos Oldermændene paa Kompagnihuset, og herfra kunde de hver Mandag og Torsdag sælge Varerne til Lavets Medlemmer.

Kom en fremmed hertil og vilde nedsætte sig som Isenkræmmer, skulde han for Oldermændene bevise, at han virkelig havde drevet Handelen andet Steds, og hvor han havde haft Borgerskab. Da kunde han optages i Lavet mod de sædvanlige Indskrivningspenge. Naar nogen rejste fra Byen og uden Lavets Minde blev borte og nedsatte sig andet Steds i længere Tid end Aar og Dag, da maatte han ikke tage Sæde i Lavet eller etablere sig, før han derfor havde tilfredsstillet baade Lavet og Magistraten. Døde en Isenkræmmer, hans Hustru eller Børn, skulde deres Lig bæres til Graven af saa mange Lavsbrødre, som dertil var nødvendigt; der kom Tilsigelse herom fra Oldermændene, og sad man den overhørig, maatte man bøde een Rdl. til Lavet og een til de fattige; men man maatte ikke udskrive de gamle og svagelige til at bære.

Oldermændene valgtes af Lavet for to Aar ad Gangen. Man stemte, og de tre, der fik de fleste Stemmer, indstilledes til Magistraten, der da foretog det endelige Valg. Genvalg var tilladt. Ved Oldermændens Side sattes to „Ældste“ som Bisiddere ved Lavsmøderne, og de havde

sammen med ham Nøglen til Lavskassen. I Aarene 1704—1708 regerede imidlertid Oldermænd *Rasmus Jensen* enevældig uden Bisiddere; men man fandt da ogsaa en tom Lavkasse ved hans Afgang.

Den største Magt, Lavet havde, var den Inkquisition, det udøvede overfor udenforstaaende, der drev ulovlig og fuskermæssig Handel; i Forbindelse med Politiet gik disse „Jagere“ rundt for at opspore Misbrug; de fulgtes med Politibetjentene, og deres Myndighed var ret stor; men det var ikke nogen eftertragtet eller behagelig Stilling, det ses af en Skrivelse, som en af disse Jagere retter til Lavet den 29. April 1718. Det hedder heri:

„Herved tager jeg mig den ærbødige Frihed at bede mig fritaget for det mig paalagte Kald at være, hvad man med et nedværdigende Ord kalder „Jager“, af Aarsag, at jeg tror, at den Tid er forbi, som bestemtes dertil, og fordi jeg nu ingen Tid har til overs, da det for mig som for de fleste Andre dagligen bliver hel vanskeligere paa redelig Maade at erhverve sig Udkommet, særdeles formedelst det altfor store Antal Handlende, Staden i Almindelighed og Lavet i Særdeleshed tæller, der i Forening med Pengevæsenet og derved opkomne almindelige Standsning i alt drager en stor Mængde i skrækkelig Armod og Elendighed, og jeg endeligen har maattet følt, at det paa denne Maade at arbejde for Lavet har skaffet mig Had og Forfølgelse, uden at jeg har set megen anden Nytte heraf, end at det onde er blevet værre.

Ved denne gode Lejlighed være det mig ærbødigst til-ladt at foreslaa, om det ej for Lavet vilde være sømmeligere, om det i Begæring til højre Vedkommende ansøgte om og fik udvirket, at det blev Politiassistenternes Sag hver i sit Kvarter, strængt at paase, at den ene Borger ikke gjorde Indgreb i den andens Rettigheder, og at Politiassi-

stenten selv efter Angivelse indstævnedes de Skyldige og søgte dem overbeviste og dømte uden Lavets videre uanmodede Indvirkning; for denne Forøgelse i deres Forretninger og til Opmuntring for dem burde Lavet billigere opofre sin Del af de indkommende Mulkter til dem, da enhver Interessent vist kunde og vilde erstatte Kassen det igen, naar han kunde se sig betrygget i den Handel, hvortil han opofrede sin bedste Tid, har betalt en for Begynderen ikke ringe Sum, og hvorfor han yder svære Skatter og Afgifter til Staten og Lavet, men som han nu maa dele med en hel Hær af Thehandlere, Melhandlere, Pottehandlere, Høkere, Mosestrosbekendere, og hvem kan opregne de utallige, der over alt og paa alle mulige Maader endog dagligen i Aviserne sorgløse skade Lavet uden at skatte til Staten det ringeste derfor.

Alvorligere og med langt større Held vilde Politiet paa denne Maade kunne frede om vores og alle Andres Rettigheder og den fra flere Synsmaader upassende og skadelige Maade, at Borgeren skal for Retten fremdrage og selv tale sin Sag mod Borgeren for Næringsindgreb, noget, der avler Fjendskab, Had og Forfølgelse, opirrer Gemytterne og rækker Samfundets første Støtte, Enigheden vilde ophøre, Justitsen griber jo Tyven, søger ham overbevist og dømt endog uden Jager, hvorfor da ikke den, der gør Indgreb i min lovlige Haandtering? Lignelsen er haard, men dog passende“.

Ved Valget af Oldermænd fik som oftest en Urtekræmmer de fleste Stemmer, fordi de fleste Medlemmer tilhørte denne Stand; for at raade Bod derpaa valgte Magistraten derfor af og til netop en Isenkræmmer til Oldermænd, hvilket atter gav Anledning til Strid og Misfornøjelse, saa der hyppig var Uro omkring Oldermændsvalgets Tid. Da Isenkræmmerne havde overtaget Raavaddams Fabrikker, indhentede Oldermændene, naar han hørte til de andre Fag,

disses Direktions Mening, naar der forelaa Sager, der særlig berørte Isenkræmmernes Interesser. Oprindeligt var Oldermænden i Forbindelse med de to „Ældste“ eneraadende; men i 1699 valgtes fire Personer, der i Forening med Oldermænden skulde afsige Kendelser; men denne Ordning ophørte snart, og først den 7. December 1729 blev det vedtaget, at der skulde vælges to af de ældste, to af de mellemste og to af de yngste Medlemmer, der sammen med Oldermænden og de to „Ældste“ den første Torsdag i hver Maaned skulde samles paa Kompagnihuset og overveje de foreliggende Sager. Disse Personer kaldtes Assistenten, deres Møder Sessioner, og var Lavets egentlige Bestyrelse.

Lavet maatte efter Privilegierne af 1693 se sig om efter et Sted, hvor de kunde være; det gamle Lokale i Fortunen var optaget af Silke-, Ulden- og Lærredskræmmerne, og man maatte foreløbig leje Forsamlingssal og Pakrum for de fremmede Kræmmeres Varer i et Hus Ved Stranden. Men den 18. April 1698 købte Lavet Hjørnegaarden Østergade 55, der strakte sig langs St. Jørgensgade (nu Admiralgade) og ud til Lille Kongensgade 46 og 48. Denne Gaard kostede 4000 Rdl.

Stueetagen lejede man ud, som oftest til Vinhandlere og Restauratører, en enkelt Periode til Postkontor, efter Branden i 1728 maatte Lavets Kompagnisal i første Etage laanes ud til Politikammer, uden at det var Lavet muligt at faa en eneste Øre i Leje derfor. Da Gaarden efterhaanden forfaldt, og en Hovedreparation fandtes for bekostelig, solgte Lavet den i 1731 til Vinhandler Johannes Henniger for 5000 Rdl., imod at de fik Forsamlingssalen til Leje for 60 Rdl. aarlig, og Lavsbudet fik Lov til at blive boende. Dette varede til 1734, da man opsagde Lejemaalet og gav

Lavsbudet en Huslejegodtgørelse af 24 Rdl. Man nøjedes da med et enkelt Værelse i Stueetagen til Forsamlingerne, men det viste sig, at man fra Vinstuen ved Siden af kunde høre hvert Ord, der blev sagt, og man maatte derfor leje Salen igen, men slap med 40 Rdl. i aarlig Leje.

Oplaget flyttedes først til Bjørns Plads (Wilders) paa Christianshavn; men senere fik man lejet et Pakhus i den kendte Collinske Gaard foran i Bredgade til Oplag for Glashandlere og andre Liggere, og her fik man ogsaa en Sal og to Værelser; det første Møde her holdtes 8. Januar 1745. Senere holdt man Møderne i Oldermændens Hus imod Godtgørelse til denne.

Til at begynde med kom der mange fremmede til Byen, der skulde have deres Varer opmagasinerede hos Lavet, de kom fra Solingen, Amsterdam, Sonnenburg, Danzig, Schlesien, Bøhmen, Stettin og Nürnberg. Værst Kvaler havde man med de mange Glashandlere, til hvem man maatte leje særlige Pakhuse, og denne Invasion ophørte først, da Byen fik særlige Glashandlere, der selv forskrev deres Glas. Disse fremmede Glashandlere mente ikke, at de behøvede at melde sig ind i Lavet som Isenkræmmere, men generede sig ikke for at handle med Glas paa aaben Gade, og derfor var Jagerne idelig paa Togt efter dem.

Antallet af Lavsmøder holdt sig temmelig ens i de første 80 Aar. I 1699 var der 67, i 1739: 80, 1759: 88, 1779: 89. Derefter stiger Tallet, navnlig af Urtekræmmere, helt op til 141.

Den første Lavsforsamling afholdtes den 10. August 1693 i Overværelse af Politimester *Klavs Rasch*, en i mange Henseender dygtig Mand, der havde store administrative Evner, men tillige var kendt for sin Hurtighed, Hensynsløs-

hed og plumpe Gemytlighed; han var berygtet for, at han kunde drikke umaadelige Kvanta uden at falde under Bordet, og en Gang blev han derfor hentet op til Hove for at drikke en Sachser, som ingen andre havde kunnet konkurrere med, mat; det lykkedes ham, og han fik en stor Pengesum af Kongen for saaledes at have hævdet Nationens Ære. Under hans Forsæde gik alt glat; man valgte *Eilert Stuhr*, der var Urtekræmmer, til Oldemand, hvad han var til 1699, som Repræsentant for Isenkræmmerne valgtes *Hans Henrik Bechel* som den ene af de to „ældste“, der sammen med Oldemanden havde Nøglen til Kassen. Men det gik ikke saa let med at faa Folk til at melde sig ind i Lavet; mange af de ældre, der havde været Medlemmer af det gamle Kompagni, mente ikke at behøve at betale de 25 Rdl. i Indskrivning, andre mente ikke, der var nogen Nytte ved det nye Lav, og navnlig Urtekræmmer *Hans Jørgen Holst* satte sig i Spidsen for Oppositionen, saa Enden paa det blev, at *Rasch* gik til Kongen og udvirkede et kongeligt Reskript af 6. Marts 1694, hvorefter de genstridige uden videre fik Ordre til at indmelde sig og betale de 25 Rdl.

Af Interesse for Isenkræmmerne skete der, efter hvad der fremgaar af Lavsprotokollerne, som i mange Aar opbevarede paa det kgl. Bibliothek, men i 1918 flyttedes til Landsarkivet paa Jagtvejen, i Juni 1694 det, at Knivsmedene ved Politibetjentene opfordredes til at sælge deres Knive til Isenkræmmerne, og det blev dem forbudt at omløbe med dem eller udestaa paa Torvene; det samme var Tilfældet med Borsmedene og Børstenbinderne. Og samme Aar havde man Vanskeligheder med Skærslipper *Claude de Rosset*, der Ved Stranden havde Udsalg af en Del Kram-

varer, som Lavet lod Politiet forsegle. Men hans Kone, *Louise*, var ikke tabt bag af en Vogn, hun skrev til Kongen, at hun var barnefødt i København, havde boet der altid og mange Aar ernæret sig ved „en liden Galanterikram“. Hendes Mand havde været Skatteborger i 18 Aar og i sidste Krig tjent som Soldat; og 28. Maj 1690 havde hun af Magistraten faaet Bevilling til at omgaa i Staden og handle med parfumerede Handsker, Haarpudder, Lak, alle Slags Kamme, uægte Perler, Vifter, smaa Krystalflasker, Brilller, Blyantspenne, Tandbørster, Snustobaksæsker og Sæbebolle paa den Betingelse, „at hun paa Gader og Stræder saavel som udi Husene udi sin Tale, Ord og Fagter skikker og forholder sig sømmeligen, finligen og kristeligen“. Hertil svarede Oldermændene, at Isenkræmmerne allerede for nogle Aar siden havde afkøbt hende alle hendes Varer paa den Betingelse, at hun skulde ophøre at handle. Resultatet blev, at Kongen gav hende Lov at holde Udsalg i sit Hus, men forbød hende al Omløben.

Saaledes er der adskillige, der krænker Isenkræmmernes Privilegier, i Marts 1696 er det galt med en Nürnberger, der i Bygmesterens Gaard i Stormgade paa Salen holdt offentlig Krambod og solgte til alle og enhver Spejle, Knive, Sakse, Lysestager, Vægtskaaler, Tobaksdaaser, Regnepenge, Krudtflasker, Syskrin, Skrivetavler, Kamme af Horn, Buxbom, Elfenben og Skildpadde, alt imod Loven. Hans Oplag bliver da ogsaa konfiskeret af Politiet. I Juli 1796 forseglede et lille Skib ved Højbro, der solgte gemene Glas og Bouteiller; Nøglen fik Politimesteren, og siden fik Ejeren Lov til at sælge Restoplaget paa Kompagnihuset.

Den første Sag om Forholdet mellem en Principal og hans Dreng foretoges i 1698 imod Isenkræmmer *Herman*

Vinberg. Drengen fortæller, at han havde en daarlig Hals og derfor spyttede paa Gulvet, hvilket frøs om Natten. Tjenestepigen erklærede da til Husbonden, at hun ikke mere vilde rede Drengens Seng. *Vinberg* gik da op paa Kammeret og skældte Drengen ud, fordi hans Brædder raadnede af det Spyt. Drengens Klage lyder nu naivt og ubehjælpsomt: „Det synes mig, at en Pige ikke bør saa at fly En i Ugunst hos Ens Husbond, saa at Husbond og jeg, siden han den Pige har bekommet, altid have været i Fortræd, sær for eet, og sær for et andet, da jeg for den Bagtalelse gav samme Pige en Ørefigen, dog hun igentog; da hun nere i Boden til ham selv og det beretter, og jeg derefter ner gaar i Boden, da Husbond mig tar fat og vil mig i Hovedet slaa, da siger jeg: Husbond, slaa mig ej i mit Hoved; thi jeg har ondt nok deri alligevel, jeg gav mig ingen Svaghed af mig selv, jeg kan paa denne Maade ingenlunde tjene Eder. Da siger han: Gaa Fanden i Vold! Enten maatte jeg da gaa bort, eller jeg vilde være slaaet“.

Vinberg svarer hertil, at, naar han var ude, havde Drengen „indviklet sig i overflødig Omgængelse med Drengene, den ene at opvarte ham med sit Haar at skære og opsætte som Svinebørster, en anden med Kyten og Byten, med Spender ⁷⁾ og hvad andet mig uvidende“.

Drengen svarer hertil, at *Vinberg* er mistænksom og gnaven, og Begyndelsen af det hele var, at han nægtede at bære ud med Pigen af Secretet ⁸⁾ paa Gaden, hvilket ingen Kræmmer kan begære af sin Dreng. Han led af Tandpine, som man raadede ham til at fordrive ved Tobaksmøgen. „Men Gud hjælpe den, som i hans Tjeneste nogen Svaghed

⁷⁾ Kyten, Byten og Spender er Spil. »Spænd« betyder paa Jysk Klink.

⁸⁾ Klosettet.

tilkommer, for havde han givet En Klæder paa Kroppen, som duede noget for Frost og Kuld, saa havde man vel været samme Sygdom foruden; han skulde ej kunne nægte, at det er jo 1½ Aar siden, han gav mig et Par Hoser, han ingen Tider har givet mig noget Par Sko andre end hans afkastede Tingester, som jeg maatte gaa og sluffe udi, han har ej givet mig noget Stykke Lintøj enten for Hænder eller om Hals mere end fire stakkede daglige Klude; jeg tit har været helt nødlidende for Skjorter, og en Gang, jeg nogle begærede, lod han tage et groft Blaargarnslagen itu og lod gøre to Stykker deraf. Alt, hvad jeg skulde have lidt folkelig enten paa Fødder eller andet smaat Lintøj, det maatte mine Forældre alt forsyne mig med, som han dog har sig forskrevet til. Hvad de andre Klæder angaar, have de været saa slette, som de have kunnet, og ej nogen Tid et Stykke har bekommet end det, som han selv har taget den bedste Styrke af paa begge Sider, og siden skulde holde længer for mig end for ham“.

Desværre faar man ikke at vide, hvem Oldermænd og Bisiddere holdt med, men man har en bestemt Fornemmelse af, at det ikke har været nogen særlig Behagelighed at være Isenkræmmerdreng i 1698, i al Fald ikke hos Isenkræmmer *Herman Vinberg!*

Af Interesse er ogsaa en Lukkesag fra 1698. Den 8. April lod Politimesteren det hele Lav sammenkalde og indskærpede dem, at de maatte have lukket alle Søn- og Helligdage og heller ikke sælge inden Døre; kort Tid efter vedtoges det, at Oldermænd og nogle „mere gode Mænd“ skulde tale med Politimesteren, „at vi maatte sælge mellem Prædiken, ligesom Vintapperne gør“. Politiet gav da Lov til at have aabent efter Aftensang; i 1702 fik man fast-

sat Aabningstiden til inden Kl. 8 om Morgenen og imellem 11 og 2. Da man siden bad om mere, fik man kort og godt Anmodning om „at rette sig derudi efter Kongelig Maje-stæts allernaadigste Forordninger“.

Ved Lavsmødet den 16. Februar 1699 Kl. 2 foretoges der Valg af en ny Oldermænd i Stedet for *Ejlert Stuhr*, der mener, at han nu har tjent langt ud over den Tid, han var forpligtet til og føler sig gammel og svag. I Politimester *Raschs* Forfald lededes Mødet af Raadmand *Lavrids Andersen*. Ved Valget var nogle Stemmer spredte, men *Hans Hendrik Beckel* fik 28 Stemmer, *Hendrik Schrøder* 24 og *Hendrik Røbe* 4, og Magistraten valgte da Isenkræmmer *Hans Hendrik Beckel* til Oldermænd, hvad han var fra 1699—1704; de to andre var Urtekræmmere.

Den nye Oldermænd begyndte sin Virksomhed med at beklage, at hans Forgænger ikke havde taget haardt nok paa Fuskere og Omløbere, og at konstatere, at der desværre navnlig blandt Urtekræmmerne i Lavet havde vist sig Tilbøjelighed til ikke alene at forsyne disse Omløbere med Varer, men tillige at slutte Overenskomst med dem om, at de vilde tage deres uomsatte Varer tilbage, og han indkaldte derfor den 31. Marts 1699 alle Medlemmer til et Møde, hvor det blev „hellig sluttet og samtykt, at man skulde overholde Lavsartiklerne, specielt § 7 om Omløbere og Fuskere, „saasom herved os vort daglige Brød betages, og hvis herudi i Tide ikke raades Bod fore, vi alle herover fordærves og ruineres, da som fornemmes, at en Del af vore egne Kompagnibrødre sælge selv saadanne Fuskere og Omløbere Varer, som de omløbe med og sælge igen hid og did, hvor de kunne opspørge, at nogen saadant behøver, have vi samtligen for godt befundet denne Reglement her-

udi at finde, at vi endrægteligen og eenstemmig velbetænkt forbinde os den ene med den anden ej nogen af vore Varer, som vi med handle til saadanne Folk at sælge, hverken selv, ej heller vore Folk, saa fremt vi ej hertil ville svare og efter den syvende Artikel være straffede, nemlig for 25 Rdl.“

Af andre Begivenheder under *Beckels* Regimente skal nævnes, at Lavet fik sig et Segl i Størrelse som en Tomark i Oval med et Justitsbilled og med Overskriften: „Urte- og Isenkræmmerne sampt Suckerbagernes Compagniets Seigl“.

Vi ser ogsaa, at den unge driftige Papirmøller *Drewsen* paa Strandmøllen begynder at levere graat og forsvarligt Papir til Videresalg af Lavets Medlemmer for den billige Pris af 28 Skilling Riset, siden bliver Strandmøllen en fast Leverandør med Udelukkelse af meget andet ikke dansk Arbejde.

Isenkræmmer *Herman Vinberg* er ikke blevet klog af Konflikten med sin forrige Dreng, ham, der spyttede paa Gulvet og lod sit Haar sætte op som Svinebørster. Han klager over, at han har truffet sin nye Dreng under Kirketiden paa et Vinhus med en Musiker, siddende med et Halvpottemaal rhinsk Atlantevin og Brændevin. Drengen undskyldte sig med, at han havde forlangt sin Afsked; men saa tog *Vinberg* et Tov i Stedet for sin Krabask, hvad han maatte indrømme var urigtigt; men Drengen foretrak at staa udenfor Boden og snakke med andre Drengene, naar Isenkræmmeren var ude, og i Boden gik han med Hænderne i Lommen. Efter Middagen tog Drengen Tovet og skar det i Stykker, hvorpaa *Vinberg* tog et Spanskrør og truede ham og gav ham et haardt Rap over Laarene, hvorfor Drengen gik sin Vej og sagde, at han vilde ikke tjene

hos *Vinberg* mere, og heri gav Oldermænden Drengen Medhold.

Sværdfejerne (d. v. s. Vaabensmedene) klagede over, at flere Isenkræmmere falholdt Klinger og Kaardefæster, som de solgte til Soldater og andre, hvorfor Varerne blev beslaglagte og bragt paa Politikamret; men Oldermænden hævdede, at Isenkræmmerne havde Privilegium paa at handle med allehaande Arbejde i Jern, Staal, Messing, Zink og Blik og desuden alle Slags Gevær, Bøsser, Karabiner, Pistoler, Pufferter og Kaardeklinger; Enden paa Striden blev et kgl. Reskript af 9. Decbr. 1700, der bestemte, at Isenkræmmerne skulde have de beslaglagte Klinger tilbage, men i Fremtiden maatte de kun handle med Klinger en gros.

Saa kom Kandestøberne og forlangte en Undersøgelse hos forskellige Isenkræmmere efter Tinskeer, idét de mente, at de kun maatte handle med udenlandske Tinskeer. Resultatet blev, at Isenkræmmerne gik af med Sejren, men Kandestøberne maatte kun sælge Tinskeer en gros.

Et farligt Vrøvl havde *Beckel* med forskellige Mænd og Kvinder, der sad ved Stranden ved Juletid og handlede med „Dukketøj“, d. v. s. Legetøj. Man kan heraf se, hvad Julegaver Børn i hine Tider fik. Det er ikke saa lidt forskelligt fra nu til Dags. Blandt det, der her er Tale om, er Kvindedukker af Papir, Dukker af Ler, Træheste (med „en Pibe i Rumpen“), smaa Spinderokke, forskellige Dyr af Ler som Hjorte, Enhjørninger, Lam, Ænder, Ællinger, Høns og Hunde, en Kone med Lam, en dito paa en Stol, Syringe, Messing-Fingerbøl, Naalehuse, malede Æsker, Ranglebøsser, nøgne Lerbilleder, en Fændrik, en Amager,

en Vugge med Barn, smaa Spejle, Fioler, Basuner, Pipfugle, Jægerhorn, Bondepiber, nøgne Papirdukker, Kridtbilleder og Børne-Mangelfjæle.

Da Isenkræmmer *Beckels* Funktionstid var omme, var Flertallet enigt om, at han i altfor ringe Grad havde varetaget Urtekræmmernes Interesser, og man følte det som en Selvfølge, at hans Afløser maatte blive en Urtekræmmer, der paa ganske anderledes skrap Maade kunde varetage disses Sag; man vilde derfor kun give Urtekræmmere Stemmer; men der hændte det mærkelige, at *Hendrik Beckel* alligevel fik 35 Stemmer, langt mere end de to andre, der skulde indstilles til Magistraten; men Urtekræmmerne maa have haft gode Forbindelser der; thi Magistraten forbigik den gamle Oldermænd og valgte den tredie af de indstillede, der oven i Kjøbet kun havde faaet fire Stemmer, nemlig Urtekræmmer *Rasmus Jensen* fra Christianshavn.

Man havde ventet sig meget af denne nye Oldermænd, som var anset for baade dygtig og myndig; og han begyndte da ogsaa ret drabeligt med at angribe sin Forgænger, fordi han havde været for efterladende, navnlig naar det gjaldt Fuskere, der gik hans egne Standsfæller i Næringen, og han gav Politiet, — der nu var kommet under Ledelse af den for Beregningen af Lysets Hastighed senere saa navnkundige Astronom *Ole Rømer*, der dog sikkert var mere skrap som Astronom end som praktisk Embedsmand, — en ordentlig Opstrammer, hvori han navnlig beder Politiet rette sine Vaaben mod Fjenden i Lavets egen Lejr, nemlig alle dem, der skønt Medlemmer i Smug forsyner Omløberne med Varer; Politimesteren svarer, at det er Lavets egen og ikke Politiets Sag at holde Justits blandt Medlem-

merne, og desuden synes han, at Lavet skulde give noget klækkeligt til de fattige, da han saa kunde hjælpe disse saa godt, at de ikke behøvede at rende rundt med forbudte Varer ved Dørene. *Rasmus Jensen*, der havde været saa myndig i Lavets private Sager, at han uden videre havde nægtet at lade vælge „Ældste“ til at bistaa sig ved Kassen, gad imidlertid ikke skabe nogen virkelig Kontrol med disse Misbrug, der i hans Tid florerede værre end nogensinde; det var derfor ikke saa underligt, at *Rasmus Jensen* i 1708 ingen Stemmer fik, men Urtekræmmer *Christian Poulsen* fik flest og blev godkendt af Magistraten.

Det første, *Poulsen* foretog sig, var at undersøge sin Formands Kassebeholdning; den viste sig, som det ovenfor er antydnet, at være ganske forsvundet, skønt Indtægterne netop i *Rasmus Jensens* Tid havde været gode. Da det ikke var *Christian Poulsen* muligt at formaa sin Forgænger til at gøre Regnskabet op, klagede han til Magistraten, og denne fandt da, at den gode *Rasmus Jensen* var blevet Lavet ikke mindre end 116 Rdl. 5 Mrk. 13 Sk. skyldig; da han kunde gøre Rede for de 15 Rdl. heraf, blev disse ham eftergivet; men Resten dømtes han til at betale i den førstkommende Juni Termin, hvad han ogsaa gjorde. Iøvrigt maa *Christian Poulsen* sikkert have været en dygtig Mand; thi i hans Oldermandsperiode er der næsten ingen Vanskeligheder, og da Kongen paa Grund af de daarlige Tider i 1710 maatte opfordre alle Kræmmere og Lav samt Jøderne til at yde ham et 6 pCt.s Laan, tegnede Lavet sig for den ikke uanselige Sum af 1225 Rdl., hvoraf kun to Portioner paa 100 og 70 Rdl. tegnedes af Enkeltmand, medens Resten indkom i Smaabidrag. Lavet vandt ogsaa i ydre Anseelse, en Isenkræmmer *Strange Helmer*, der havde hørt

til det gamle Kompagni, men med Foragt havde undladt at indmelde sig i Lavet, meldte sig paa sine gamle Dage ind, for at han kunde nyde den Ære ved sin Død at blive baa-ret til Graven af Lavets Medlemmer.

En anden nok saa betydelig Begivenhed hændte i *Chr. Poulsens* Olderstandtid, idet man da for første Gang ydede en Enke — efter Lavsbroder *Chr. Krich* — en Pension af 20 Sletdaler, hvilket var Begyndelsen til den Enkepensionering, der siden blev en af Lavets vigtigste filantropiske Opgaver.

Poulsen døde som Oldemand i 1713, og *Hendrik Beckmann* fik flest Stemmer og valgtes til hans Eftermand; han kom til at fungere i en trang Tid, lige efter Pesten og under den nordiske Krig, og hans Saga blev derfor stille og begivenhedsløs; han døde ogsaa i sit Embede i 1716, og hans Efterfølger blev *Didrik Dressing*, der kom til at virke i hele 14 Aar, fra 1716—30. Han var Isenkræmmer, og han værgede Isenkræmmernes Interesser i en Sag, hvor Lygtemagerne havde faaet Politiet til hos fire af Lavets Medlemmer at beslaglægge deres Blikvarer. Han klagede herover til Magistraten, der imidlertid gik Isenkræmmerne imod og paalagde Oldemanden at sammenkalde Lavets Medlemmer for at tilkendegive dem, „at de skulde afholde sig fra at falholde Blikarbejde, saafremt de ikke vilde forvente, at de skyldige ej alene skulde blive ansete efter Lygtemagernes Lavsartikler, men endog videre for deres Modvillighed aparte straffede“. Oldemanden klagede nu videre til selve Kongen, og her fik han Medhold i, at Isenkræmmerne i Følge deres Privilegier havde Ret til at handle med Blik.

En snurrig Sag forefaldt med Urtekræmmer *Pop*, som

i hele sit Liv havde ligget i Kiv med Lavet; han døde imidlertid den 27. Februar 1719, og Oldermænden skrev til Enken og kondolerede og meddelte, at Lavets Medlemmer havde Ret og Pligt til at bære den afdøde til Graven. Men Madam *Pop* betakkede sig for Æren; hendes salig Mand havde aldrig kunnet fordrage sine Lavsbrødre, og han havde bestemt ønsket, at Studenterne fra Regensen, der jo netop havde faaet Privilegier som Lighbærere som Tak for deres opofrende Tjeneste i Pestens Tid, skulde forrette Tjenesten. Hun havde ikke heller i Sinde at beværte alle de Lavsbrødre, som vilde troppe op ved Begravelsen.

Dette kunde Lavet dog ikke paa nogen Maade finde sig i; det hævdede, at Studenternes Privilegium som Lighbærere ikke kunde betage Lavet dets i Privilegierne tilstaaede Rettigheder til at fungere ved Medlemmernes Begravelse, naar dette skete vederlagsfrit, kun mod den sædvansmæssige Kendelse til Lavsbuddet. Og „Madam salig Pops“ formanedes derfor til, at hun skulde lade Lavet komme til at bære Kisten; for alt Traktement ved Gravøllet skulde hun selvfølgelig slippe fri. Men den sørgende Enke hævdede, at hendes Mand paa sit Yderste havde paalagt hende at hindre Lavsbrødrene i at bære ham, og ingen kunde forbyde hende at tage dertil, hvem hun lystede. Men nu gik Lavet til Politiet, og det paalagde Bedemanden at sørge for, at Lavets Privilegier blev overholdt, og da Madam Pop saa gik til Formanden for Studenterne, Monsieur *Ole Lind*, og bad ham sørge for, at Studenterne besørgede Lighbæringen, svarede denne, at han skulde nok dye sig for at træde Lavets Privilegier for nær og ogsaa hindre sine Standsfæller i at gøre det, saa at Enden paa det blev, at Madam *Pop* maatte bide i det sure Æble og lade Lavsmedlem-

merne møde til Sørgehøjtiden, der jo altid i hine Tider foregik fra Hjemmet og ikke fra Kirke, og bære hendes oppositionslystne Mands Lig til Graven imod hans udtrykkelig udtalte Vilje. Det har sikkert været en hyggelig Begravelse!

Nok saa megen Fortjeneste indlagde *Beckmann* sig af Lavet, da han i 1721 protesterede imod, at Medlemmerne, hvis de ikke erlagde Toldafgifterne i Sølvmønt, skulde betale en Kursforskel af 24 pCt. Han erklærede da, at hverken Isen- eller Urtekræmmere i saa Fald kunde se deres Regning ved at indforskrive noget som helst fra Udlandet, da derved hele deres Fortjeneste vilde være tabt. Han ender sin Skrivelse til Kongen med følgende ydmyge Ord: „Vi nedkaste os for Eders Kongelige Majestæts Naades Trone, allerunderdanigst bedende om Toldens allernaadigste Forringelse til Opkomst for Negotien og nogen Soulagement for de Negotierende, hvilket dog ingenlunde vil geraade til Eders Kongelige Majestæts Intraders Forringelse, men mer til Forhøjelse, anseende, Handelen kan desto bedre trives i den Sted, at den ved altfor haard en Tynge bliver svækket“. Dette er en Strid, der har været standende siden den Tid, og det fremgaar ikke af Protokollerne, om Kongen har bønhørt de arme Isenkræmmere eller har ladet sine haarde Toldbestemmelser forblive ved Magt. I hvert Fald har Tiderne været strenge for de handlende i de Tider, og bedre blev de ikke, da Ildebranden i 1728 lagde Halvdelen af Byen i Aske og ogsaa gjorde mange af Lavets Medlemmer hjemløse og fattige. Et Nødraab i denne Anledning fra Lavet, dateret 21. Juli 1729, er i saa Henseende ganske karakteristisk. Man skriver til Kongen:

„Det er Deres Majestæt desto værre altfor vel bekendt, i hvad Misère denne Stads Indbyggere siden Branden er stedt udi. Blandt andre er vores Kompagni ikke lidet ruineret dels ved Negotiens slette Fremgang i denne kummerfulde og bedrøvelige Tid, dels og vi ere Mængden, som alle søge en Slags Næring, og den ene saaledes er den anden i Vejen, men overalt, allernaadigste Arvekonge og Herre, tjener Kompagniet ikke til liden Præjudice de mange privilegerede, som her i Staden holde aaben Bod og fast drive stærkere Næring end nogen af os, der som Borgere svare Kongen og Byen sin Skyld, saa det er at befrygte, i Fald deslige, som hverken have tjent sine Svende- eller Drengaar, skal tillades at gravere Kompagniet, som de bedst vide og kunne, bliver næppe nogen af os fra Branden konserverede ved Magt, meget mindre kunne 28 afbrændte i dette Kompagni tænke til at naa deres Attraa, som er at rejse Bygt paa deres øde Pladser og etablere deres Velfærd til deres Hustrues og Børns Konservation. Lavet beder derfor om, at ingen særlige Bevillinger maa blive udstedt, uden at Lavets Erklæring derom er indhentet.“

En Ulykke kommer sjældent alene, og Ildebranden blev efterfulgt af den Katastrofe, at Oldermænd og Isenkræmmer *Didrik Dressing* i 1730 gik fallit og flygtede for sine Kreditorer, og derved opdagedes det, at Lavet var i Gæld paa over 600 Rdl. foruden en Prioritet paa Kompagnihuset paa 3200 Rdl. Man maatte da tage 1105 Rdl., man i sin Tid havde laant Kongen, til Hjælp til Gældens Afbetaling, og hvert Medlem maatte betale 8 Rdl., hvorved der indkom 360 Rdl. Desuden skulde hver Lavbroder aarlig yde 1 Rdl., til Gælden var betalt.

Dressing kom imidlertid tilbage, det viste sig, at der intet kriminelt var i hans Forhold til Lavet, men han maatte selvfølgelig trække sig tilbage som Oldermænd, hvil-

ket han gjorde med en smuk Tak og Anerkendelse for den gode Tjeneste, han i saa mange Aar havde ydet det. Det blev den fungerende Oldermænd *Johan Wahlbom*, der kom til at afgøre en Sag imod Isenkræmmer *Ole Caspersen Hegelund* i hans klagende Drengs Favør. Drengens Klage lyder:

„Jeg har udi tvende Aar tjent Sr. Ole Caspersen Hegelund Isenkræmmer for Dreng og i samme Tid har jeg meget udstaaet, som forhen passeret er. Endelig er det arriveret den 27. Oktober sidstledes om Middagen, da jeg skulde spise, fik jeg da først Øl og Brød, dernæst bleve nogle tørre, haarde Skorper af Brød forelagte at æde til noget Fisk, hvilke Skorper faldt for langsomt at spise, saasom min Husbond var altid af den Humør, at jeg skulde være alart og hurtig, hvorfor jeg bad Pigen at give os andet Brød, og Skorperne at give os i Øl og Brød en anden Gang, hvorpaa hun svarede, der var intet andet. Derpaa gik jeg ud i Boden igen, da kaldte Hegelund mig ind, sigendes: „Vilt du ikke spise Fisk?“ Jeg svarede: „Husbond, jeg vilde gerne spise Fisken, men det var de haarde Skorper, dem, jeg bød Pigen at bløde, at de kunde spises en anden Gang.“ Saa svarede Sr. Hegelund: „Jeg skal bløde dig“, tog saa sin Krabask og slog og pryglede mig dygtig, sigende desuden: „Klæd dig af“, menendes at prygle mig nøgen. Da jeg svarede: „Husbond, det kan jeg ikke,“ pryglede han mig saa ud fra sig og sagde, at jeg skulde straks pakke mig paa Døren, hvilket ikke første Gang er sket; jeg gik derpaa bort.“

Efter at have ordnet denne Sag og den Dressing-ske Misère havde *Walbohm* nok af at være Oldermænd; da han fik flest Stemmer ved Valget, bad han sig fritaget, hvorfor Magistraten i hans Sted valgte *Nicolai von Hütten*, og da

han ogsaa frabad sig Æren, tvang Magistraten ham til at tage imod Valget.

Det første, *von Hütten* fik travlt med, var at udarbejde en Indstilling til den af Kongen i 1730 nedsatte Lavskommission, der skulde revidere alle gældende Lavsregler, og denne Erklæring foreligger fra Lavets Side 24 Januar 1731. Den beklager sig over, at de gamle Lavsartikler i Tidernes Løb er blevet svækkede ved kgl. Benaadninger og Befalinger om at optage „ulærde og uberettigede Personer i Lavet, og „da dette forhen anselige og nu fast for meget nødlidende Lav paa ingen anden Maade er at hjælpe“, beder de Kongen om at stadfæste de gamle Lavsartikler, men med visse Ændringer. Man forlanger ikke, at de Personer, der hidtil har faaet kgl. Privilegier, maa miste disse, men at de skal underkaste sig samme Regler som Lavsbrødrene og navnlig give Bøder til Lavene for at handle med Omløberne. Man beder desuden om, at ingen fremtidig maa benaades med Privilegier. Der klages over, at foruden de privilegerede Groshandlere ogsaa andre Købmænd forskrev store Partier Varer, som de vel undertiden tilbød Lavet, men til saa høje Priser, at ingen kunde købe dem, eller ogsaa passede de den Tid, da Lavene var forsynede, og solgte da til hvem som helst og var oven i Købet frække nok til at falbyde disse Varer gennem Aviserne. Man bad derfor om, at det maatte blive alle andre end Groshandlerne paalagt at oplægge deres Varer paa Kompagnihuset, saa at alle, før de fik Lov at indføre Varer fra Toldboden, hos Oldermænden skulde have en Seddel for, at han var berettiget til at handle med disse Varer. Endelig bad man om, at alle Stridigheder imellem Husbonde, Svende og Drengene i første Instans maatte paadøm-

mes af Oldermænden med tiltagne Mænd. Sluttelig gjorde man opmærksom paa, at i Øjeblikket 21 Personer udenfor Lavet handlede med saadanne Varer, som dette var eneberettiget til, deraf kun 12 som Følge af særligt kongeligt Privilegium.

Den nye Politimester *E. J. Torm* var en dygtig og streng Mand, skønt hans Adkomst til Embedet ikke kan siges at have været særlig stor efter vor Tids Maalestok. Han havde været Lakaj og siden Livkarl hos Kong *Frederik den Fjerde* og havde reddet Kongen fra overhængende Livsfare ved Ulykken paa Giethuset, hvor en Kanon, der var under Støbning, sprang, og det glødende Jern flød ud imellem Tilskuerne og dræbte flere af dem. Han interesserede sig særlig for Overholdelsen af Søndagslukningen og indskærpede derfor Lavet, at man ikke maatte have aabent fra Højmesse til Aftensang, altsaa fra Kl. 8—4 slet, da der ellers vanker 2 Rdl. i Bøde, og Politibetjentene faar særligt Paalæg om at inspicere. Dette falder nu som før Isenkræmmerne højst ubelejligt, da de tidligere har haft aabent imellem 11 og 2. De hævder, at mange af deres Kunder først faar deres Lønninger sent Lørdag Aften, hvorfor de ikke er oplagte til at foretage deres Indkøb tidlig Søndag Morgen, hvorimod Tiden mellem Højmesse og Aftensang er yderst bekvem for Handel. De kan derfor godt naa som gode og kristelige Borgere at passe deres Kirkegang og sørge for, at Svendene ogsaa bliver holdt dertil, hvorimod disse sidste under den lange Lukketid fra 8—4 var tilbøjelige til at tage i Skoven og ikke var lette at holde til Kirkegang; og desuden mener Lavet, at Lukkepaabuddet, naar det gælder saa lang Tid, let bliver illusorisk, fordi saa mange Fuskere derved kan se deres Snit

til at handle i Smug fra lukket Bod, hvad der naturligtvis aldrig kunde falde de brave Lavsbrødre ind! Men det hjælper ikke; den strenge *Torm* holder paa sit, og derved bliver det.

Den sidste Sag fra *von Hüttens* Olderstandtid, der har Interesse for Isenkræmmerne, foretages i Marts 1732 og drejer sig om de Jerngryder, som de norske Jernværker har Privilegium paa at levere. Sagen er, at Varerne stadig bliver slettere og slettere; og det kan Isenkræmmerne ikke staa sig ved, da de kan faa langt bedre og billigere Gryder fra Udlandet; men da det er forbudt dem at hente dem herfra, beder de i en Ansøgning Kongen om at paalægge Jernværkerne at levere lige saa godt Kram som Udlandet og til lige saa billige Priser, og her giver Majestæten dem Medhold.

von Hütten, som jo i 1730 paa Grund af Tidernes Ugunst var blevet „tvunget“ til at gaa frivillig med som Oldemand, har sikkert været en Mand, der paa Grund af sin Ro og Fordragelighed har vundet sine Lavsbrødres Sympati; thi han blev anmodet om at blive et Aar endnu, da hans Funktionstid var forbi, og dette gik han ind paa; men da han saa oven i Købet var blevet besværet med Sæde i Byens Raad og Fattigkommissionen, maatte han bede sig fritaget for Oldemandshvervet ved Udgangen af 1733, da han ellers ikke kunde passe sine egne Forretninger for lutter offentlige Hverv. Dette fandt man rimeligt, og ved Nytaar 1734 afløstes han derfor af *Poul Munchgaard Liunge*, der kom til at beklæde Oldemandssædet i hele 10 Aar fra 1734 til 1744 og gjorde det med Dygtighed og Myndighed.

En af *Liunges* første Handlinger var at sælge Kompagni-

huset og leje *Andreas Bjørns* Pakhus paa Christianshavn til Lavets Oplagsplads; det er øjensynligt, at *Liunge* har haft større Indsigt i sine Fagfæller Urtekræmmernes end i Isenkræmmernes Sager, han har sikkert ogsaa følt det selv, hvad vi senere skal komme tilbage til; i Begyndelsen kommer derfor nogle Isenkræmmere galt af Sted; det sker første Gang den 19. Juni 1736, da fire af Lavets Isenkræmmer-Medlemmer maa lide den Tort ved Politi- og Commercekøllegiets Dom at blive dømt til at have Varerne forbrudt og betale Processens Omkostninger, fordi de har handlet med Tinvarer, og samme Aar blev Isenkræmmerne dømt af Politimester *Torm*, fordi de har handlet med *indførte* Blikvarer; da dette var et Principspørgsmaal, vedtog Lavet at appellere Dommen til Højesteret og gøre Sagen til fælles Sag, der paa Grund af sin Alvor burde bæres af hele Lavet og ikke af Isenkræmmerne alene; men Højesteret gav Politimesteren Ret og dømte alle de Isenkræmmere, hos hvem der var fundet indført Blik, til at bøde 20 Rdl., og det blev i Forbindelse med Sagens Omkostninger en saa kraftig Aareladning for Lavets Kasse, at Oldermænden skyndte sig at advare alle mod i Fremtiden at føre saadan Handel, da Lavet ikke oftere havde Raad til at udrede slige Omkostninger.

Heldigere var Isenkræmmerne samme Aar i en anden Sag. Naalemagerne beklagede sig over, at Isenkræmmerne ikke købte deres Varer hos dem, men forskrev dem fra Udlandet (her ser vi en af Bestræbelserne for at beskytte dansk Arbejde og „arbejde for dansk Manufaktur“, som var et af Tidens Løsener); men Oldermænden svarede, at de danske Naalemageres Arbejde ikke var godt, Naalene var ikke ordentlig sorterede, og der var ikke Forraad nok

af danske Naale, dertil krævedes aarlig een Million Dusin, og det kneb med at skaffe de 10,000 Dusin, som der alene var Brug for i København aarlig, og endelig havde Naalemagerne ikke overholdt deres Forpligtelser til ikke at sælge til andre end Isenkræmmerne, som gerne vilde købe det, de Tid til anden havde Brug for, hos Naalemagerne; „men for indenværende Tid og altid tilforn har Naalemagerne tvært imod Lavets Privilegier holdt Omløbere, som paa Stadens Hjørner og Stræder udraaber deres Naale, og fordi det er slet Gods lige som de Hægter og Maller, de forarbejder, vil og kan fast ingen købe dem, saa at det var at ønske, at gode Mænd lagde Vind paa gode Varer, at Kræmmerne igen kunde dem forhandle, saa blev de nok Varerne kvit uden at søge derom“.

En god Kontrakt fik Isenkræmmerne ogsaa med *Povl Badstuber*, der forpligtede sig til fra sin Messingfabrik ikke at sælge under 50 Pund til nogen udenfor Lavet og sætte en vis Taxt for Pundet af sine Varer, nemlig Kedler, Bækkenner, blank og sort Latun, blank og sort Messingtraad.

Den 28. April 1739 udsendtes *en kongelig Resolution* til Lavet om, at det selv maatte tilskrive sig den Skade, der maatte tilføjes det, naar dets Medlemmer ikke efterlevede Privilegierne ved at iagttage den Alder, Svendene skulde have, og den Tid de skulde tjene, samt de Midler, de skulde eje, førend det tilstedtes dem at holde aaben Bod, ej heller havde Lavet efterlevet den Post i Lavsartiklerne, om at de er forpligtede til af yderste Evne og Kræfter at befordre Manufakturerne. Ligeledes paalagdes det dem alvorligt at oplære Landets egne Børn fremfor fremmede.

Denne Resolution, som for Resten ogsaa havde Bud til de øvrige Lav i Landet, gav Oldermændene og hans Bisid-

dere alvorligt at tænke paa og et stort Arbejde, idet man særlig maatte rette sine Bestræbelser imod Svendenes Dygtiggørelse, og medens *Liunge* havde Erfaring nok til selv at lede Forarbejderne, naar det gjaldt Forarbejderne med Hensyn til den Eksamen, man besluttede sig til at underkaste de unge Urtekræmmere, førend de fik deres Svendebrev, kunde man naturligvis ikke forlange, at han skulde være lige saa sagkyndig paa Isenkrammets Omraade. Det blev da besluttet, at alle Svende skulde tage en Examen, førend de fik Lov at nedsætte sig. For at prøve sig frem begyndte man at udarbejde Examensfordringerne for Urtekræmmerne, og allerede den 9. September 1740 kunde man indkalde til denne Prøve for Urtekræmmere, der afholdtes første Gang i Oldemandens Hus den 26. September 1740 i Overværelse af Lavets Bestyrelse og et Medlem af Magistraten. Urtekræmmersvend *Børge Madsen Lund* blev da examineret i Henhold til visse fastsatte Spørgsmaal angaaende Handelen med forskellige Lande i Europa. Da Examinationen var forbi, „blev Mr. *Lund* gratuleret til at vinde Borgerskab og i Kompagniet at vorde indlemmet“.

Det tog længere Tid for Isenkrammerne at faa deres Examen i Stand; den afholdtes første Gang den 27. April 1742, og Spørgsmaalene var affattede af Isenkrammer *Peter Baadh*. De lyder:

I. KØBENHAVN.

Hvad Sorter af Isenkram bliver her i Staden forferdiget, som Isenkrammerne behøver? og bør til falls holde?

- 1) Giörtler- og Rothgitter ⁹⁾ Arbeide, som bestaar i adskillige Sorter som Mortere, Strygejern, Lyse-Stager,

⁹⁾ Rothgieser betyder en Görtler.

ordinaire Metal- og Messing-Skoe-Spender og Knap-
per.

- 2) Alle Sorter Lack.
- 3) Uld-Karder ¹⁰⁾.
- 4) Alle Slags Horn-Kamme.
- 5) Pustere.
- 6) Hægter og Maller, Spærlagens-Ringe ¹¹⁾ og Fiske-
Kraage, Knappenaale af Jern og Messing.
- 7) Alle Sorter Spiger eller Søm, som til Huus- og Skibs-
Bygning.
- 8) Hyssing, Kridt-Snorer og Rocke-Snorer.
- 9) Sadel-Giorder.
- 10) Alle Slags Børster.
- 11) Kufferter.
- 12) Patron Tasker og Krudthorner.
- 13) Rulle-Bly.
- 14) Kugler.

II.

Hvad Fabriqueres her i *Sædland*, som hører under Isen-
kram-Handlingen?

- 1) Af Messing-Fabriquen: Messing, Kiedler og Becke-
ner, Messing-Traad, blank og sort Latun-Messing ¹²⁾.
- 2) Af Lee-Fabriquen: Høe-Leer og Skiære-Knive.

Hvad bliver mere her i Landet Fabriqueret, som sorterer
under Isenkrammen?

- 3) Alle Slags Tømmermands-, Snedker-, Hiulmands- og
Dreyer-Redskaber.
- 4) Adskillige Sorter af Papiir.

¹⁰⁾ Læderstykke, gennem hvilket er stukket en Mængde knæformede,
bøjede Metaltraade, som anvendtes i Spindemaskiner.

¹¹⁾ Spærlagen, se Note Side 5.

¹²⁾ Latun Messing = Messing i Plader.

III. JYLLAND.

Hvad bliver der Fabriqueret, som Isenkræmmeren til fall holder?

- 1) Bogbinder-Spaan og Skomager-Spaan.

IV. NORGE.

Hvad der bliver Fabriqueret, som Isenkræmmerne behøver derfra at ordinere?

- 1) Stang-Jern.
- 2) Jern-Kackel-ofne.
- 3) Jern-Gryder.
- 4) Skriv-Papiir.

Hvad betaales sædvanlig af Skippund¹³⁾ Jern og Kackelovne i Fragt fra Norge her til Staden?

Om Sommerdagen af Skippund 2 Sk., mens, ved Vinter-tiden, noget meer.

V. FRANCKERIG.

Hvad Sorter af Isenkram behøves derfra at ordinere?

- 1) Alle Sorter af Franske Saxer.
- 2) Herre-Snustobacks Daaser.

Kand og bemelte Sorter directe fra Franckerig ordineres her til Staden?

Nej!

Hvad Aarsage icke det?

Formedelst ingen Skibsleghed er herhid fra de Stæder i Franckerig, hvor saadanne Vahrer bliver Fabriquerede.

Spørges videre: Fra hvad Stæder kan man da samme Vahre best ordinere?

Svares: Mand kand samme Vahre best i Leipziger Messe indkiøbe, ellers og vel fra Hamborg, saasom der findes Kiøbmænd, som fører stor Negotie med saadanne franske Vahre.

¹³⁾ Skippund, ældre Handelsenhed, særlig for Søfragter i Danmark og Norge = 20 Lispund à 16 Pund = 160 Kg.

VI. ENGELAND.

Hvad Sorter af Isen-Kram forskrives herfra?

- 1) Klumpe-Blye og Rulle-Blye.
 - 2) Tinn i Blocker og i Stænger, eller at sige: Stang-Tinn.
 - 3) Haugl.
 - 4) Mange Sorter af Knive, som Bord-Knive, Faalde-Knive, Penne-Knive og Rage-Knive.
 - 5) Mange Sorter af Saxer, fiine og ordinaire.
 - 6) Fiiler og Rasper.
 - 7) Adskillige Sorter af Guldsmed-, Uhre-Mager- og andre Professioners Vercktög eller Reedskab.
 - 8) Mange Sorter af fiint Staal-Arbeide, som falder for witlöftigt her at specificere.
 - 9) Hvit og guult Metal-Arbeide, bestaaende af alle Slags Knapper, Skoe- og Gehæng-Spænder, Snustoback-Daaser, Ride-Sporer med videre.
 - 10) Lygte-Horn.
 - 11) Ride- og Jagt-Pidske.
 - 12) Sadel-Gjorder og Gortgarn.
- Hvorledes indkiøbes Blye i England?
I Foderviis ¹⁴⁾.

Hvor meget er en Foder Blye i Engeland effter dansk Vægt her?

7 Skib-Pund, 2 à 3 Lis-Pund.

Hvorledes indkiøbes Haugl i Engelland, i Centnerviis eller i Pundeviis?

I Centnerviis.

Hvad er differencen imellem Engelsk og Dansk Vægt?

112 Pd. engelsk Vægt er ickun 100 Pd. dansk Vægt.

Hvad Myndt Roullerer der i Engeland og der gangbar og der efter fører deris Regning?

Pund Sterling, Skillings, Pens og Pennings.

¹⁴⁾ Fodder eller Foder er en engelsk Vægt (Ton) for Bly.

Hvorledes regnes Engelske Penge imod Danske Penge?
Et Pund Sterling regnes for 4 Rdl. $4\frac{1}{2}$ Mark à 5 Mark
indtil 5 Rdl. altsom Vexel Coursen er, som offte falder og
stiger.

Hvor mange pro Cento, som med udgaaende Told og
andre Omkostninger i Engeland, samt med Skibs Fragt der
fra her ind til Staden, saa og Øresunds Told, kand vel ad-
skillige Vahre komme til at staae?

10 à 12 pro Cento.

VII. LYCK ¹⁵⁾.

Hvad Sorter af Isenkram bliver der Fabriqueret, som
Isen-Kræmmere behøver derfra at forskrive?

- 1) Alle Sorter af smaae Jern-Søm og Dyckers ¹⁶⁾.
- 2) Jern-Grimskafter eller Heste-Kiæder.
- 3) Heste-Søller eller Snaller ¹⁷⁾.
- 4) Jern-Pander og Støbe-Skeer.
- 5) Skrue-Sticker.
- 6) Fiil-Klove.
- 7) Ballancer.
- 8) Gevehr, som Flindter, Pistoller og Pufferter ¹⁸⁾ med
mange Sorter meer, som er altfor witløfftigt her at
specificere.

Hvorledes indkiøbes Söms og Dyckers der, i Wægt eller
i Tall?

Efter Vægt.

Faar mand da et fullt Tuusinde paa Vægten?

Ney! mens ungefehr $8\frac{1}{2}$ à 900, ligesom Sømmene ere
fine til, hvilket Tall regnes da for et fuldt 1000de der.

¹⁵⁾ Liège.

¹⁶⁾ Dykkere er smaa Søm, der næsten mangler Hoved, hvorfor de kan
drives ned under Træets Overflade.

¹⁷⁾ Muligvis Pryd til Hestens Hovedtøj.

¹⁸⁾ Godtkøbspistoler, saa smaa, at de kan bæres i Lommen.

Hvad er differencen mellem Dansk og Lycker Vægt?
En 5 à 6 % at deris er lettere end Dansk Vægt.
Hvorledes indkiöbes Ballancer i Lyck, effter Vægt eller
effter Størrelsen?

De store effter Vægt, de smaae effter Fod.
I hvad Myndt fører de deris Regning der?
Rixdalers og Stybers. 60 Stybers paa een Rixdaler.
Hvor meget betales i Fragt for 100 Pd. fra Lyck til Am-
sterdam?
40 Stybers i hollandske Penge.

VIII. AMSTERDAM.

Hvad Sorter af Isenkram bliver der forferdiget, som er
derfra at ordinere?

- 1) Messing-Vægt Skaaler af mange Sorter.
- 2) Thee- og Caffé-Kander, Thee-Kiedler og Messing-To-
backs-Daaser.
- 3) Messing-Viin-Hahner, Øll-Hahner og Messing-Zir-
ckeler.
- 4) Alle Slags Papiir.
- 5) Syenaale, Seglnaale¹⁹⁾, Knappenaale og Segelpla-
der¹⁹⁾.
- 6) Ballast-Skuffer, Digte-Hamre og Klap-Hamre.
- 7) Laqverede Thee- og Slag-Borde med videre.
- 8) Elephant-Tænder.
- 9) Skildpade.
- 10) Röer og Stocker.

Hvad er Forskiællen mellem Dansk og Hollandsk Vægt?
Omtrent 2 à 3 % af Hollandsk Vægt er lettere end Dansk
Vægt.

Hvad Myndt Roullerer der eller der gangbar?
Gylden og Stybers.
Hvor mange Gylden regnes der paa een Rixdaler?
2½ Gylden.

¹⁹⁾ Maa være Instrumenter til de Høstknive, der kaldes Segl.

Hvor mange Stybers paa en Gylden?

20 Stybers.

Hvad er differencen imellem Danske og hollandske Penge?

13, 14 à 15 % at hollandske Penge er höiere i Priis end Danske Penge og allt som Vexel-Coursen stiger og falder.

Hvor mange pro Cento kand mand regne paa Vahrene til Omkostninger fra Amsterdam her hid til Staden, som udgaaende Rettigheder der, samt Skibs-Fragt og Øresunds-Told?

16 à 18 %.

IX. SITARD OG SOLINGEN

og fra andre adskillige Stæder i Westphalen, som der bliver Fabriqverede af Isen-Kram og derfra ordineres:

- 1) Kaarde-Klinger.
 - 2) Staal, alle Sorter.
 - 3) Henge-Laase.
 - 4) Lyse-Saxer, Skræder-Saxer og Væver-Saxer.
 - 5) Zirekler.
 - 6) Mange Sorter af ordinaire Knive og Saxer.
 - 7) Jern-Rulletraad af alle Sorter.
 - 8) Hæste-Søller.
 - 9) Finger-Böller og Sye-Ringe.
 - 10) Cafee-Möller.
 - 11) Alle Sorter af Tömmermands-, Snedker-, Hiulmands- og Dreyer-Reedskaber og Vercktöy.
 - 12) Alle Sorter af Hauge-Materialer.
- Af hvormange Sorter bestaar Jern-Rulle-Traad?
Af 20 Sorter.

Med hvad Leylighed kand Vahrene fra ommældte Stæder best her hid Transporteres?

De grove og tunge Vahre lader mand gaae à Amsterdam, og de lætte Vahre over Lübeck.

Er der nogen Forskiel mellem deris og Dansk Vægt?

7—8 pro Cento.

Hvad betaales i Fragt af et Skippund fra ovenmældte Stæder til Lübeck?

7½—8 Rdl.

Hvad Myndt er paa forbemelte Stæder og dereffter føres Regning?

Rixdaler og Stybers.

Hvormange Stybers paa een Rixdaler der?

Paa nogle Stæder 48 Styber og nogle Stæder 60 Styber.

Hvad er differencen imellem deris og Danske Penge?

Ungefehr 14 à 15 pro cento, at deris Penge er ringere end Danske Penge.

X. BERGTOLS-GADEN (BERCHTESGADEN) OG SKELLENBERG ²⁰⁾.

Hvad bliver paa disse tvende Stæder Fabriqueret, som Isenkræmmerne have derfra at ordinere?

Mange Sorter af alleslags Træ-Vahre og Ducke-Töyg, samt Esker, som falder all for wittlöfftigt her at specificere.

Hvorledes indkiöbes forbemeldte Vahre der, i Bundtviis eller i Dosen-Viis? ²¹⁾

Nogle Sorter i Bundt og regnes nogle Bundt paa een Gylden.

XI. STEYRMARCK, og der i Landet paa adskillige Stæder.

Hvad for Sorter bliver der af Isen-Kram Fabriqueret, som derfra forskrives?

- 1) Alle Sorter af Fiiler og Rasper.
- 2) Bogbinder-Beskiære-Jern.
- 3) Uld-Saxer.
- 4) Garver- og Feldbereder-Jern.
- 5) Mange Sorter af Bohrer og Frit-Bohrer.

²⁰⁾ Byer i Ober-Bayern.

²¹⁾ Dusinvis.

Hvad Myndt er paa ovenmelte Stæder gangbar?

Gylden og Kreutzer.

Hvormange Kreutzer regnes paa en Gylden?

60 Kreutzer.

Hvor mange Penge paa en Kreutzer?

4 Penge.

Er der nogen Forskiel imellem dem og danske Penge?

Ja, omtrent er deris 15 à 16 % slettere end Danske Penge.

XII. AUGSBURG OG NÜRNBERG.

Hvad Sorter bliver paa ovenmelte Stæder af Isen-Kram Fabriqueret, som derfra er at ordinere?

- 1) Metal Guld og Metal Sølf og Mose Guld.
- 2) Fiine Barbeer Saxer med kruusede Stænger.
- 3) Guldsmedde- og Uhremager-Verktøj og Reedskab.
- 4) Messing-Søm af mange Sorter, kruusede og glatte.
- 5) Store og smaae Speigle og Speigl-Glass.
- 6) Brillen og Brill-folder.
- 7) Messing Lysse-Stager og Lysse-Saxer.
- 8) Messing Stryge-Jern.
- 9) Messing Gardin- og Sperlagen-Ringe.
- 10) Messing Klocker, store og smaae, pollerede og U-pollerede.
- 11) Messing Trids-Ruller og Backelse-Ruller.
- 12) Messing Bielder, store og smaae, hvide og guule.
- 13) Regne-Penge.
- 14) Flag- og Kniter-Guld, guult og hvidt.
- 15) Alle Slags Knapper af Messing og Tinn.
- 16) Elfenbeens-Kamme og Horn-Kamme.
- 17) Messing Vægt-Skaaler med Balancer.
- 18) Fiiler og Rasper.
- 19) Waldhorner og Posthorner, Trompeter samt mange andre Sorter musicalske Instrumenter meere.
- 20) Mange Sorter af extra fiint Ducker-Tøj, som af Allabast, saa og af Been og Træ.

- 21) U-ægte Sølv og Guld, Rundt og fladt paa Ruller, og dito Cantellier glatte og kruusede.
- 22) Citar-Strænge af Messing og Staal paa Ruller.
- 23) Fiol-Strænge og Luth-Strænge.
- 24) Alle Slags smaae Fiskekroge.
- 25) Blyants Penne, mange Sorter, og mange Sorter meer af Nürrenberger-Isen-Kram-Vahre, som falder altfor wtløfftigt her at specificere.

Hvad for gangbar Myndt Sorter der og dereffter fører Regning?

Gylden, Batzen, Kreutzer.

Hvormangen Batzen paa een Gylden der?

15 Batzen à 4 Kreutzer.

Hvad er differencen mellem deris og Danske Penge?

14 à 15 pro Cento, at Danske Penge er bedre end deris.

Hvad betales i Fragt fra forbemelte to Stæder for Skippundet til Lübeck?

8 à 8½ Rixdr.

Hvor mange Pund regnes paa et Skippund i Fragt til Lübeck?

320 Pund.

Hvor mange Pund regnes paa et Skippund i Indkøb?

280 Pund.

XIII. SONNENBERG ²²⁾.

Hvad Vahre bliver der Fabriqverede, som Isenkræmmere har derfra at ordinere?

- 1) Mange Sorter af Esker, store og smaae, mahlede og hviide.
- 2) Adskillige Sorter af Træe-Kander.
- 3) Regne-Tafler.
- 4) Skrive-Tafler med Steen- og Papiirs-Blade.
- 5) Ordinaire Speigl-Rammer.

²²⁾ Byen Sonneberg i Sachsen-Meiningen.

- 6) Alle Sorter ordinaire Fløyter.
- 7) Blick-Skriiner og Urte-Skriiner.
- 8) Grifler, Ollie-Steene og Hvæd-Steene.
- 9) Børne-Fioler og andet Ducke-Tøy.
- 10) Fortinnede og sorte smaa Søm.

Hvad Myndt er der gangbar?

Rigsdaler, Groschen, Pennings.

Hvor mange Groschen paa een Rixdaler der?

24 Groschen.

Er der nogen forskiel imellem Danske Penge og deris Penge?

Differerer 13 à 14 pro Cento, at deris Penge er ringere end Danske Penge.

Hvad betales af et Skippund i Fragt derfra og til Lübeck?

6 à 6½ Rixdaler.

XIV.

Hvorfra og med bedste Avantage kan forskrives fortinnede og sorte Blick-Plader?

Fra Sonnenberg, Anneberg, Adorff eller Dyringen og fra adskillige Stæder i Saxen.

Hvor meget weyer et Fad hvidt Kreutz Blick her?

In circa bør det vel weye med Fadet 236 Pund.

Dito hvidt Fuder-Blick, hvor meget bør det at wege her?

Omtrent 204 Pund med Fadet.

Dito Sort Kreutz-Blick, hvor meget bør det wege her?

400 Pund.

XV. SMALKALDEN.

Hvad Fabriqveres der af Isen-Kram?

- 1) Alle slags Skoemager Reedskab som Syeler, Tænger, Pinde, Skoemager-Staal og Skoemager-Knive.
- 2) Mange Sorter af Bord-Knive, saavel som og ordinaire Faalde-Knive.

- 3) Henge-Laaser, mange Sorter.
- 4) Ordinaire Saxer.
- 5) Ordinaire Bohrer og Fritbohrer.
- 6) Saugblade.
- 7) Baandknifve.
- 8) Lyse-Saxer.
- 9) Fiiler og Rasper.
- 10) Heste-Söller, sorte og fortinnede.
- 11) Knibe-Tænger.
- 12) Heste-Kiæder og Jern-Griimskaffter.
- 13) Baand-Knive og Hacke-Knive.
- 14) Staal, 3die Sorter, Fiint, Middel, og Grofft.

Hvad Myndt Roullerer der?

De fører der Regning paa Rixdaler, Groschen og Pennings.

Hvormange Groschen paa een Rixdaler der?

24 Groschen.

Er der og forskiel mellem deris og Danske Penge?

Ja 3 pro Cento, at deris Penge er ringere end Danske Penge.

Hvor meget er Fragten derfra og til Lübeck à Skip-pundet?

6 à 6½ Rixdaller.

XVI. HAMBORG.

Hvad Sorter bliver Fabriqveret der, som sorterer under Isen-Krammen, og derfra ordineres?

- 1) Støbte Messing-Søm.
- 2) Elfenbeens- og Horn-Kamme.
- 3) Messing-Knapper og Tin-Knapper.

Er der nogen forskiel mellem Dansk og Hamborger Cours?

Er meest Al pari.

XVII. LÜBECK.

Hvad Sorter bliver der Fabriqveret, som tilhører Isenkrammen og derfra haves at ordinere?

- 1) Messing-Fyrbeckener.
- 2) Kridhuuse af Messing og Blick ²³⁾.
- 3) Messing Harpen-Traad.
- 4) Messing Knappenaale.
- 5) Kniv-Skeeder og Kam-foeder.
- 6) Peber-Qverner.

Er nogen forskel paa Dansk og Lybsk Vægt?

Ja, et Skippund efter deres Vægt der gjør ickun 17½ Lp. Dansk Vægt altsaa tabes paa deres Vægt her paa Skippundet = 40 Pund.

Er nogen forskiel imellem Dansk og Lübecker-Courant?
Er meest Al pari.

XVIII. DANZIG.

Hvad Sorter bliver der Fabriqveret, som behøves til Isenkrammen og derfra er at ordinere?

- 1) Kufferter.
- 2) Flaske-foeder.
- 3) Staal.
- 4) Bogbinder-Spænder.
- 5) Fioler.

Udi hvad Myndt fører de Regning der?

I Gylden og Groschen.

Hvormange Groschen paa een Gylden?

30 Groschen.

Hvormeget kand da een Gylden der regnes imod Danske Penge?

Omtrent 26 Mark i Danske Penge.

²³⁾ »Kridthus« kaldtes en hul Cylinder af Blik eller Messing med Laag for begge Ender til at gemme Kridt (til at gøre Optegnelser med), Penge og Smaating i. Findes endnu hos Almuen. Nævnes baade hos Holberg og Poul Martin Møller.

XIX. STOCKHOLM.

Er der noget derfra af Isen-Kram at ordinere, som bliver der Fabriqveret?

- 1) Alle Sorter af Jern-Plader, dobbelt og enkelte.
- 2) Runde og lange Steege-Pander.
- 3) Waffel-Jern, Krumkage-Jern og Gode-Raads-Jern.
- 4) Sorte og fortinnede Blick-Plader.

Er de svenske Blick-Plader af lige bonité med de Saxiske Blick-Plader og i lige Priis med det Saxiske Blick?

Det Svendske Blick, sort og fortinnede, er bedre i Materien end det Saxiske, men er dyrere i Pris.

Er nogen forskiel mellem Dansk og Svendsk Vægt?

Ja, et Skippund Svendsk Vægt er ickun $17\frac{1}{2}$ Lispund Dansk Vægt.

Hvad er Difference imellem Danske Penge og Svenske Penge?

En Rixdaler i Dansk Courant Myndt er omtrent = 9.

Med hvad Skibe kand Vahrerne best hidføres?

Med danske Undersaatteres tilhørende Skibe, saa og med Engelske og Hollandske Skibe.

Hvorfor icke ligesaavel med andre Puisancers Skibe?

Formedelst den Commerce-Tractat eller Foreening, som er oprettet imellem Danmark, Holland og Engelland; med alle andre, uden med ovenmeldte Skibe, maa mand betale af Vahrerne her $\frac{1}{3}$ meere i Told.

Hvad

PROTOCOLLER

behøver en Isen-Kræmmer at holde og betiene sig af?

- 1) Daglig Klade-Bog,
- 2) Cassa-Bog,
- 3) En Hoved-Bog,
- 4) En Brev Copier Bog.

Kiøbenhavn dend 9 Aprill Anno 1742.

Disse Examens-Spørgsmaal er af den allerstørste Betydning til Forstaaelse ikke alene af, hvad Isenkramhandel betød i Midten af det attende Aarhundrede, altsaa paa den Tid, da Holberg levede; men det giver ogsaa et Kulturbillede af Rang, der gælder langt ud over Fagets snævre Kreds. Enhver Fagmand vil sikkert let paa egen Haand kunne drage de deraf fornødne Erfaringer uden Vejledning fra dette Skrift.

Der er derimod stor Anledning til at beskæftige sig med Examens-Spørgsmaalenes Forfatter, Isenkræmmer *Peter Baadh*, hvis Navn endnu den Dag i Dag er bevaret i Firmaet *Baadh & Winther*.

Man ved, at han er født i Ystad og indskrevet i Lavsbogen som værende i Lære hos Isenkræmmer sal. Johan Ahlsteens Enke i 1701; han antages at være født 1679, og i 1704 nævnes han som Svend. Han forstod i sin Læretid at knytte et nært og godt Forhold til sin Madmoder og hendes Slægt, og dette er bevaret efter hendes Død overfor hendes Svigersønner og Efterfølgere *Octavi Hollman* og *Hans Joachim Rohde*; efter nogen Tids Rejse i Udlandet vendte han tilbage til den gamle Forretning paa Amager-torv og ægtede 1718 *Octavi Hollmans* Datter, og siden da maa han betragtes som Forretningens egentlige Leder, og det lykkedes ham at arbejde den op til et hidtil ukendt Omfang. Hans nærmere Historie vedkommer os iøvrigt ikke her, uden for saa vidt angaar hans Forhold til Lavet, der bliver betydningsfuldt og indgribende.

Han var en flittig Gæst ved Lavets Møder, hans Underskrift findes hyppig i Protokollerne. Han blev aldrig Oldemand, men han var til 1749 Lavets Bisidder, og der er ingen Tvivl om, at det er ham, den i Isenkræmmersager

ukyndige Oldermænd i alle Faget vedrørende Sager har brugt som sin højre Haand, og vi ser da ogsaa i alt, hvad der i hans Funktionstid foreligger til Afgørelse, hans kraftige og energiske Handling og Afgørelse, der gør ham til en uvurderlig Kraft indenfor Ledelsen.

Det er navnlig i Hævdelsen af Privilegierne og Lavets Kamp mod Regeringens Toldpolitik, at han er den førende Mand. Han kæmper mod alle Indgreb i Lavets Rettigheder, og disse sker, som det ogsaa vil fremgaa af det foregaaende, fra mange Sider. Angrebene kommer fra Gjørtlere og Knivsmede, naar de vil sælge Malm og Knive, fra Blikmagere og Kandestøbere, ja, selv Lærredskræmmerne forgriber sig paa Isenkræmmernes Ret til at sælge Bændler og Traad. Men vanskeligere bliver hans Kamp imod private Personer, der handler og løber om; thi her har vi set, at Regeringen mangen Gang i Strid med Privilegierne giver „ulærde Personer“ Handelsret til private, og undertiden befaler den endogsaa Lavet at optage den Slags Folk, det kunde være afdankede Soldater, Udlændinge og Jøder, som fik Lov at handle, blot de kunde fremskaffe enkelte Sager, som Lavsbrødrene endnu ikke havde faaet indført; dette gjaldt navnlig franske Sager, hvorpaa de erhvervede sig et „Galanteriprivilegium“, der var affattet i saa vidtsvævende Ord, at meget kunde komme ind derunder. Baadh rettede da navnlig sin Kamp mod dem, der holdt hemmelige Lagere af Papir og Isenkramvarer, dem, der gik fra Dør til Dør og imellem tilladte Varer solgte „Dukketøj“, d. v. s. Legetøj, og let kunde underbyde Isenkræmmerne, fordi Varerne var indsmuglede og ikke havde kostet Told. Tit var Kampen forgæves, men da *Baadh* i 1731 blev Formand for det Tremandsudvalg,

der skulde føre Eftersøgelserne med særlig Kraft, besluttede Lavet for første Gang i sin Levetid at „kvittere ham med Tak“; det var ham, der belært af sine Erfaringer fra sine Svenderejser i Udlandet, fandt paa, at det var godt at „smøre“ Politibetjentene for at opildne deres Energi, og det viste sig ogsaa at svare udmærket Regning for Lavet.

Det andet Spørgsmaal, der laa *Baadh* paa Hjerte, var Toldsagerne. Tolden havde forandret Karakter fra at være et blot og bart Middel til at skaffe Penge i Statskassen; den blev nu brugt som en Mur for at fremhjelpe og privilegere den indenlandske Industri. Der var nemlig i det attende Aarhundrede mange Projekter, Fabrik rejstes efter Fabrik, og de saakaldte „Manufakturere“ paakaldte Statens Støtte mod Udlandets Konkurrence; disse Ansøgninger sendtes til Lavets Erklæring; og her er *Peter Baadh* stadig paa Vagt. Svarene lyder, at den Fabrik, der søger Eneret, ikke kan lave gode Varer eller præstere Varer nok (vide Naalemagerne!); og bebrejder Regeringen Lavet, at Isenkræmmerne ikke køber indenlandske Varer, svarer *Baadh*: vi vilde gerne; men de kan ikke konkurrere med de fremmede.

Vanskeligheder var der ogsaa, fordi Regeringen hyppig ganske vilkaarlig forandrede Toldsatserne. Disse umuliggør Salget af Varer til de Priser, Regeringen forlanger, og hvis man tror, at man derved gavner den danske Haandværker, tager man fejl; thi ikke en Gang under gunstigste Forhold kan han tilfredsstillende Efterspørgselen. Isenkræmmerlavet foreslaar derfor som den eneste Løsning noget, som siden altid er dukket op i Diskussionen, og som sikkert her er *Peter Baadh's* Kæphest: Værditolden, d. v. s.

visse Procenter af Faktura-Værdien. Derved „vilde ogsaa Deres Majestæts Told rigtig og prompte blive erlagt; thi den vilde være en Fjende af sit eget Velfærd, der risikerede Varernes Konfiskation for at spare en moderat Værditold“.

Men Lavet blander andre Hensyn ind i sin Skrivelse; det beder om, at Nedsættelsen ikke maa gælde andre end Lavsbrødrene, at det ene Lav ikke maa forskrive eller falholde Varer, det andet har Privilegium paa, „saasom det ellers er at befrygte, at den moderate Told vil aarsage fremmedes Forprang, og den formuende ved den Mængde Varer, han formaar at oplægge og igen til andre afsætter, gør, at den fattige Købmand faar lidet eller intet at bestille.“

Regeringen afslog dette af *Peter Baadh* affattede Forslag; men man betragter ham siden da i Lavet som Specialist i Toldsager og hidkalder ham altid, naar de foreligger. Han bliver Formand for en Kommission i Anledning af et skarpt Tilhold fra Kancelliet om at angive de Varer, der skal fortoldes, korrekt og nøje iagttage Differencen imellem udenlandsk og dansk Maal og Vægt, et Tilhold, der var nærmest fornærmeligt for Lavet ved sin deri indeholdte Insinuation for Uhæderlighed.

Det var ogsaa meget dristigt gjort af *Baadh*, at han fik Lavet til at indgive den ovenfor omtalte Ansøgning, der indeholdt det kraftige Angreb paa de norske Jerngryder; thi disse kom fra Værker, der ejedes af en af Landets mægtigste Mænd, Grev *Ferdinand Anton Danneskjold-Laurvigen*, en Søn af *Ulrik Frederik Gyldenløve* og altsaa Fætter til Kong *Frederik den Fjerde* og tillige hans Svoger, idet hans anden Hustru var *Ulrikke Eleonora Reventlow*, en Søster til Dronning *Anna Sophie*. At Lavet her fik delvist

Medhold trods den store Mands Vrede og Protest, viser ikke blot, at *Baadh* har haft Ret i sin Klage, men at han har haft en nok saa behændig Pen her som i Told-Ansøgningen.

Da Fabrikant *Stochter* vilde have Indførselen af en Mængde Værktøj forbudt, fordi han var begyndt at fabrikere saadanne Sager, stod *Danneskjold*, som var Leverandør af Jernet til disse, bag ham; dog *Peter Baadh* lod sig ikke skræmme, men mødte Greven med oprejst Pande og sejrede. Derimod havde han ikke Held i sit tredie Sammenstød med *Danneskjold*; denne vilde anlægge et Staalværk og anmodede om Indførselsforbud mod Staal som Beskyttelse mod den nye, hjemlige Industri. *Baadh* skrev da straks paa Isenkræmmernes Vegne her imod til Kanceliet; da dette havde faaet oplyst, hvad Pris Staal stod i her til Lands, og prøvet Grevens Staal og fundet det godt, hvorpaa der var sat en fast Pris paa det, blev Indførselsforbuddet nedlagt trods de handlendes Forbitrelse, da Priserne var sat 3 Mark højere pr. Centner, end de indførte Varer vilde koste.

Baadh blev ikke Oldermænd hverken i 1730 eller 1734, skønt han begge Gange var opstillet. Grunden hertil kan vel nærmest søges i, at Urtekræmmerne, der jo var i Majoritet i Lavet, med Skinsyge vaagede over, at Oldermænd blev en af deres egne; men tillige har han maaske været Medlemmerne for myndig, og man har ment at kunne bruge hans Arbejdskraft bedre paa en mindre fremskudt Post, hvor man krævede mere Arbejde end Repræsentation; men for Isenkræmmerne stod han stadig som den egentlige Oldermænd, deres Repræsentant, der bedst kunde værne deres Interesser. Og han blev meget brugt; naar det gjaldt Skøn over udenlandske Forhold eller Varers

Kvalitet, var det ham, man spurgte. Da Regeringen ønskede Oplysning om, hvilke Ting Isenkræmmerne handlede med, og hvad deres Pris var paa Produktionsstedet, blev det ham, der maatte svare. 1739 blev han Bisidder, og det blev han i 10 Aar, til han selv ønskede at træde tilbage; i Følge sin Alder og Erfaring var han mægtigere end Oldermannen selv. I det der her gøres en lille Digression fra Tidsfølgen for at holde *Baadhs* Historie samlet, skal her nævnes, at han var ivrig for at skaffe Lavet nye Privilegier, og den 27. April 1744 indgav man det af ham affattede Forslag hertil, hvori det krævedes, at der aldrig maatte være mere end 48 Urtekræmmere og 12 Isenkræmmere i København, og at disse af Magistraten skulde fordeles i Byens forskellige Kvarterer. Isenkræmmernes Børn skulde have Forret til de ledige Pladser og til at bebo de gamle Huse. Svendene skulde holdes strængt til Forretningen, og deres private Handel skulde forbydes, før de kom i Lavet. Det skulde forbydes alle Grosserere at sælge for under 20 Rdl. af hver Slags for at hindre Salg til private, og endelig findes der i Forslagets § 7 et Forbud mod at give Tilgift, endda paa ringe Partier, da man derved kan søge at drage Næringen til sig til de mindre formuendes Fordærv og bringe Tjenestepigerne til at begaa Utroskab mod deres Herskaber. Skønt Lavet under Haanden tilbød Autoriteterne at ofre 1000 Rdl. paa at faa Sagen gennemført, fik man det Svar, at man godt kunde faa nye Privilegier, men om noget sluttet Lav kunde der ikke blive Tale. Da Oldermannen saa spurgte, om man alligevel skulde spendere de 1000 Rdl., vedtog man det, og *Christian den Sjette* stadfæstede da de nye Privilegier, hvor der hverken blev Tale om sluttet Lag eller Forbud mod Tilgift, men

hvor Adgangen til at blive Medlem af Lavet skærpedes væsentlig derved, at Svendene skulde have staaet syv Aar i Stedet for fire for at blive optaget. Endvidere fik Oldermændene Ret til at paalægge det Medlem, der ikke mødte efter Tilsigelse, en Bøde.

Sit Mesterværk for Lavet fuldbyrdede *Peter Baadh* dog ved Affattelsen af de ovenfor citerede Spørgsmaal til Svendeprøven, som viser ham som en ikke blot grundig beandret Mand i sit Fag, men ogsaa som en Mand, der klogelig kan vise, hvorledes Isenkræmmerne har forstaaet at rette sig efter Regeringens Ønske om at frigøre den hjemlige Handel fra Hamborgs, Lybæks og Amsterdams Formynderskab og søge den direkte Forbindelse paa Produktionsstederne selv.

Derved opnaaede man dels selv at faa mere Fortjeneste paa Varerne, dels at ordne Mulighederne for en Transit-handel, idet de københavnske Isenkræmmere kunde tage Konkurrencen om Markedet i Østersølandene op med Hamborg og Lybæk; desuden dannede denne Handel et godt Grundlag for vor hjemlige Industri; thi mange her fabrikerede Varer fandt paa denne Maade Vej til Nabolandene sammen med de transiterende Varer. I København, hed det sig, kunde man nu faa alt paa Isenkrammets Omraade.

Det var Alder og Sygdom, der fik *Peter Baadh* til at trække sig tilbage fra sit Arbejde i Lavet. Han døde den 11. Februar 1752; han efterlod sig en blomstrende Forretning og Mindet om en god Borger, der navnlig igennem et langt og uegennyttigt Arbejde for sine Standsfæller havde bidraget væsentligt til Lavets og derigennem Standens Fremgang og Anseelse; hans Navn bør derfor have en fremragende Plads i Isenkræmmernes Historie, hvis tids-

ordnede Fremstilling vi efter dette lille Sidespring atter skal vende tilbage til.

Ved Lavsmødet 17. Juli 1744 valgtes Urtekræmmer *Nils Titchen*, som allerede da var en ældre Mand, til Oldermænd, og skønt han hvert Aar under Henvisning til sin Alder og mange andre Beskæftigelser frabad sig Genvalg, lykkedes det dog altid lige til 1749 at overtale ham til at lade sig vælge paa ny; den sidste Gang maatte man dog bede den ansete Raadmand *Valeur* om at deltage i Overtalelserne, og det lykkedes kun ved, at han fik den senere Oldermænd Urtekræmmer *Hans Kilmann* til Medhjælper; endelig da han trods sin høje Alder i 1761 paa ny blev valgt lod den 15. Maj „d'Hrr. Kommitterede paa Kompagnihuset opbære Oldermænden *Sieur Titchens* Portræt med forgyldt Ramme, som de have ladet forfærdige og i Dag forærede til Kompagniet for paa Kompagniets Samlingssted, saa længe Urte- og Isenkræmmerlavet er til, at forblive til en skyldig Amindelse i Fremtiden om, at velbemeldte Hr. *Titchen* nu anden Gang har paataget sig Oldermænds-Embedet for Lavet. Thi blev samme Portræt straks opsat og af Oldermænden med aflagt Taksigelse til velbemeldte Herrer Kommitterede erkendt“.

Da *Titchen* ved Aarets Udgang frasagde sig Oldermændskabet og trods Opfordringer under Henvisning til sin Alder nægtede at lade sig vælge paa ny, blev han af Kongen udnævnt til virkelig Kammerraad, hvilket da var en stor Ære for en Urtekræmmer, men han havde da ogsaa ved Siden af sin Virksomhed som Oldermænd været Medlem af Kommercekollegiet og en af Stadens 32 Mænd (Borgerrepræsentationen).

Den første Gerning, *Titchen* foretog sig, var at søge at

faa Lavet til at komme hans Formand *P. M. Liunge*, der var gaaet fallit, til Hjælp. Han gik med alle Lavsbrødrene i Forbøn hos Kreditorerne om, at de vilde akkordere med ham, ligesom Lavet selv vilde nøjes med 15 pCt. af en Sum, han skyldte det, „fordi han havde forholdt og skikket sig efter sin Stand og Vilkaar og ikke formedelst nogen sin egen Ødselhed eller slette Økonomi er Aarsag udi hans paakommende ulykkelige og gældbundne Tilstand, men formedelst foregivne Skadelidelse udi adskillige Maader skal være geraadet derudi“. Aaret efter vedtog Lavet at yde *Liunge* et rentefrit Laan paa 100 Rdl., og samtidig satte man den aarlige Afgift for hvert Medlem til Lavskassen op fra 1 til 2 Rdl. for fremtidig at være bedre i Stand til at kunne imødegaa den Slags Udgifter.

Medens *Titchen* naturligtvis i særlig Grad maatte interessere sig for sine egne Fagfæller, Urtekræmmernes Interesser, gjorde han dog alt for at væрге Lavet mod Angreb ude fra. Da saaledes Universitetet i 1745 søgte Kongen om, at Studenterne maatte faa Eneret paa Ligbæringen, erklærede *Titchen*:

„Som Lavet for at efterleve Artiklernes allernaadigste Bydende med stor Bekostning har anskaffet sig Ligklæder med hvis andet, som dertil udfordres, foruden at den største Del iblandt os har bekostet sig Kapper, Flor etc. og saaledes er i Stand til at efterleve Artiklerne i denne Post, saa bliver endog derforuden, naar noget Lig til Jorden bestædiges af de efterlevende, som dertil Evne have, som en frivillig Gave skænket noget til de fattiges Ligs Befordring, som ere mange og ofte ved Lavet indfalder, hvilken frivillige Gave, som sker, for at et saadant Lig paa en sømmelig og skikkelig Maade kan blive befordret af og

ved Lavet selv, vel til sidst befrygteligt maatte blive til slet intet, naar Bortbærelsen skulde ske af fremmede og Lavet uvedkommende“. Og Lavet beholdt sin Ligbærerret!

Ellers er *Titchens* Hovedopgave at værne Lavet mod andre Lavs Indgriben i dets Rettigheder, for Isenkræmmernes Vedkommende gælder det navnlig Gørtlerne, der lader Omløbere sælge Varer paa Gaderne, hvilket strider mod Privilegierne; ligeledes forsøger en Del fremmede Billedhuggere, som var kommet her ind i Anledning af Christiansborgs Opførelse, at hjælpe paa deres slunkne Punge ved at sælge indforskrevne forgyldte Rammer, men ogsaa her er Titchen paa sin Post.

I 1749—55 er *Hans Kilmann*, der som sagt i nogen Tid har været *Titchens* Medhjælper, Oldemand, og i hans Tid staar en stor Kamp imod Grossererne, der begynder at holde aabne Boder og Kældere til Detailhandelen, og da dette i særlig Grad forulemper *Kilmanns* Fagfæller, Urtekræmmerne, skriver han lange Indlæg til Kancelliet, hvori han søger at drage Grænserne mellem Grossisternes og Detaillisternes Omraade, og denne Kamp synes ret dygtigt og energisk ført, saa at den ogsaa satte sig nogen Frugt.

I 1751 tegnede Lavet sig for 192 Rdl. 3 Mark aarlig til Fattigvæsenet efter Magistratens Opfordring, da Fattigvæsenet nu maatte opholde over 2500 Nødlidende foruden de Løsgængere og Tiggere, der førtes til Børnehuset. I 1752 klager Isenkræmmerne sig bitterligt over Fornærmelse af deres Næring ved, at Folk render rundt og sælger Spejle og Lampetter.

Kilmanns Efterfølger, Urtekræmmer *Andreas Bundsen*, valgte den 20. Februar 1755 og virkede til 1757; men han

maa i nogen Grad have forfordelt Isenkræmmerne; thi disse sætter nu alt ind paa at faa en Isenkræmmer til Oldermænd. De henvender sig derfor til Magistraten og beder om dennes Hjælp mod Urtekræmmerens Majoritet, og dette hjælper ogsaa, idet Magistraten vælger Isenkræmmer *Christian Poul Freese* til Oldermænd, hvad han er til 1761, skønt han har færre Stemmer end fire andre Kandidater. Det viste sig at være et Valg i rette Tid; thi netop i denne Periode blev der god Brug for en Fagmand.

Til at begynde med afslaa *Freese* paa Lavets Vegne en Opfordring fra Magistraten til at yde noget vist aarligt til Frederiks Hospital, da der hos en og anden kunde være Dreng, der havde Hospitalets Hjælp nødig, og man foreslog Oprettelse af en Sygekasse for alle Læredrengene i Lavene eller en anden Indretning, hvorved syge Læredreng kunde komme paa Hospitalet, uden at det blev altfor bekosteligt for Mesteren.

Mere fik Oldermændene at bestille, da Smedelavet vilde forbyde Isenkræmmerne at forskrive Smedearbejde fra Udlandet. Den 18. Juli 1757 afgav *Freese* derfor en Erklæring, der har saa almindelig Betydning til Belysning af Isenkræmmerens Forhold, at den her skal citeres:

„Ihvorvel Smedene i forrige Tider, da de fik deres aller-naadigste Lavsartikler, som tillige tillade Isenkræmmerne at sælge alle Slags Jern i Arbejde, vare lige saa gode og vel mere habile, end de nu ere, hvilket det gammeldags Arbejde endnu kan udvise, lade Isenkræmmerne dog hos Smedene forfærdige adskilligt groft og ordinært Smedearbejde, som er muligt her at faa, og Smedene ville have Umage at gøre, nemlig grove Ildskuffer og Tænger, Jærnfyrfade, Ben til Pander og Komfur-Beslag med videre, som dog alt ikke er Arbejde for de rige, men for de fattige

Smede, der ikke have Evne eller Forlag til at paatage sig stort Bygnings- eller andet Arbejde, fordi de straks kunne faa Skillingen derfor. Vinduesbeslag ved jeg ej, at nogen Kræmmer nogen Tid har haft til Fals, men om høje Herskaber og fornemme Standspersoner have ladet noget sligt komme til eget Brug, saa har vel Aarsagen dertil været, at de ej her hos Smedene have kunnet faa det af saadan Sirlighed, som de ville have det. Isenkræmmerne sælge smaa Skuffe- og Ladelaase, som mange af Smedene endog selv købe med Forundring over det gode Køb og Arbejde, saa og Taskelaase, som er mig bekendt, at en eneste Smed har købt 16 til 20 og flere Stykker ad Gangen for 24 til 28 Sk. Stykket og igen har solgt dem med Fordel. Af fine, polerede Ildskuffer og Tænger købe Smedene og en Del for 4 à 6 Sk. Parret og sælge dem igen til 10 à 14 Sk. Parret, hvilke ere saa vel og godt gjorte, at næppe nogen Smed kunde gøre dem efter, uden at han i det mindste maatte faa tre dobbelt højere Betaling derfor. Stegeristene ere ikke alene slebne og meget bedre end de, her gøres, men endog meget lettere Køb, og de fleste deraf forsendes til Vestindien. Jernskruer eller de saakaldte Holzskruer ere ikke alene vel gjorte, saa at næppe nogen Smed her kunde gøre dem efter, men de sælges endog Dusinet for 5 à 6 Skilling; af disse købe Smedene ogsaa selv en stor Del, og i Fald de selv skulde gøre dem, vilde vel Dusinet komme til at koste 24 Skilling. Det samme gælder med Hensyn til Stænger eller Trensebid, Jern-Grimeskafter, Skruestikker, Ambolte, at Smedene kunne købe dem billigere end de selv forfærdige dem.

Hvad Flinter, Karabiner og Pistoler betræffer, da er dermed liden eller ingen Handling hos Isenkræmmerne, undtagen hvad som behøves til Grønland og Guinedien, derimod forskrive Bøsse-magerne her baade Laase og Piber udenlands fra og alene sanke det, og det, som de gøre Leverancer med til Guinedien, forskrive de helt færdigt. Jern-Strygejern ere og et betydeligt Instrument for Fruentim-

mer, særdeles af den Façon og Arbejde, der nu bruges, som næppe af nogen Smed her kan gøres saaledes, som nogen kunde være tjent med, og heller ikke, uden at det skulde koste tre Gange saa meget som det fremmede. Hvad Hus- og Skibs-Tømmermands- samt Hjulmands-Redskab, Borer eller saakaldte Tøjsmed-Arbejde, Krumknive og Kokkeknive angaar, da er dette hverken Grov- eller Klein-smedearbejde, men alene Tøjsmedearbejde, hvilke have lært at gøre det og deslige skærende Værktøj, og skal alene være 2. Det eneste Middel, som skal tvinge Haandværksmanden til at gøre godt Arbejde for taalelige Priser, er, at Indførsel er tilladt, omendskønt den ikke maatte anses for at være en redelig Patriot, som vilde købe udenlandske Varer, naar han kunde faa indenlandske gode Varer for samme Pris, men naar Forbud er sket, saa bliver almindelig Arbejderne commode²⁴⁾ og forhøje Priserne paa deres Varer, ihvor slette de endog ere. Smedene have desuden nu fremfor forrige Tider nok at fortjene med. Naar var Staden saa folkerig, som den nu er? Naar byggedes mere, end der nu bygges?²⁵⁾ Naar holdtes her flere Ride- og Vognheste, Vogne, Carosser og Phaëtons²⁶⁾, end her nu holdes? ved hvilket Smedene have dagligt overflødig at arbejde og leve af!"

Hele denne velskrevne Fremstilling røber, at det er en Fagmand, der er dens Forfatter, og det maa da betragtes som et Held for Isenkræmmerne, at de netop ved denne Lejlighed ikke havde en Urtekræmmer til Oldermænd; selv om han havde haft en Isenkræmmer, som nok kunde have affattet Erklæringen, er det dog næppe sikkert, at Sagen

²⁴⁾ maa her betyde magelige.

²⁵⁾ København voksede netop i Frederik den Femtes Tid stærkt baade i Indbygger-Antal og Velstand, ligesom store Byggeforetagender, som Amalienborg-Kvarteret foretoges.

²⁶⁾ en høj, let, aaben Vogn med Kuskesæde og Bagsæde og kun Kalesche over Bagsædet.

var bleven drevet med en lignende Kraft og Interesse, eller at Sejren, som fulgte derpaa, havde været saa let vundet.

I September Maaned samme Aar er den energiske Oldermann ude med en Klage til Politiet paa Isenkræmmernes Vegne over Marskandiserne, fordi disse er frække nok til at sælge Knapper, Spænder og Stokke, og Politiet giver ham Medhold og sender Betjente rundt til Marskandiserne for at advare dem; omtrent samtidig klager Guldsmedene over Isenkræmmerne, fordi de handler med Pretiosa af Guld og Sølv, navnlig Knapper, Daaser, Uhrkæder, Spænder og Knive med Sølvskafter. Enhver Isenkræmmer faar derfor Ordre til at indsende Lister over, hvilke af den Slags Varer han fører, for at Politiet, der dog ikke synes helt at ville forbyde denne Handel, kan drage Grænserne for det tilladelige.

I November indkaldte *Freese*, der stadig synes at have været paa Tærne, hvor det gjaldt Isenkræmmernes Ve og Vel, samtlige Lavets Isenkræmmer-Medlemmer til et Møde, hvor han forelagde dem en Sag, der kunde have Interesse. Blandt alle Lavs Pligter var, som ovenfor er omtalt, den, at de skulde fremme de hjemlige Industrier ved at støtte dem ved deres Handel og Virksomhed. Nu havde *Freese* erfaret, at Kongens Krudtmølle ved Jægersborg Dyrehave skulde nedlægges; det var derfor hans Plan, at Lavet skulde ansøge om at faa denne overladt som Gave, for at Isenkræmmerne dér kunde anlægge en Hammer-, Polér- og Slibemølle. De tilstedeværende greb Tanken med Begejstring og tegnede paa Stedet 21 Aktier à 100 Rdl., hvorpaa en Ansøgning til Kongen blev indsendt. Det blev imidlertid ikke til noget, og det skulde endnu vare nogle Aar, inden Isenkræmmerne til liden Glæde for sig selv fik

deres egen Fabrik her i Landet; men *Freese*s gode Vilje og livlige Initiativ skal dog her nævnes ham til Ære.

I August 1768 førte *Freese* en sejrrig Krig mod Børstenbinderne, som vilde have nedlagt Forbud imod, at Isenkræmmerne til Skade for dem indførte og forhandlede fremmede Børster; men *Freese* havde her ligesom overfor Smedene Svaret paa rede Haand. Den 25. August svarede han, at Isenkræmmerne kun indførte nogle faa, fine, lake-rede Klædebørster og Fløjsbørster med hvide, blegede Haar, som ikke kunde laves her hjemme, samt nogle hollandske Tjærekoste, som kun indførtes af een eneste Isenkræmmer, da de hollandske Skippere nægtede at kunne bruge de Tjærekoste, vi lavede her hjemme. Og hvad de Pensler angik, som vore Børstenbindere lavede, saa var de aldeles ubrugelige, og de skulde i det hele taget tage sig i Agt; thi der kunde nævnes adskilligt flere Eksempler paa, hvor slet alt dansk Børstenbinderarbejde var. Naturligvis fik han Medhold.

I Maj 1760 lod *Freese* paa Magistratens Opfordring Isenkræmmerne udfærdige Lister over, hvilke Slags Glas de førte; det er ganske morsomt at læse en saadan Liste, der omfatter: „Flasker og Bouteiller, Sylteglas, Krus og Mælkekander, Klokker og Timeglas, Fugle-, Blæk- og Apothekerglas, Olie-, Pomade- og Kapers-Glas, Svibel- og Sukkerglas, Tragter, Pottenglas og Lamper, Rømmert²⁷⁾, Øl-, Studs²⁸⁾ og Brændevinsglas, Kammerpotter og Uringlas, Gruestene²⁹⁾ og Vinduesglas“.

Under *Niels Titchens* korte, anden Oldermandsperiode i

²⁷⁾ Rhinskvinglas, gerne mørkegrønne eller brune.

²⁸⁾ »Studs« betyder en Tud eller et Mundstykke.

²⁹⁾ Ildstene?

1761 udkom et kgl. Reskript af 10. April 1761, hvori det paalagdes Magistraten at indberette, hvor vidt Lavet havde efterkommet den ottende Post i Lavsartiklerne om at fremme den indenlandske Industri, og, hvis dette havde været efterladent, da at efterkomme det, hvis det ikke vilde have sine Lavsartikler og Privilegier forbrudt. For Isenkræmmerne Vedkommende svarede Titchen:

„Hvad Isenkræmmerne betræffer, da, foruden det, at de soutenere og favorisere de herværende Haandværk ved at tage af og ej forskrive det mindste, af hvis der her af dem kan produceres og fabrikeres, saa have de og ved Foreningen og Kontrakter med den herværende franske Kammer og dem, som have oprettet Fabrikker for at forfærdige de Slags Knapper, som tilforn udenlands fra ere forskrevne, forbundet sig til at tage alt hvis af deres fabrikerede Varer, som de udi deres Boder kunne afsætte uden at lade den mindste Punkt, af hvis saaledes her kan blive forfærdiget, komme fra fremmede Steder. Isenkræmmerne have og i Steden for, at Spejle og deslige Kram tilforn for store Pengesummer aarlig blev her indførte, oprettet her en Spejlfabrik, saa at Spejle og Lampetter med videre nu her kunne have langt bedre og for billigere Priser, end det som af slige Sorter forhen herind blev foreskrevet, og til den Ende stedse maa holde en anseelig Forraad baade af Glas og Træ til atournere og vedligeholde Haandværkerne hermed, saa at disse derved fortjene Pengene, som tilforn for disse Ting og andre Husmøbler gik ud af Landet til Fremmede, ligesom de og have an- og optaget den Spaanfabrik, som paa en Tid af *Carl Wilder* i Jylland blev vedligeholdt, men af ham for nogen Aar siden nedlagt og forladt, saa at de ogsaa i dette Fald gøre sig Umage for at spare de Penge i Landet, som ellers for Spaan udgik.

Isenkræmmerne have ikke heller ladet det mangle paa, at de jo vilde have ladet oprette en Hammer-, Polér- og

Slibemølle og til den Ende adskillige Gange, men især i allerunderdanigst Supplik af 15. Novbr. 1757 gjort Ansøgning om at faa den Grund af Dyrehaven, hvor Krudtmøllen tilforn stod, for der at oprette et saadant Værk og derpaa at holde de fornødne Arbejdere, men uagtet det højlovlige General- Land- Økonomi- og Commercie-Collegium ved deres Fremstilling var dem favorabelt, faldt dog denne Grund udi andres Hænder, hvilke nu have anbragt et saadant Værk med saa store Bygninger og Indretninger, der skal have kostet en excessiv høj Summa, saa at det formedelst dette Værks Kostbarhed vil blive umuligt at forfærdige saadanne Varer uden til dobbelt høje Priser, som snarere vil formindske end forhøje deres Debit, da derimod Isenkræmmerne vilde have indrettet dette Værk efter den tyske Maade, saa at det ej skulde have kostet over 2000 Rdl. og dog kunde derpaa være blevet forarbejdet mere, end her kunde være afsætteligt. Som da denne Lejlighed saaledes gik dem af Hænderne, saa maatte de lade det i Bero og for denne Gang dermed have sit Forblivende. Imidlertid skal det ikke fejle enten paa Urte- eller Isenkræmmernes Side, at de jo ved alle Lejligheder og dertil givne Anledning skulle stræbe at fyldestgøre det, som er Hans Kongelige Majestæts allernaadigste Ønske og allerunderdanigst bede, at Hans Majestæt ikke vilde behandle dem i Unaade, men ligesom hans salige og højlovlige Forfædre beskærme og haandhæve dem som sin Arv og Ejendom og ikke aldeles oprykke dem, som af de højsalige Konger med saa stor Ømhed ere blevne plantede og indhegnede.“

Kommerceraad *Titchen* synes efter den sidste Passus at dømmе virkelig at have haft en poetisk Aare!

Men alle disse fagre Ord syntes ikke at hjælpe; Rege- ringen har ikke fundet, at det var nok, Lavet gjorde for den indenlandske Industri, og da derfor dets Existens syntes ret alvorligt truet, søgte Isenkræmmerne for at vise

deres gode Vilje den 6. Marts 1762, da Urtekræmmer *Johan Hallensen* havde afløst *Titchen* som Oldermænd, Kongen om Bevilling til med 20 Aars Eneret at oprette en Karte-fabrik, hvor der ogsaa skulde forfærdiges Staal- og Mes-singtraad. Bevillingen fik de 31. Maj s. A.

Men den 17. Juli saa' det sort ud igen. Kongen var kommet i en alvorlig Pengeforlegenhed; Sagen var, at den gottorpske Hertug *Karl Peter Ulrik* som Czar *Peter den Tredie* havde bestaget Ruslands Trone. Han nærere et uudslukkeligt Had til Danmark, og for at yppe Kiv forlangte han af Danmark, at vi skulde udlevere ham det gottorpske Slesvig. Da dette blev afslaaet, lod han sin Hær rykke ind i Mecklenburg og truede med „at jage det danske Kongehus til Trankebar“, og med store Anstrængelser maatte *Frederik den Femte*, der i Forvejen var haardt spændt for under den Syvaarskrig, der rasede i Europa, men som vi hidtil havde holdt os neutrale i, stille en Hær paa 70,000 Mand paa Benene. Heldigvis viste det sig siden at være blind Allarm; *Peter den Tredie* blev afsat af sin Gemalinde *Katarina* den 8. Juli og den 17. Juli kvalt af Officerer i sin Livvagt, hvorpaa Freden med Danmark hurtigt blev sluttet; men det anede man ikke den 19. Juli, da Oldermænd *Hallensen* af Magistraten blev kaldt op paa Raadhuset og fik Befaling til at sammenkalde Lavet for at erfare, hvad Laan og Forstærkning dette og hver Lavsbroder agtede at gøre Hans Kongelige Majestæt „efter nærværende Tidens og deres Omstændigheders Beskaffenhed.“ Det hedder derpaa: „Thi blev da Kompagniet fra den første og ældste til den sidste og yngste igennemgaaet, da enhver lod sig antegne for saa meget, som udi en Magistraten tilstillet Specifikation findes anført, som i alt androg til 7750 Rdl.“

Dette var jo et haardt Slag for Lavet saa vel som for dets enkelte Medlemmer, men Enden var ikke endda. Den 4. Oktober maatte man holde Samling i Kompagnihuset i Anledning af „de indløbne Omstændigheder med Lavets Oldermænd, Sieur *Hallensen*, at han har absenteret sig og overladt sit Bo til Rettens Middel“. Forvirringen herover var saa stor, at Magistraten maatte foretage Valget af en ny Oldermænd; det blev Urtekræmmer *Svend Købke*, som kom til at fungere fra 1762—64.

Den vigtigste Begivenhed under Købkes Oldermænds-LEDelse var uden Tvivl de Forhandlinger, der indlededes angaaende Raavaddams Fabrik, men for at forstaa Sammenhængen i denne Sag maa vi gaa lidt tilbage i Tiden. Som det er omtalt ovenfor, havde *Frederik den Femte* nedlagt den Krudtmølle, der fandtes ved Jægersborg Dyrehave, netop paa det Sted, hvor Raavad Fabrikkerne nu findes. Isenkræmmerne havde ikke alene længe haft Lyst til selv at drive Fabrik, men de havde ogsaa i Følge Privilegiernes § 8 en Pligt til at yde deres Bistand til at støtte og ophjælpe den danske Industri. Da det rygtedes, at den udmærket beliggende Krudtmøllens Terræn blev ledigt, havde de gennem Lavet ansøgt om at faa Grunden overladt af Kongen som Gave; men de fik som bekendt et Afslag, skønt de nok havde haft grundet Haab om, at Kongen vilde have bevist dem denne Naade. Der var for Resten mange Hunde om det Ben; blandt Bejlerne til Møllen fandtes den højt ansete og dygtige Bøssesmed *Johan Jörgensen Bergen* og Overkrigskommissær *Stephen Hansen*, der i Forvejen havde Privilegium paa at drive Kronborg Geværfabrik, som han vilde udvide ved at drive et Bøssemageri paa Raavad, og endelig havde det militære Uldmanufaktur bedt, om

det ikke maatte flytte sine Værksteder til den ledigt blevne Krudtmøllens Grund. Alle disse Ansøgere havde med større eller mindre Ret ment sig adkomst-berettigede til at faa Møllen, og stor var derfor Forbavselsen og Skuffelsen, da man erfarede, at Kongen uden Hensyn til de andre havde skænket Krudtmøllen og en større Driftskapital til sin Kammertjener, *Nicolai Jacob Jessen*, en Mand af saare ringe moralsk Gehalt, der havde forstaaet at indsmigre sig hos den da allerede paa Grund af Udsvævelser til Døden mærkede Konge. *Jessens* Fortjeneste havde været den, at han havde en glimrende Evne til at balancere mellem Hoffets forskellige Partier, Kongens og Dronning *Juliane Maries*, idet han gav det Udseende af overfor Dronningen, at han gjorde sig al Umage for at holde Kongen fra den voldsomme Drikken og de natlige Orgier, som hele Byen vidste Besked om, og som vakte alvorlig Bekymring for Kongens nedbrudte Helbred. Det manglede da heller ikke paa Lægernes Advarsler; de forestillede endogsaa Kongen, hvilke uhyggelige Følger hans Levevis kunde faa. Naar dette alligevel gentog sig, paastod *Jessen*, at den anden Kammerlakaj, *Kaas*, bar Skylden herfor; men samtidig stod han højt i Kongens Gunst, fordi ingen som han forstod at tilrettelægge disse Gilder, saa at deres Afholdelse forblev en Hemmelighed ved Hove, til de var forbi. Da *Jessen* nu forudsaa, at Herligheden paa Grund af Kongens stadig tiltagende Svaghed snart vilde være forbi, besluttede han, der ved Kongens Død ikke kunde vente sig anden Indtægt end en ringe Pension, sig til at smede, medens Jernet var varmt, og det lykkedes ham virkelig at faa Kongen til at skænke ham Møllen, for at han der kunde anlægge et Filehuggeri eller andre deslige for Landet nyttige Værker. Da

han ikke selv havde Begreb om denne Fabrikation, allie-
rede han sig med Kabinetsnedker *Chr. Frederik Lehmann*,
der fik anlagt en Stampemølle paa det Sted, der endnu
hedder Stampen. Først fik de en Gave paa 4500 Rdl.,
dernæst 5000 Rdl. og endelig, netop i 1764 paa ny 2500
Rdl. af Kongen, som tillige lod Staten garantere for Renter
af forskellige i det nye Værk anbragte Penge. Endelig
havde man paa Stampen anlagt en Værktøjsfabrik. Da
heller ikke denne Virksomhed paa nogen Maade kunde
betale sig, naar Salget af Produkterne skulde gaa paa van-
lig Vis gennem Isenkræmmerne, fandt *Jessen* og *Lehmann*
paa at alliere sig med en tidligere Svend hos Isenkræmmer
Octavius Hollmann Baadh, hvis Fortjenester af Lavet vi
senere skal komme tilbage til.

Denne Svend hed *Thomas Christian Eg* og var født paa
Sjælland. Efter udstaaet Læretid blev han Svend i 1762
og fik *Baadhs* Attest for Troskab og Flid og fortsatte sin
Gerning i den gamle Forretning; men den vundne Frihed
steg ham til Hovedet, og han blev opsagt fra sin Plads.
Da han nu ikke kunde faa nogen anden Plads, fattede han
den store Plan at nedsætte sig som Isenkræmmer og gik
derfor til Kongen med Ansøgning om, at han maatte faa
Dispensation fra Svendetjenesten, idet han bemærkede,
at han „havde 7½ Aar som Svend og Dreng“. Olderman-
den, der fik Sagen til Erklæring, skrev, at hans Opgivelse
for saa vidt var rigtig; men han havde kun aftjent det
halve Aar som Svend, og han var endnu umyndig og kunde
let faa en ny Svendplads hos en af Lavets Interessenter,
men „han ønsker at blive sin egen Herre uden at depen-
dere af andre, hvilket han ligesom de fleste af disse Tidens
unge Mennesker ikke synes at kan finde sig i“. Older-

mandens Indstilling endte med den Betragtning, at „fordi *Egs* Husbond ikke var fornøjet med ham, bør han ikke præmieres med at slippe for Svendetjenesten“.

Efter denne Erklæring lod Kongen *Egs* Ansøgning henlægge; men *Eg* var ikke af de Folk, der opgav for saa lidt. Da han hørte, at *Jessen* og *Lehmann* trængte til en Sælger i København for at hjælpe paa de sunkne Finanser, henvendte han sig til den almægtige Kammertjener, og efter dennes Raad fornyede han sin Ansøgning. Han fortalte heri ganske løgnagtigt, at han ikke havde kunnet faa Plads indenfor Lavet; derfor havde han benyttet Mellemtiden til en Rejse til Tyskland, hvor han havde lært mere, end en Svend her hjemme kunde lære i mange Aar — Oldermændene reducerede imidlertid dette til en kort Lystrejse til Lübeck og Hamburg! —; hvis han (man aner i denne Del af Ansøgningen *Jessens* snedige Pen!) derfor benaadedes med Bevilling til at handle med Isenkram, vilde han ikke som andre Isenkræmmere fylde Landet med indførte Varer, men patriotisk forhandle Raavaddams Produkter, hvad han allerede havde truffet Aftale med *Jessen* om. Trods Lavets Protest fik *Eg* da Bevillingen og solgte til Isenkræmmernes store Ærgrelse *Jessens* Varer fra aaben Bod i København paa Trods af alle Lavets Privilegier.

Imidlertid var der allerede nu af Kongens Penge begravet 38,000 Rdl. i Raavad Fabrikker, foruden at Staten garanterede for Renterne, og dette begyndte at falde dem, der nu i Kongens sidste Aar stod ham nær — han døde som bekendt den 14. Januar 1766 af Vattersot, kun 43 Aar gammel — for Brystet, og *Jessen* maatte tage Reb i Sejlene. Han tilbød derfor Isenkræmmerne, som den 28. Juni 1764

havde faaet ordnet Sagen med Oprettelsen af deres egen Kartefabrik, hvormed de mente, at de havde imødekomet Kongens Forlangende om, at de skulde støtte den hjemlige Industri, at Lavet skulde overtage Delagtigheden i de to Trediedele af Fileværket, saaledes at hele Værkets Værdi blev anslaaet til 150,000 Rdl. Skønt Isenkræmmerne ikke kunde ønske sig noget bedre end at slippe for *Jessen* og *Egs* Konkurrence, mente de dog ikke i dette Øjeblik at kunne gaa ind paa Forslaget, da de antog, at de selv uden Vanskelighed kunde anlægge et konkurrerende Værk for 30,000 Rdl. Derimod erklærede de sig for villige til at forhandle Fabrikens Varer og søge dem afsatte i Provinserne og Skaane paa samme Maade, som de nu gjorde det med udenlandske Varer.

Det var Oldermænd *Köbkes* sidste Oldermændshandling, og den havde han Ære af; thi det viste sig snart, at den var klog. Aaret efter — i 1765 — gik nemlig *Jessen* fallit, hvorpaa Isenkræmmerne i 1767 ved Auktion købte Raavaddams Fabrikker for 27,490 Rdl.; de var da assurede for 70,130 Rdl. Den 21. Marts 1769 udstedtes et kgl. Privilegium paa Raavaddam, der er trykt sammen med kgl. Stadfæstelse af 12. Maj 1767 paa *Jessens* ældre Privilegium og med kgl. Stadfæstelse af 21. Maj 1769 paa Isenkræmmernes Forening om Raavaddams Værk. Hvad Sorg og Glæder Isenkræmmerne senere fik af denne Overtagelse, vil det følgende vise.

Derimod kan det, skønt det strængt taget ikke hører hen, muligvis interessere at erfare, hvorledes det senere gik den tvivlsomme Hr. *Jessen*. Ved Kongens Død fik han sin Pension; men da den var saa ringe, at han ikke kunde leve af den, holdt han sig stadig i Forbindelse med Enkedron-

ning *Juliane Marie*, idet han var gift med en Datter af hendes betroede Kammerfrue Jacobi, og Dronningen skaffede ham derfor Leverancen af Vin til Hoffet, saaledes at han oprettede en Vinstue og Lager i Højbrostræde. Ved saaledes at holde en stadig Forbindelse ved Lige med Hoffets Kavallerer, der kom og købte hans Varer, blev han en Enkedronningen meget nyttig Person under Sammensværgelsen mod *Struensee* og *Caroline Mathilde*. Det var sikkert ham, der fik *Juliane Maria* til at tage Oprørernes Parti, og da han fra sin Lakajtid kendte Christiansborg Slots Gange og Labyrinter ud og ind og desuden ogsaa fra den Tid gemte en Hovednøgle, kom han til at spille den lidet flatterende Rolle, at det blev ham, der den berygtede Nat den 17. Januar 1772 viste *Beringskiold*, *Eickstedt* og *Køller* Vejen til Dronningens, *Struensees* og *Brandts* Gemakker, efter at han først havde været med til at aftvinge den sindssyge og ved den natlige Overrumpling rædselsslagne og viljeløse Konge Arrestdekretet.

Belønningen for denne „Heltedaa“ udeblev ikke; kort efter blev han af Enkedronning *Juliane Maries* Naade udnævnt til Justitsraad, og kort efter fik han takket være Allerhøjstsamme Udnævnelse til det fede Embede i Helsingør som Toldkammererer ved Øresundstolden; her virkede han i mange Aar som en anset Borger, der endda opnaaede Etatsraadstitlen, han døde i sit Embede den 16. August 1800, 82 Aar gammel. Han fik sin Datter *Juliane Marie*, saa smukt opkaldt efter Enkedronningen, ansat som Lektrice hos denne; hun var ogsaa Forfatterinde, bl. a. til den præmierede Fædrelandssang: „Dannemark, Danne-mark, hellige Lyd“, der kun takket være *Weyses* glimrende Musik i nogen Tid var populær.

Den næste Oldemand, *Henrik Carstensen Höyer*, fungerede i fire Aar fra 1764—68. Han var Urtekræmmer og havde nok at bestille med at holde Styr paa dem, der laa i evindelig Strid med hinanden angaaende en af dem oprettet Pibefabrik. Under *Höyer* indtraf Regeringsskiftet, og Lavet søgte da om Stadfæstelse paa Lavsartiklerne, hvilket det ogsaa fik under 8. September 1766, men ved dette bortfaldt den Bestemmelse, at en Svend skulde bevise at være Ejer af 1000 Rdl. for at kunne blive Isenkræmmer og optages i Lavet; Svendeaarene nedsattes fra 7 til 5 Aar, og det tillodes at holde to Dreng.

Under den følgende Oldemand, Isenkræmmer *Andreas Thomsen* (1768—72) fik Lavet den 11. Decbr. 1768 udbetalt en kongelig Obligation paa 1200 Rdl., som anbragtes i Isenkræmmerens nye Kartefabrik. Derefter følger Urtekræmmer *Hans Kierrumgaard* (1772—76). Under ham ordnes det saaledes, at Lavet holder sine Forsamlinger i hans Hus, og man søger i 1773 at ophjælpe Lavet ved at indgive Klager over den skarpe Konkurrence, der paaføres dets Medlemmer af over 400 Personer, der dels i Følge særligt kgl. Privilegium, dels uden al Adkomst gaar dem i Næringen. I Isenkræmmerens Klage hedder det herom:

„En stor Mængde Jøder, Svejtsere og Böhmere, som Tid efter anden have indsneget sig i Sælland og omkringliggende Øer og stryge Landene omkring fra en Herregaard og Præstegaard til en anden, fra en Bondeby til en anden med mange Slags Isenkramvarer, største Delen ufortoldet, og om de højst en Gang om Aaret fortolde lidt, benytte og fremvise saadan Toldseddel, hvorefter de vilde forhandle 10 Gange mere, end samme Seddel indeholder, og ventelig de, som skulle efterse dette, kunne være ganske ukyndige

om, hvorledes Varerne bør fortoldes. En og anden eller faa af dem tage i en af de mindste Købstæder Borgerskab uden at holde Dug og Disk, have Kone og Børn, hvorfra de ere komne; under Navn af saadan Skytsborger holde de mange Knægte, der, som meldt, stryge Landene om og frekventere alle Markeder, hvorved ikke alene de mindste Købstæder lide og betages deres Næring, men især Isenkræmmerne her i København, som ved deres egen Fabrik lade forfærdige mange Slags Varer, og hvad mere behøves lade fra første Haand komme; men de fremmede vide at praktisere Varerne ind; ihvorvel de købe dem fra anden Haand, kunne de dog sælge lige med Isenkræmmerne formedelst Toldens Tilsnigelse.

En for faa Aar siden privilegeret Jernstøber *Thomas Potter*, der endnu ikke var kommet ret i Stand med sit Jernstøberi, fik endvidere Lyst og Begærlighed til mere, som han af den overmaade Fortjeneste, han har paa Støberiet, der indbringer ham noget anseeligt om Aaret, idet han næppe giver 2 Rdl. for et Skippund gammelt Jern, tager igen for det støbte 8 til 15 Rdl., tænkte, at saadan Fordel var paa alt andet Arbejde, fik i Sinde først i Aaret 1771 at søge om Tilladelse og Privilegium til at oprette Nagelsmederi samt alt andet smaat og stort Jernsmederi, saa og at støbe Messing og Metal, som er Giørtlerarbejde. Om alt dette havde han ikke mindste Kundskab og aldrig lært saadant, ikke heller trængte Landet eller Staden til saadant nyt Anlæg, her var og er endnu nok af disse Arbejdere, som for største Delen mangle Arbejde og Næring, saa ingen ny eller andre behøves.

Da Isenkræmmerne erfarede hans Ansøgning, gjorde de en allerunderdanigst Forestilling derimod, hvorefter de bleve glædede ved en allernaadigst kongelig Resolution, som blev kommunikeret ved *Struensee* den 23. Febr. 1771, lydende: „Hans Majestæt Kongen vil, at herudi intet skal ske, som kunde være imod Supplikanternes Interesse“. Herover bleve Isenkræmmerne rolige og fornøjede, men

inden to Maaneder derefter fik *Thomas Potter* sin Ansøgning bevilget.

Her er ellers nogle Tydske, hjemmehørende ved Aachen, drivende Landet igennem fra Bondeby til anden med Hø- og Meje-leer, Skæreknive og Messingkedler, saa at de have tilsneget sig denne hele Handel, indbildende Bonden og Landmanden, naar de ikke kunne betale til belovede Tid, da at tage det bedste fra Bonden, han har, til at gøre sig betalt i."

I 1776 fik Lavet en yderst dygtig og virksom Oldermænd i Isenkræmmer *Octavius Holmann Baadh*, der vælges af Magistraten, skønt han kun havde opnaaet 4 Stemmer, og som virkede lige til 1783. *Octavius Holmann Baadh* var født i 1731 som Søn af den ovenomtalte Isenkræmmer *Peter Baadh*, han kom i Lære i sin Faders Forretning i 1743, og i 1747 optoges han i Lavets Protokol som Svend. Hans Svendeløfte haves endnu og skal her citeres som Eksempel paa, hvorledes et saadant Løfte lød:

"Da jeg, Octavi Holman Baad, som een Kræmmer Søn, haver været ved Isenkram Handelen fra min Ungdom ved min kiære Fader Sr. Peter Baads Boed og førende Handel, og velbem.te min kiære Fader nu haver behaged at forfremme mig til Svend, saa er og bliver min Forpligt Ord til andet ligesom ovenfor anført er, hvilket jeg hermed eegenhændig underskriver og bekræfter.

Datum, Kiøbenhavn d. 1. Sepr. 1747.

Octavius Holmann Baadh."

Den 9. April 1761 underkastede han sig Lavets Mesterprøve, den, hans Fader havde givet Indholdet af, hvor han svarede „til nöye paa de ham rettede Quæstioner og desaaarsage blev af Hr. Raadmanden og øfrige tilstedeværende gratuleret“.

Han underskrev derpaa sit saa lydende Lavsløfte sammen med tre andre:

„Jeg, Octavius Holman Baadh, som haver udlært og tient min Tid som Dreng og Svend hos min kiære Fader, nu salig Peter Baadh, borger og Isenkræmmer herudj Staden, effter de Kongelige Allernaadigste Articler og Privilegiers tilhold, tilstaar herved, at som vi sidstl. 9de hujus hver paa sin Kram ere blefne Examinerede, i Overværelse af Velædle og Velb. Hr. Raadmand Johan Christoph Willebrand paa høj og velædle Magistrats Vegne, saa og i Dag undertegnede Dato aflagt vores Borgerskabs æed som Kræmere i lauget, saa skal vi enhver især effterleve og fyldestgøre alt, hvis ovenanført er, og af de, som før os udi Compagniet ere indtraadte, er vedtaget og underskrevet; hvilket vi med egen hænders underskrifft bekræffter.

Kiøbenhavn d. 13de Aprillis Anno 1761.

Allerede 18. Marts blev *Baadh* opfordret til at indtræde i „Sessionen“ (d.v.s. Bestyrelsen), og skønt han som sagt kun havde 4 Stemmer, medens andre fik 23, 9 og 5 Stemmer, valgte Magistraten ham til Oldemand den 26. Januar 1776, og Møderne blev derefter holdt i hans Hus paa Amager-torv, hvorfor han fik en Leje af 42 Rdl. aarlig.

Han kastede sig straks over Toldspørgsmaalet. Allerede i 1763 havde Lavet nedlagt en kraftig Protest imod Tolden paa Isenkrams Forhøjelse. Vel kunde en Del fabrikeres her i Landet, men langt fra tilstrækkeligt til Byens Forbrug; en Indførsel var nødvendig, og da Kjøbenhavn efterhaanden var blevet en Stabelstad for hele Landet og delvist ogsaa for Sverige, vilde en Toldforhøjelse i altfor høj Grad sætte Transithandelen i Fare. Forholdene var da saaledes, at omtrent $\frac{2}{3}$ af de indførte Varer blev afsat udenfor Byen, dels i Landets Provinser, dels i Skaane.

Skulde nu disse Varer fortoldes højere i København, vilde deres Udsalgspris i Skaane stige, og for Hamburgerne og Lübeck'erne vilde Konkurrence derved igen blive mulig.

Siden da var Isenkræmmerne kommet i en vanskelig Stilling; thi da de havde købt Raavaddams Fabrikker, var de blevet producerende og som Følge deraf tilbøjelige til at anbefale Toldbeskyttelse, medens de i deres Egenskab af handlende og Importører var imod al Told. Nu søgte Gørtlerne om at faa et Indførselsforbud mod Messingvarer, og *Baadh* maatte give et af Regeringen afæsket Svar i Sagen. Isenkræmmerne indrømmede heri, at deres Fabrik lige som Gørtlernes forfærdigede Dragkiste- og Chatolbeslag, enkelte og dobbelte Lysearme, Messing-Ildtænger og Skuffer, Lysestager og Uhrklokker. Men hvad f. Eks. Møbelbeslagene angik, var Isenkræmmerne trods den hjemlige Fabrikation „nødsagede ogsaa deraf fra Engelland at lade komme, da Snedkerne ellers vilde blive derover forlegen til de her forfærdigede moderne Meubler, hvortil de ikke med her forfærdigede Beslage kan være tient, og af hvilke Beslage en deel herfra til andre Steder, i Særdeleshed til Sverige bliver sendt, og findes og deraf en deel paa de Meubler, som sælges paa Meubel-Magazinet. Disse finere Beslage fra Engelland ere baade bedre og billigere end de hiemlige; thi i Engelland regnes Materialernes Værdi og ikkun liden Arbejdsløn, da derimod her regnes mere paa Arbejdslønnen end som Materialerne“.

Et Forbud mod Indførsel vilde derfor svække Handelen og ikke hjælpe Gørtlerne, som ikke kunde lave finere Beslage; thi var de i Stand dertil, vilde de sikkert have gjort det, som Forholdene laa, idet de havde den Fordel, at de engelske, naar de solgtes, skulde indbringe: 1) Købesum-

men i Engelland, 2) Transport og Told 40 à 50 pCt., 3) Importørernes Fortjeneste 10 à 12 pCt.“.

En ganske mærkelig Sag forelaa i *Baadhs* Oldermands-tid, idet en Jøde, *Joseph Gugenheim*, Svoger og Plejesøn af den berlinske Filosof *Moses Mendelsohn*, ønskede kongelig Frihed til at drive Forretning her i Landet, fordi han var gift med en dansk Jødinde. I sin Ansøgning havde han slaaet paa, at hans Evner og hans rige Midler kunde komme Landet til Gode. I sin Erklæring siger Oldermændene, at denne fremmede Jøde, der ganske uden Undseelse begærer her i Landet at falholde alle Slags Galanteri- og Fabrikvarer, paa een Gang fornærmer hele fire Lav, nemlig Klæde- og Silkehandlerne, Guldsmede og Juvelerere, Galanterihandlere og Isenkræmmere.

De Jøder, vi allerede har her i Landet, handler med alt muligt, og de sælger ikke alene fra deres Huse og Boder, mange Jøder og Jødedrenge render rundt i Husene og paa-nøder Folk deres Varer, hvorved de ruinerer Isenkræmmerne, som har Privilegium paa, at ingen maa handle med Isenkram uden at være Medlem af Lavet og som Følge deraf Interessent i Raavaddams Fabrikker, som koster mange Penge og endnu ikke har kunnet opnaa nogen Støtte af Staten. Lavet er ved disse Fabrikker kommet i anselig Gæld og kan ikke fortsætte dem, hvis Jøderne skal gaa dem i Næringen. Under Navn af Galanteri handler Jøderne med alt Isenkram, hvorfor det var at ønske, at det blev dem forbudt at handle med alt Isenkram, særlig Knapper, Spænder, Daaser, Knive og Sakse. Desuden smugler Jøderne, hvad der ikke kan hindres, saa længe de faar Lov at handle med indførte Varer. De burde derfor kun have Lov at handle med danske Varer.

Jøderne tjener Penge fra Landets kristne Børn og klæder sig pragtfuldt; de vil ende med at drive alle døbte fra Handelen, „thi med den sammenhængende jødiske Nation og de deraf mange underfundige, som ikke undser sig med, paa hvad Maade de kan forskaffe sig Fortjenester, er ingen Udkomme for oprigtige Handlende.

Naar *Gugenheim* paaberaaber sig paa, at han vil skaffe Penge ind i Landet, bliver det vist ikke mange, han vil sikkert føre langt flere ud, naar han sælger alle de udenlandske, uægte Sager, Jøderne altid render rundt med og giver ud for ægte. Der er ingen Mening i, at saadan en ung, uerfaren Jøde fra Berlin, fordi han har forelsket sig i en Jødepige, skal have Lov til at nedsætte sig og tage Brødet ud af Munden paa Landets egne Børn.

Følgen blev, at *Gugenheim* ikke fik Lov til at nedsætte sig som Isenkræmmer i København.

Men der var andre end Jøderne, der drev Smughandel. Der var indtraadt Arbejdsløshed blandt Svendene, fordi altfor mange Isenkræmmere ved Dispensation fik Lov at holde mere end to Drengene, og naar de blev Svende, var der ingen Plads til dem. Disse drev da Smughandel eller søgte og fik Kongens Privilegium til at nedsætte sig udenfor Lavet, som Tilfældet var med *Baadhs* egen Svend, den ovenfor omtalt *Thomas Eg*, som imidlertid var forsvundet, da Lavet købte Raavaddam.

Naar Regeringen ikke stillede sig forstaaende overfor *Baadhs* Klager over Svendenes ulovlige Handel, var Aarsagen dertil dels, at Regeringskredsene i de Tider ikke nærrede synderlig Sympati for de privilegerede Handelslav, dels at det altid var en vanskelig Sag at tvinge en ung Mand, der gerne vilde have Arbejde, men maatte gaa

arbejdsløs, fordi Isenkræmmerne indskrænkede deres Svendehold, til uvirksomt at opspise sine surt sammensparede Penge, medens han ved at faa Lov at nedsætte sig, ikke alene selv kunde eksistere, men endogsaa betale Skat og blive til Gavn for Staten derved.

Naar en Svend ikke opnaaede Dispensation, lejede han en forhenværende Isenkræmmer eller en Enkes Borgerkab og handlede uhindret i Skjul af det.

Imod alt dette tog *Baadh* kraftig fat. Han indgav paa Lavets Vegne en Ansøgning herom til Kongen, der, da den viser, hvor Skoen trykkede, er uhyre interessant til Belysning af Tiden og Forholdene. Den citeres derfor extenso:

„Til Kongen!

Hvorledes Urtekræmmerlavet Tid efter anden er blevet svækket og foraarsaget Indgreb i deres Handel og Næringsvej samt i de Lavet af Deres Kongelige Majestæt og Høj-salige Forfædre allernaadigst forundte Lavs Artikler og Privilegier, giver vi os herved den allerunderdanigste Frihed efter vore Medinteressenters Begæring og paa deres og egne Vegne at andrage:

Allernaadigste Konge! Her er en overmaade stor Mængde af de saakaldte Handlende, som dels handler med Urtekram uden Tilladelse og dels have erholdet Privilegium til at handle enten med alle eller visse Sorter, og som vil have Navn af at være Købmænd, endskønt de slet intet ved eller forstaar, hvad en Købmand eller Urtekræmmer bør forstaa; thi de have i Almindelighed været Bryggerkarle, Gaardskarle, Tjenere, Kuske eller deslige, eller og lært Professioner, hvormed de kunde og burde ernære sig og ikke foruden det, at en Del deraf bruge deres Profession derved tillige Handel, til Fornærmelse for Urtekræmmerlavet, som er stridende mod de samme Lavs allernaadigst meddelte Artikler og Privilegier; naar disse i Han-

delen aldeles ukyndige Folk paa en eller anden Maade have erhvervet dem noget, søger de straks Privilegier, endskønt en Del af dem hverken kan læse eller skrive, og lige saa lidet ved de at omgaas de Varer, som de vil være privilegeret at handle med, hvorover det ej alene har været dem ofte selv til Skade, men endog de, som have forstrakt dem med Penge, til Tab og Ruin.

Spækhøkere, som ere af de forommeldte Slags Folk, søge og een efter anden at indtrænge sig i Urtekræmmernes Handel, dels hemmelig og dels aabenbart, uagtet at de ved Fordelen paa de Varer, som de falholde, meget rundelig kan have deres Udkomme med saa megen mer Fordel drive Handel, som deres Udgifter i Hensigt til paabudne Skatter og Byens Tyngder næppe er $\frac{1}{4}$ Part imod det, en virkelig Købmand eller Urtekræmmer betaler.

Foruden anførte søger og nu de ved Urte- og Isenkramhandelen udlærte Drengte at fornærme Lavet, da de enten straks eller nogen kort Tid efter, at de ere blevne Svende, paa Grund af, at de ikke har kunnet erholde Kondition i Lavet, ansøger Tilladelse til at indtræde som Kræmmer, endskønt de uden Føje har forladt den Kondition, de har haft, og ikke har gjort sig mindste Umage for at faa nogen anden for at udtjene de anbefalede fem Aar som Svend, hvilken Tid ej heller kan være kortere, naar de skal erhverve sig den fornødne Indsigt og Kundskab i Handelen og det deraf dependerende. Af disse søge og adskillige at indgaa en saakaldet Kompagnihandel enten ved en fattig Kræmmer-Enke eller en forarmet Kræmmer, og under dens Navn, imod at give disse en liden Dusør, drive Handelen.

Ved alle disse Fornærmelser lider Lavets Interessenter, saa at et anseligt Antal, meget, og til sidst med Familien maa blive totalt ruinerede, især da en Del af Interessenternes Vilkaar ere meget slette, hvorfor vi fortrøster os paa Lavets Vegne Deres Kongelige Majestæt Allerunderdanigst at ansøge og bønfalde om:

- a) at ingen for Eftertiden med slige Privilegier og Tilladelser til Fornærmelse for Urtekræmmerlavet og de samme allernaadigst forundte Privilegier og Artikler maa blive benaadede, men at Urte- og Isenkræmmerlavet ved sine Rettigheder og Privilegier allernaadigst maa soutineres og
- b) om det desuden ikke maa blive reskriberet og befalet:
- 1) at naar nogen Compagni-Handel mellem en Kræmmer og en Kræmmers Enke og en Svend, som ikke har udtjent de Svende-Aar, som han efter Lavs Artikler og Privilegier er paalagt, oprettes, de Kontraherende da skal være forpligtede straks at forevise Kontrakten for Lavets Oldermænd og deraf levere verificeret Kopi, samt at, naar denne Handel supponeres at være pro forma, og at Kræmmeren eller Enken kuns haver laant sit Navn til Svenden for derunder at handle, saa at hun ingen væsentlig Del har i Handelen, saaledes at Kræmmeren eller Enken ikke i det mindste ejer det halve af Varerne eller de til deres Indkøb fournerede Penge, og at de ikke nyder den halve Fordel eller Fortjeneste, da maa disse Kontraherendes Forhold efter Oldermændens Anmeldelse ved Politikammer-Retten nøje undersøges, og begge være pligtige herom der at aflægge edelig Forklaring, og skulde da herunder befindes noget utilbørligt og imod foranførte stridende, saa skal Kontrakten være ugyldig, og baade Kræmmeren eller Enken og Svenden have saavel al Lavsrettighed som de hos dem forefundne Varer, efter det Lavet allernaadigst meddelte Privilegium af 11. Sept. 1744, dets 6te Post, forbrudt.
 - 2) Og paa det Svendene i deres Ansøgninger ikke herefter urettelig skal kunne beraabe sig paa, at

ingen Kondition har været for dem at obtinere, om det ikke allernaadigst maa paalægges de Urte- og Isenkræmmer-Svende, som er eller herefter bliver uden Kondition, naar de vil have nogen anden, da straks og siden hver Fjerdingaar at anmelde sig hos Oldermændene, for om nogen ved Lavet monne være, som deres Tjeneste kunde behøve, paa det dem da saadan Kondition kunde anvises, hvorom denne siden i fornødent Fald efter Forholdet kan meddeles Attester.

Som forestaaende formodes i nogle Dele at kunne soutinere Lavet, saa udbedes og forhaabes allernaadigst Bønhørelse.

Kiøbenhavn d. 30. November 1780.

Octavius Hollmann Baadh."

Først 31. Juli Aaret efter kom Regeringens Svar, der gik ud paa, at de Svende, som var arbejdsløse, skulde melde sig hos Oldermændene; men naar en Svend havde været ledig i 3 Maaneder, skulde han tage Plads hos en Grosserer i sit Fag, og hans Tjenestetid der regnes med i Svendeaarene.

Da Lavet overtog Raavaddam, blev det vedtaget, at enhver Isenkræmmer skulde være Aktionær for to Aktier à 250 Rdl., men disse forhøjedes i Aarenes Løb betydeligt. Det viste sig nemlig hurtig, at det var en saare daarlig Forretning, man havde gjort; Driftsudgifterne var langt større, end man havde beregnet. Desuden blev Isenkræmmerne selv grebne af Manien for hjemlig Fabrikation, og et Utal af forskellige Haandværkere knyttedes til Virksomheden; der var Kammagere, Bendrejere, Klokkestøbere, Gørtlere, Filehuggere og Tøjsmede. Derved kom der Uorden i Regnskabsvæsenet, og den meningsløse Mangel

paa Kapital hindrede den metodiske Anvendelse af Fabrikken. Dens Drift blev en pekuniær Byrde for Interessenterne, der stadig maatte give Tilskud og indbetale à conto Forskud paa de Varer, de ønskede; men paa den anden Side havde Aktionærerne ogsaa visse Fordele deraf baade ved Leverance til Fabrikken af Raaprodukter, ved gennem Købet af Værket at være blevet fritaget for dets direkte Konkurrence og ved nu selv at kunne bestemme Fabrikkens Salgspriser, som de ofte ansatte saa lavt, at der ingen Fortjeneste kunde blive for Fabrikken selv, men nok for dem, der var dens eneste Kunder.

Octavius Baadh havde været ivrig under Forhandlingerne om Fabrikkens Overtagelse, da der i 1757 først var Tale om dens Anlæggelse, tegnede han sig straks for tre Aktier, og hos ham anbragtes efter det endelige Køb hele Fabrikkens daværende Lager; i 1775 blev det fordelt mellem Interessenterne.

Han var tillige Storleverandør af Jern til Værket; i 1773 havde han saaledes 897 Rdl. til Gode. I 1774 blev han valgt til kasseførende Direktør, hvad der baade gav ham overmaade meget Arbejde og en ikke ringe personlig Risiko; Stillingen var lønnet med 1 pCt. af Omsætningen.

Baadh tog straks fat paa at bringe Regnskaberne i Orden, hvilket delvist lykkedes; han indsaa, at kun rigelige Pengemidler kunde stabilisere Foretagendet, og han lod derfor Interessenterne søge Kongen om et Laan paa 30,000 Rdl., hvad de dog ikke opnaede. Da det derefter viste sig umuligt i nogen større Udstrækning blandt Isenkræmmerne at rejse de fornødne Pengemidler, blev Enden paa det, at *Baadh* personlig maatte forstrække Fabrikken med Laan; i 1778 havde han saaledes 2500 Rdl. til Gode.

Resultatet af Pengemangelen blev, at Fabrikken kun ujævnt var i Gang, og at Gælden som Følge deraf voksede. Ved Udgangen af 1778 hvilede der paa Foretagendet foruden Aktiekapitalen en Gæld paa 34,000 Rdl., hvilket praktisk set vilde sige, at Fabrikken var insolvent.

Ved denne Tid trak *Baadh* sig ud af Direktionen; men Forholdene forbedredes langt fra i de kommende Tider, saa Fabrikken efterhaanden stadig krævede Tilskud af Interessenterne. Da Privilegierne paabød, at en Isenkræmmer, som nedsatte sig, skulde have mindst to Aktier i Fabrikken, og da disse Papirer holdtes i høj Pris, blev det saaledes kun forholdsvis velhavende Folk, der kunde drive Isenkramhandel, og Tilgangen til Lavet indskrænkedes derved betydeligt. Indirekte lukrerede Isenkræmmerne saaledes paa denne Maade ved dette Foretagende.

Var det saaledes forbundet i hvert Fald med nogle Fordele for Isenkræmmerne at drive Fabrikken, saa havde Foretagendet ogsaa sin Værdi for Staten, fordi den gav mange Mennesker Brødet og i vanskelige Tider viste sig i Stand til at forsyne Landet med forskellige Fabrikater, som ellers ikke havde kunnet fremskaffes og var nødvendige til at holde andre Virksomheder i Gang. Det bør da ikke glemmes, at i en af de for Fabrikken vanskeligste Tider var det *Octavius Hollmann Baadh*, som tog Ledelsen og kun ved personlige Ofre holdt Virksomheden i Gang.

Paa sine gamle Dage havde *Baadh* den store Sorg, at hans udmærkede Hus paa Amagertorv, hvor han baade havde Bolig og Forretning, nedbrændte totalt under den store Ildebrand i Juli 1795; han saa sig paa en Gang husvild og berøvet sin Næringsvej, men ved Hjælp fra sin Svigersøn fik han dog snart sine Forhold ordnede, idet

han flyttede ind baade med Hjem og Forretning i dennes store Ejendom, det nuværende Købmagergade 24, hvor Isenkramboden fik Plads i Kælderen. Ruinerne af Gaarden paa Amagertorv solgte han for 8000 Rdl., og han kom snart paa Fode igen, saa at han døde som en højt anset Mand. Den 1. Februar 1800 blev han ramt af et Slagtilfælde, der samme Dag medførte Døden. Han blev ved sin Død betragtet som en meget velstaaende Mand.

Efter en betydelig Mand som *Baadhs* Afgang som Oldermann i 1783 var det naturligt, at der ligesom blev stille i nogen Tid, Virkningerne af hans Virksomhed hvilede endnu over Vandene. Hans Efterfølger *Carsten Casse* virkede kun et Aar, men saa kom Urtekræmmer, senere kgl. Agent *Lorenz Bertelsen*, som fungerede i hele 10 Aar fra 1784—94.

Bertelsens første Gerning er at gentage den af *Baadh* i sin Tid indgivne Klage over, at saa mange udenforstaaende med eller uden personligt Privilegium gaar Lavets 94 Medlemmer i Næringen uden at have Spor af Sagkundskab, og navnlig om Jøderne hedder det:

„Iblandt de privilegerede Handlende kunne vi med Visshed sige, at Jøderne endog ere de skadeligste saavel for Lavene som det almindelige, da de ikke alene selv, men endog deres Karle og Dreng, ja, endog fra disse ere 7 à 8 Aar, løbe an med al Slags Kram, især Isenkram og Galanterier, som til Dels ere indpraktiserede og Ting, der kun tjene at forøge Overdaadigheden. Disse privilegeredes Tal er 6—700, der umulig kunne ernære sig uden enten at være Kontrabandister eller at leve af Kredit.“

Saa vidt ses, har Regeringen ikke ofret denne Henvendelse noget Svar.

I 1791 foreligger der en ganske interessant Isenkrammersag:

Tre Personer klager over, at der ved Toldboden er blevet dem nægtet at indklare Nürnberger-Varer, fordi ingen udenfor Isenkræmmerlavet maatte forskrive Varer, der nævnes i dette Lavs Artikler. Det hedder herom:

„For omtrent 100 Aar siden og maaske mere ere vore Forfædre komne herind til Byen og have etableret denne Handel. Handelen er stedse dreven upaataalt af Isenkræmmerlavet indtil i Aaret 1785, da Lavet fandt for godt at klage over os til Politimesteren, som ved Kendelse afviste Sagen til Hof- og Stadsretten, som igen afviste Sagen til Politikammeret, hvor den forblev. Under denne Sag beviste vi, at vi og vore Forfædre i en Tid af næsten 100 Aar havde inklareret og handlet med de samme Varer, hvilke vi endnu handle med, uden at Isenkræmmerne derved have moveret noget.“

Hertil svarede Isenkræmmerne, at Klagerne hidtil havde handlet med Kobberstykker, Landkort og Dukketøj, men først i den senere Tid havde gjort Indgreb i Isenkræmmerernes Privilegier, og heri fik de Medhold, men samme Aar fik de afvist en Klage over Sværdfejerne³⁰⁾, idet Rentekammeret tilkendegav dem, at de ikke kunde nægte Sværdfejerlavet selv at forskrive de Sabel- og Kaardeklinger, de behøvede.

I 1792 ansøgte 102 Borgere Kongen om fri Handel, saaledes at Lavene skulde ophæves. De gjorde det i en Skrivelse, der, — navnlig naar man tager i Betragtning, at den er stilet til den da fuldkomment sindssyge *Christian den*

³⁰⁾ Ved en Sværdfejer forstod man oprindelig den Haandværker, som sleb og polerede, muligvis ogsaa hærdede den fra Vaabensmeden modtagne raa Sværdklinge, senere Forhandleren af Sabler; Navnet forsvandt, da man begyndte at fremstille Sabler fabrikmæssigt, hvilket overhovedet ikke sker her i Danmark.

Syvende, der, for at man kan faa Lejlighed til at give den regerende Kronprins et Stænk af Viraken med, skildres som en Olding, skønt han kun er 43 Aar, — virker fuldkomment modbydeligt ved sit Kryberi.

Det hedder saaledes heri:

„Alle Undersaatte søge i Kongen en Fader, med deres Blod forsvare de ham og hans helligede Familie, og fra denne Faders Stol nyde de til Gengæld Beskyttelse, Naade, Mildhed og Retfærdighed. Disse Dyder er ingen uden han mægtig til at udføre i al sin Storhed. Lig en strømmende Flod udbredes disse Velgerninger over det hele Land, Orden iagttages, Velstand forøges, og den bedagede Konge skuer som hin Frode Fredegod fra sin høje, glimrende Trone ud over et Land, som hans Velgerninger have vel-signet. Han ser lykkelige Borgere, han ser en voksende Efterslægt, som skylder Ham enhver glad Time. Hvilken kongelig Glæde! Hvilken Henrykkelse! Oldingen dør, hans gode Søn bestiger hans vigtige, hans ærværdige Sæde, Nationer omringer Kongestolen, velhavende og mægtig erindrer den Faderens Dyder, optegner dem til evig Vel-signelse, og den rørte Søn træder med den ny og velgørende Handlinger i den forgudede Faders Fodspor. Dette er en Afbildning paa den Oldenborgske Stamme, saaledes have vi, vore Fædre og Forfædre kendt den. Vor Kærlighed er vokset, den er bleven et beundrende Ordsprog imellem Udlændinge, den er bleven et prøvet og frygteligt Værn om Dans Trone. Vor Hengivenhed ved ingen Grænser, vor Tillid til vor Konge bliver af ham selv daglig opmuntret, hans Velgerninger gøre os dristige, og hans Mildhed for-visser os om Bönhørelse.“

Urtekræmmer- og Isenkræmmer-Lavets Oldermænd faar denne grusomme Salve til Besvarelse, og han skriver da 2. Decbr. 1791 meget nøgternt:

„Vanvittig Smiger, hentet fra Frode Fredegodes Tid, overgaaende til de glade Udsigter, som Bevilgen af Supplikanternes Ansøgning vilde aabne for Handelen og vort kære Fædreland, behøver Sandhed ej at besvare; men at Danmarks Konger have helligholdt den Pagt, de indgik med Folket, at de have helligholdt det Løfte, hver enkelt Mand, hver enkelt Borger blev givet, det er Sandhed, ej Smiger, og det er i Kraft af Kongens Bud og i Medhold af denne Sandhed, at jeg underdanigst formener, at Supplikanternes Ansøgning ingen Reflektion fortjener.“

Resultatet bliver da ogsaa en pure Afvisning fra Kancelliet. Som Tak for denne Holdning modtog Oldermænd *Lorenz Bertelsen* følgende Skrivelse, underskrevet af alle Lavets Medlemmer:

„9. Januar 1792.

Ærbødigst Pro Memoria!

Det er unægtelig en af de behageligste Pligter med Taknemlighed at erindre sine Velgørere. Aldrig have vi mere levende følt denne Glæde end nu, da vi skal aflægge Deres Velbyrdighed vor ærbødigste og inderligste Taksigelse for den Omhu, hvormed de nu i en Rad af Aar har vaaget over vore ofte misundte Rettigheder. Især have vi i den senere Tid haft de uimodsigeligste Beviser paa Deres Velbyrdigheds utrættelige Iver og Virksomhed for Lavet, hvorefter vi og have høstet de glædeste Frugter. Stedse vil derfor enhver af os med den erkendtligste Glæde yde Dem den Tak, De har saa retmæssig en Fordring paa. Men det er os ikke nok, at vi ene ere besjælede af denne Følelse. Vi ønskede ogsaa at kunne vise vore Efterkommere, at vi ikke have været uskiønsomme mod en retskaffen Medborgers Værd. Vore Fædre oprejste forhen en værdig Broder, afdøde Kommerceraad *Titchen*, et erkendtligt Minde. Deres Velbyrdighed vilde gunstigt tillade, at vi følge Fædrenes Eksempel og pryde vor Forsamlingsaal med Deres Portræt,

malet af Hr. Professor *Juel*³¹). Saaledes tro vi paa den mest passende Maade at overlevere til Efterkommerne Erindringen om den Mand, hvilken de saavel som vi skyldte saa meget. Vi haabe vor Begiering opfyldt og henleve stedse Deres Velbyrdigheds

Tjenere."

I Januar 1794 afløstes *Lorenz Bertelsen* af den højt ansete Urtekræmmer *Jens Christopher Friborg*, der fungerede til 1805 i en for Lavet højst bevæget Tid. Om denne Mands Livsdata skriver Dr. phil. *O. Nielsen* i Biografisk Lexikon: „*Friborg* blev født den 12. Maj 1747 paa Højstrup i Stevns, hvor hans Fader, *Eggert Christian Friborg*, der havde været Godsforvalter paa Vemmetofte, da var Forpagter. Moderen hed *Kirstine Marie*, f. *Randrup*. 1773 tog han Borgerskab som Urtekræmmer i København, men udlejede sin Butik 1812 paa Grund af de daarlige Handelsforhold og den Tid, han maatte anvende paa Frue Kirkes Genopførelse. Han blev gift første Gang med *Margrete Sophie Horn* († 1816), Datter af Rentekammerets Arkivar *H. I. Horn*, og anden Gang med Brygger *Schultz'* Enke, *Anne Margrete* f. *Staal* († 1833), da han var 71 Aar. Selv døde han 22. Januar 1838. Han var en af Københavns mest ansete Borgere, der benyttedes i en stor Mængde Tilidshverv; han var saaledes bl. a. Kommitteret i Brandkassen, Direktør ved Fattigvæsenet, en af de 32 Mænd, Kirkevæрге ved Vor Frue Kirke, Materialforvalter og Regnskabsfører ved dens Genopførelse, Direktør ved det forenede Begravelsesselskab, Kasserer ved det forenede Enke-Understøttelses- og Brudegave-Selskab. Som Oldermænd for Urte- og Isenkræmmerlavet samt Sukkerbagerne optraadte han flere Gange som Forfatter til Forsvar for

³¹) Der er her Tale om Datidens berømteste Portrætmaler, Professor v. Kunstakademiet *Jens Juel* (f. 1745, † 1802). Han stod netop da paa sin Popularitets Tinde, saa Portrættet har sikkert efter Datidens Forhold været kostbart.

Lavet, hvis Privilegiers Gavnlighed var blevet haardt bestridt. Som Kaptain i Borgervæbningen stod han 1807 paa Volden, da hans Gaard i Fiolstræde under Bombardementet blev ødelagt, men han modtog saa mange Beviser paa sine Medborgeres Agtelse og Tillid, at han kort efter foreløbig kunde oprette en anden Handel paa Købmagergade.“

I *Erslews* Forfatterlexikon nævnes han som Forfatter til: „Gjendrivelse af de Beskyldninger og Indvendinger, som Geheimeraad *Stampe* og Professor *Gamborg* have gjort imod Laugene, især med Hensyn til Urtekræmmerlauget“. Kbhvn. 1795. Aftvunget Svar paa Professor *Gamborgs* Piece, Bidrag til Sangenes Historie 1796. I disse Skrifters Udarbejdelse skal Etatsraad *Pram* have haft nogen Del. „Om Tøbakspiber“ (i „*Minerva*“ 1794). — „Noget om Frue Kirkes Klokker“, Københavns Skilderi 1815 Nr. 71. Endelig er i vore Dage udgivet hans morsomme Livserindringer, en af de mest karakteristiske Levnedbeskrivelser fra hans Tid, der giver udmærkede og fornøjelige Billeder af Datidens Levesæt og Tænkemaade. Endvidere vil enhver, der interesserer sig for Sagen, kunne finde fortræffelige Oplysninger om Friborg i Tidsskriftet „*Museum*“ 1891.

Friborgs Oldermandstid begyndte med de to store Brandkatastrofer, der ramte København, idet Christiansborg Slot brændte den 26. Februar 1794; Lavets Medlemmer tegnede sig da for 1075 Rdl. straks og 1275 Rdl. at betale i Terminer til Slottets Genopførelse; værre var dog den store Ildebrand 5. Juni 1795, hvorved ikke mindre end 33 af Lavets Medlemmer blev husvilde.

Som en Løve kæmper *Friborg* imod de mange Angreb paa Lavets Privilegier; da to Døtre af en jødisk Urtekræmmer efter dennes Død søger om Privilegium til at føre Fa-

derens Forretning videre, skriver Friborg fuld af Harme paa Ansøgningen: „Endelig er det kommet saa vidt, at selv Fruentimmer søger at trænge sig ind i de Urtekræmmerlavet forundte Rettigheder!“

Da Skibskirurg *Mathias C. Schmidt* søgte om Handelsret i 1797 og beraabte sig paa sin Tjeneste i Hær og Flaade og paa, at han var gift med Enken efter *Jens Ryssensteen*, der havde haft Bevilling paa Handel med Sukker, Sirup og Kaffe, skriver *Friborg*: „Næppe findes noget Lav i Staten, som er udsat for saa mange Fornærmelser og Indgreb i deres Rettigheder som Urtekræmmerlavet“. Aaret efter gør han Lavets Undersøgelse og Eftersporing af dem, der driver ulovlig Handel, som gaar Lavsbrødrene i Næringen, mere effektiv, og han udarbejder en særlig Instruks for de fire Lavsmedlemmer, som har den særlige Opgave at „inkvirere“, hvori han paalægger dem at foretage saadanne Razzia'er mindst een Gang maanedlig.

Men i hvor høj Grad man end maa rose *Friborg* for hans Energi og uegennyttige Arbejde i Lavets Tjeneste, saa havde han dog en Mangel, der i al Fald var væsentlig i Isenkræmmernes Øjne: han var Urtekræmmer og havde ingen synderlig Interesse for eller Forstaaelse af det, der for Øjeblikket var det væsentligste for Isenkræmmerne. Derfor følte disse sig baade til Side satte og misfornøjede. Sagen var, at de fælles økonomiske Interesser, hvormed Isenkræmmerne var bundne til de Fabrikker, som de var tvungne Parthavere i, indenfor Lavet delvist havde afsondret dem fra Urtekræmmerne og Sukkerbagerne; de dannede en fast Fællesgruppe indenfor Lavsbrødrene. Og alt som Handelens Former og Veje gennem Tiderne ændredes, fjærnedes Isenkræmmernes Interesser mere og mere fra

Urtekræmmernes. Det var til sidst blevet Skik, at Oldermændene i specielle Sager vedrørende Isenkræmmerne altid afæskede Raavaddams Direktion dens Erklæring. Og da Direktionen valgtes af alle Isenkræmmerne, var der saaledes dannet en afsluttet Gruppe Lavsbrødre med deres specielle Interesser og særlige Repræsentation.

Men ikke fornøjede med denne Situation indsendte Isenkræmmerne den 31. Maj 1803 til Kongen en af 24 Lavsbrødre underskreven Ansøgning om at blive udskilt fra Urtekræmmerne som særligt Lav. Oldermænd *Friborg* satte sig vel ikke aabenlyst herimod, men gjorde opmærksom paa, at de 24 Underskrivere til sammen kun havde 19 Boder, og Følgen deraf blev, at Kancelliet afviste Sagen.

Denne Afvisning faldt Isenkræmmerne slemt for Brystet, og navnlig i Raavaddams Direktion, hvor Isenkræmmerne *Faber, Mossin og Heining* var de ledende Kræfter, besluttede man at tage Sagen op paa ny, og man rettede da den 13. April 1804 en fornyet og indtrængende Henvendelse til Kancelliet om, at Adskillelsen maatte finde Sted. De hævdede, at Urtekræmmernes og deres Handelsarter var af vidt forskellig Natur og kun havde det til fælles, at de begge var Detailhandel, hvorimod Interesserne var vidt forskellige. Da Oldermændene sædvanligvis valgtes ved Stemme flerhed, var det sædvanlig Urtekræmmere, der valgtes, og de forstod sig ikke paa Isenkramhandel. De maatte betale de samme Lavsudgifter som Urtekræmmerne, der var tre Gange saa mange. Oldermændene svarede hertil, at Adskillelsen var ham ligegyldig, men adskillige Isenkræmmere havde dog været Oldermænd, saaledes *Baadh* og *Freese* hver i mange Aar. Oldermænd *Bertelsen* og han selv havde aldrig afgivet nogen Erklæ-

ring af Vigtighed for Isenkræmmerne uden først at have indhentet Raad hos Direktionen for Raavad Fabrik. Ogsaa Bemærkningen om Udgifterne til Lavet var urigtige; thi der svarede kun 3 Rdl. for hver aaben Bod, og saaledes at 2 Kompagnoner kun regnedes for een Bidragydende. Hvis Lavene blev adskilte, androg Oldermændene om, at visse Ting som Sy- og Knappenaale, Grifler, Blyantspenne, Søm og Fingerbøl, der ikke var indførte i Lavsartiklerne, men hidtil havde været fælles Handel, ikke maatte blive særlig for Isenkræmmerne. Paa denne Tid, ved Udgangen af 1805 gik *Friborg* af som Oldermænd og afløstes af Urtekræmmer, Kaptajn, senere Major i Borgervæbningen *I. M. Aagaard*, og under ham er det altsaa, at det endelige Brud sker.

Den nye Ansøgning gjorde et stærkere Indtryk paa Kancelliet end den forrige, fordi den ikke kom fra ubekendte Isenkræmmere, men fra en Direktion, som bag sig havde en stor Fabrik, som var af afgørende Betydning for Landets Forsyning med Redskaber, og hvori Staten i meget høj Grad var pekuniært interesseret. Særlig gjorde det Indtryk, at Isenkræmmerne hverken ønskede en Udvidelse af Privilegierne eller en Forurettelse af Urtekræmmerne, men blot Ret til selv at varetage deres egne Sager, og under 20. Juli 1804 resolverede Kongen, at *Isenkræmmerne maatte danne deres eget Lav*. De blev derfor opfordret til at indsende Forslag til nye Privilegier; dette blev udarbejdet og gik den 19. Maj 1806 med samtlige Interessenters Underskrift til Kancelliet, som da tog Sagen under Behandling og sendte Forslaget til Erklæring til alle de Lav, der kunde tænkes at have Indvendinger at gøre; men da Isenkræmmerne klogelig kun havde medtaget, hvad der

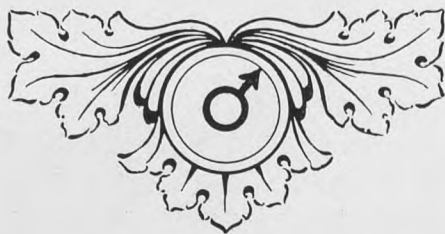
stod i de gamle Privilegier, suppleret med nogle Bestemmelser vedrørende Lavets Styrelse efter den almen gældende Praksis, fik de

5. Juni 1807

kongelig Konfirmation paa deres Privilegier som særligt Lav.

Kun Urtekræmmerne var fornærmede, og da de ikke kunde komme med Indvendinger i Realiteten, hængte de sig i Formaliteten, og da Isenkræmmerne mødte med Major *Lassen* som Oldemand for at forhandle om den nærmere Afvikling, Lavene imellem, erklærede de, at de ikke kunde anerkende denne, da der ikke havde været noget Medlem af Magistraten til Stede, da han blev valgt.

Der var ved at udvikle sig en voldsom og ganske latterlig Strid herom, da den frygtelige Katastrofe i Landets Historie, Københavns Bombardement den 2.—5. September 1807 bragte alle Smaaligheder til at forstumme, og den 20. Juli 1808 godkendte Kancelliet Valget af Major *Lassen* som Isenkræmmerlavets første Oldemand uden Indvendinger fra Urtekræmmerlavets Side.

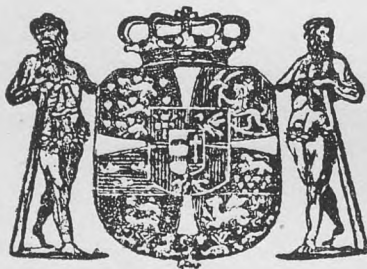
Laugs-Artiller

for

I s e n k r æ m m e r n e

i K i ø b e n h a v n.

Frederichsberg Slot, den 5te Junii 1807.

K i ø b e n h a v n.

Trykt hos Directeur Johan Frederik Schulz,
Kongelig og Universitets Bogtrykker.

ISENKRÆMMERLAVET

1807-1862

ISENKRÆMMERLAVET fik en forholdsvis kort Levetid som selvstændig Lav, og Hovedgrunden til, at disse Aar fra 1807—62 blev saa lidet indholdsrige, var vel, at hele Udviklingen bar hen imod en Opløsning af alt Lavsvæsen, som med sine mange Hemske paa den friere Udvikling virkede mere og mere forældet. Selv om man maaske nok nu til Dags af Hensyn til Konkurrencen, der stundom kan blive for fri, kunde ønske, at Lavsvæsenet havde efterladt sig nogle Virkninger, der kunde have haft Betydning for den rent faglige Sammenslutning og for Sammenholdet indenfor Isenkræmmerne, viser dog den Kendsgerning, at man fra Lavets Ophævelse i 1862 til Isenkræmmerforeningens Stiftelse i 1880 har kunnet leve uden Organisation, dog tilfulde, at den gamle Institution havde overlevet sig selv, og at det blev nye Forhold og nye Impulser, der kom til at betinge den nye Forenings Dannelse.

For ikke i den følgende Fremstilling at skulle være nødt

til at afbryde ved at meddele, hver Gang der sker et Oldermændsskifte, vil det være praktisk her under eet at give Listen over de igennem Tiderne fungerende Oldermænd og deres Funktionstid:

1807—1817: Major i Borgervæbningen *A. Lassen*.

1818—1823: *J. G. Blankensteiner*.

1824—1825: *G. A. Selmer*.

1826—1833: *H. de Hemmert*.

1833—1837: *J. C. Bauer*.

1838—1839: *H. C. Dohler*.

1840—1841: *M. F. O. Winther*.

1842—1843: *H. C. Dohler*.

1844—1848: *J. C. Bauer*.

1849—1852: *Peter Egholm*.

1853—1856: *Hendrik Jacobsen*.

1857—1860: *A. Th. Faith*.

1860—1861: *Peter Egholm*.

Da man var kommet noget til Ro efter Forskrækkelsen og Ulykkerne ved Københavns Bombardement i 1807, begyndte man at indrette sig som selvstændigt Lav. Major *Andreas Lassen* aflagde den for alle Oldermænd foreskrevne Ed, og til Bisiddere fik han Isenkræmmerne *Jacob Winsløw* og *Ole Heinning*. Det første, man derefter havde at gøre, var at affinde sig økonomisk med Urtekræmmerne og Sukkerbagerne, og det gik forholdsvis let, idet det gamle Lav udbetalte Isenkræmmerne 449 Rdl. 9 Sk. som deres Part af Lavskassen. Det første Lavsmøde fandt Sted den 28. Juli 1808, og da man jo ikke var ret mange Interessenter i Lavet, hvis Artikler var udfærdigede den 5. Juni 1807, var det nødvendigt at kræve, at alle 16 skulde

give Møde, naar det krævedes, og der fastsattes da en Bøde af 1 Rdl. for Udeblivelse.

Urtekræmmerne havde alligevel et lille Horn i Siden paa de udbrydende, og som en Slags smaalig Hævn havde de overfor Magistraten nedlagt Protest imod, at Isenkræmmerne havde valgt deres Oldermænd og Bisiddere, uden at der, som Loven krævede det, havde været et Medlem af Magistraten til Stede. Sagen gik til Kancelliet, der imidlertid resolverede, at det var tilstrækkeligt, at Oldermændene havde aflagt sin behørig Ed.

Man valgte derefter den tidligere Inspektør ved Raavad-dam, *Engelstrup* til Lavsskriver med en aarlig Løn af 100 Rdl. plus 10 pCt. af hvert 100 Rdl., han inddrev fra uberet-tigede Handlende.

I 1810 var en Del af Interessenterne begyndt at sløje af med at indfinde sig til Lavsmøderne, de betalte nok deres Rigsdaler i Bøde for Udeblivelsen, men saa forlangte de til Gengæld en Udskrift af de Sager, der var blevet for-handlede, og dette vakte de mere pligtopfyldendes Harm: „Naar nogen Interessent kan udeblive fra Samlingen efter Behag og spille Gæk med de øvrige Interessenter, og der desuagtet skulde reflekteres paa deres Udeblivelse, kan ingen Afgørelse finde Sted“, hedder det herom i Proto-kollen.

I Juni 1813 resolverede Hans Majestæt Kongen, at de daværende Nürnberger-Handlende, der tidligere havde væ-ret Isenkræmmerne en Torn i Øjet, da de betragtedes som ubehagelige Konkurrenter, der stadig gik dem i Næringen, fremtidig maatte indgaa i Isenkræmmerlavet i samme Byr-der og Rettigheder som Interessenterne, imod at de betaler 1000 Rdl. Dansk Courant til saadant offentlig Brug, som

Hans Majestæt allernaadigst maatte bestemme. Samme Aar holdtes den første Svende-Eksamen hos Oldermænden for *Claus W. Ebbesen*, der var udlært hos *H. & A. Kruse*, og der ansattes en ny Lavsskriver, *Auditør With*.

Alle disse første Aar — som ogsaa de senere — kendetegnes for øvrigt ved en desværre hyppig forgæves Kamp mod snart den ene og snart den anden, der søger Privilegium til at handle med enkelte af de Varer, der rettelig hører ind under Isenkræmmernes Eneret, og hver Gang paaberaaber Oldermænden sig i sine Protester, at Isenkræmmerne maa tage Aktier i Raavaddam for 600 Rdl. og aarlig betale 200 Rdl. til Driften samt staa i svære Forskud, og at han ikke kan finde sig i, at den ene Varesort efter den anden bliver privilegeret til andre. Isenkræmmerne, der skal forsørge 24 Familier foruden 70 Familier paa Raavaddam, maa derved gaa økonomisk til Grunde. Lige meget hjalp det; Kancelliet blev ved at give Privilegier udenfor Lavet.

Da *Lassen* ved Udgangen af Aaret 1817 meget imod Lavbrødrenes Ønske traadte tilbage som Oldermænd, hændte det paa Lavsmødet 21. Januar 1818, at *J. G. Blankensteiner* og *M. A. Heegaard* fik lige mange Stemmer. Da der foretoges Omvalg, viste det samme sig at være Tilfældet, og ved Lodtrækning blev *Blankensteiner* da Oldermænd, medens *M. A. Heegaard* blev Formand for det Udvalg af Jagerne, der, delvist støttet af Politiet, skulde opsnuse alle dem, der ved ulovlig Handel og Omløben gjorde Indgreb i Isenkræmmernes Rettigheder, en lidet behagelig og i høj Grad utaknemlig Angiver-Virksomhed, som sikkert ikke har bekommet den brave og dygtige *Heegaard* særlig godt.

Medens *Blankensteiner* fungerede som en sikkert sær-

deles omhyggelig og pligtopfyldende Oldermænd i de Aar, han virkede, ragede han dog ingenlunde ved sin Personlighed op over det almindelige, medens *M. A. Heegaard*, Grundlæggeren af det berømmelige Anker Heegaard'ske Dynasti, var en saa betydelig Mand, der paa mange Maader blev Standen til Pryd og Støtte, at en kortere Omtale af hans Liv og Virke her vil være paa sin Plads.

Mathias Anker Heegaard var en Præstesøn fra Nordby paa Samsø; han var født d. 14. Januar 1776 i Stubbekøbing, hvor Faderen da var Kapellan, men før Sønnen var et Aar gammel, blev Faderen forflyttet til Samsø, hvor Drengen kom til at tilbringe alle sine Barndomsaar. Da han var blevet konfirmeret, blev han paa Mikkelsdag 1790 sat i Lære hos sin Slægtning, Isenkræmmer *Peter Faber*, der havde Forretning paa Købmagergade i nuværende Nr. 27; efter Skik og Brug gjaldt hans Lærlingekontrakt for syv Aar til Mikkelsdag 1797. *Heegaard*, som var et Mønster paa Pligtopfyldelse, tjente sin Husbond og hans Madamme paa bedste Maade, og han lærte sikkert ogsaa godt. Han maa ogsaa i sin Dreng- og Svendetid have været meget sparsommelig; thi den 14. November 1803 kunde han købe Ejendommen Matr.-Nr. 81 i Frederiksborggade (Huset, hvor English house nu er), og senere udvidede han ved at købe Nabo-huset, saa han helt beherskede Hjørnet imod Nørrevold.

Som god Patriot gjorde han Tjeneste i det borgerlige Artilleri, og han var under Fanen baade i 1801 og 1807; men i 1813 blev han, der da var „Fyrværker“, fritaget for videre Tjeneste imod at betale 100 Rdl. til det borgerlige militære Fond.

Han handlede baade en gros og en detail og var stærkt interesseret i indenlandsk Kunstflid; navnlig fordi man i

de Tider efter Overfaldet i 1807 var stærkt forbitret paa Englænderne og ikke vilde købe deres Varer, gjorde M. A. Heegaard kraftig Propaganda for dansk Arbejde, og selv gik han i Spidsen ved at begynde at fabrikere en særlig Sort Jernkedler, som han i 1813 fik Patent paa; det var derfor ganske naturligt, at han allerede i 1807 blev valgt af sine Kolleger i Isenkræmmerlavet til Bestyrer af Raa-vaddam. Direktionen her, der bestod af 3 Medlemmer, maatte stadig staa i Forskud, og navnlig gik det ud over Heegaard, da han var bleven kasseførende Direktør. Han regnede det aarlige Underskud til 4500 Rdl., der saa godt som udelukkende var Renter af Gælden, som da udgjorde over 102,000 Rdl. Allerede i 1809 havde Heegaard udlagt 3397 Rdl. og kun faaet indkasseret 1560, og han havde endda Utak for sin Velvilje, idet Isenkræmmer *Seerup* i hans eget Hus fornærmede ham saa grovelig, at de øvrige 9 Interessenter maatte træde mæglende til og dømte de udtalte Injurier døde og magtesløse.

Da *Heegaards* Forskud var naaet op til 10,861 Rdl., forlangte han at gøre Laan til Dækning heraf og at beregne Interessenterne Renter og Provision til Udgift. I Sommeren 1810 skaffede han da et Laan paa 20,000 Rdl. hos Geheimekonferensraadinde *Krag-Juel-Vind-Frijs* til Boller og Møgelkjær. I November s. A. skulde der bruges 12,454 Rdl., og over Halvdelen heraf var et Beløb, *Heegaard* havde til Gode. Samtidig skyldte 12 Interessenter 13,378 Kr. Saa forlangte *Heegaard* at gaa af, og hans gamle Principal, Kaptajn *Faber* overtog da i 1811 det lidet misundelsesværdige Hverv at være kasseførende Direktør; efter faa Maaneders Forløb havde *Faber* et Forskud paa 3500 Rdl.; han døde den 20. August 1811, og Isenkræmmer

Winsløw kom til, men efter to Maaneders Forløb meldte han Pas; der blev da truffet en Ordning, hvorved han kunde fortsætte uden saa store Forskud. I 1818—23 og i 1825 sad *Heegaard* da atter i Raavaddams Bestyrelse, og det var som nævnt i 1818, at han ved Major *Lassens* Afgang som Oldermænd fik lige saa mange Stemmer som *Blankensteiner*, han blev „Jager“, og det var han endnu i 1824 sammen med Isenkræmmer *H. C. Dohler*, og *Heegaard* blev samme Aar Bisidder i Lavet, hvad han vedblev med at være til 1828, da han grundlagde sin Fabrik paa Blaagaard, der tog saa meget af hans Tid, at han maatte vige sit Sæde i Lavet.

Da han ansøgte Kongen om Tilladelse til paa Blaagaards Grund at anlægge en Kuppelovn for at drive Jernstøberi, sendte Kancelliet Ansøgningen til Magistraten, der lod den gaa videre til de forskellige Lavs Erklæring, og mærkeligt nok mødte den stærkest Modstand hos hans eget Lav, Isenkræmmerne, der nærrede mange Betæneligheder og endte med at erklære, at, naar *Heegaard* vilde drive Støberi, havde Lavet intet herimod at erindre, men naar han derimod i Forbindelse med Støberiet vilde holde saadanne Haandværkere, som han til enhver Tid maatte betragte som fornødent, saa stred det mod Raavaddams Interesser og mod dettes Privilegium af 28. Marts 1769. Oldermændene, *H. de Hemmert*, modsatte sig derfor den sidste Del af Ansøgningen. Samtidig protesterede Oldermændene for Smede- og Drejerlavet, og Snedkerlavet sluttede sig delvist til dem. Magistraten blæste imidlertid som sædvanlig Oldermændene og Lavene et Stykke, og *Heegaard* fik sin Ansøgning bevilget ubeskaaret.

Fra Blaagaard udgik da siden de berømte Heegaardske

Gryder og Kakkelovne, Komfurer, Pander, Kedler, Strygejern, Fyrtøjer, Mortere, Brevpressere, Ornamentter, Fodskrabere, Tagvinduer, Gittere og Gravkors, som enhver Isenkræmmer har været i Forbindelse med.

Ved Jernstøberiet og Forretningen i Frederiksborggade blev *Heegaard* en velstaaende Mand; hans hyggelige Hjem oven over Forretningen i Frederiksborggade, som han førte sammen med sin Hustru, Urtekræmmer Hornemanns Datter *Hendrikke*, stod gæstfrit aabent for mange. Han fik ti Børn, hvoraf to af Døtrene blev gift med Isenkræmmere, den ene med *Johannes Karmark*, den anden med *Peter Egholm*. Af Sønnerne er *August*, f. 29. Maj 1810, og *Anker*, f. 29. Juli 1815, de to, der kom til at fortsætte Faderens Virksomheder. Da *Mathias Anker Heegaard* døde den 24. April 1837, kun godt 61 Aar gammel, tog Sønnen *August* Interessentskabs-Examen ved Isenkræmmerlavet, og samme Dag — 18. Maj — bestod den yngre, *Anker*, Svendepøven.

Paa den Regning, der præsenteredes dem efter end Examen, fandtes der den mærkelige Post:

„Til Conditoren..... 10 Rdl.“

Det var nemlig gennem mange Aar en Skik at give Konditorkager ved Interessantexamen, en Overlevering fra den Tid, da Isenkræmmerne stod i Lav med Sukkerbagerne. Kagerne kom ind paa store Fade; naar disse blev baaret rundt, fyldte hver Mand sin Tallerken, og man havde store Poser i Beredskab, hvori enhver kunde tage nogle med hjem til Konen og Børnene.

De yngre Heegaard'ere kom paa Grund af deres stadig om sig gribende Fabriksdrift, der jo udvidedes til Frederiksværk, kun til at staa i fjernere Forhold til Isenkræm-

merlavet; i 1847 afhændede *August Heegaard* sin Isenkrambod i Frederiksborggade til *E. Th. Petersen*, som derefter drev den i en længere Aarrække.

I Aaret 1819 fandt som bekendt den sørgelige Jødefejde Sted i København. Den kulminerede i Dagene fra 3.—14. September, og den gav Anledning til, at den slappe og uduelige Politimester *Hvidberg*, der heller ikke havde været Lavene til nogen særlig Støtte under deres Kamp mod Omløbere, fik Afsked og afløstes af den langt mere viljestærke Politimester *Kjerulff*. I December Maaned sender Oldermændene en lang Skrivelse til Magistraten, hvori han hævder, at Lavets Medlemmer har holdt sig den kongelige Befaling efterrettelig om at holde deres Svende, Dreng, Børn og Tjenestefolk fra at deltage i de Optøjer, der er begaaede mod Bekendere af den mosaiske Tro, men beklager samtidig, at der ved kgl. Bevilling er gjort saa mange Indgreb i Lavsrettighederne. Han nævner 18 Tilfælde, hvor der i Tiden fra 1808—19 er givet Bevillinger paa Handel med forskellige Isenkramartikler. Han anfører, at Raavaddam har kostet Isenkræmmerne til Dato 8000 Rdl. pr. Aktie og beder om Beskyttelse for Lavet. Han har forgæves søgt den hos Politiet. Først den 27. September næste Aar overkommer Magistraten at svare paa denne Skrivelse, og Svaret kommer da fra Kancelliet, der lover, at der ved Ansøgninger om Bevillinger fremtidig skal blive taget „tilbørligt Hensyn“ til Lavets Tarv, naar Oldermændene vil henvende sig til Politiet i Overtrædelsestilfælde.

At der ved Examen for Interessenter har været festet paa anden Maade end ved Nydelsen af de ovenomtalte Kager, ses af en Regning, Isenkræmmer *Bauer* fik ved sin Indtrædelse i Lavet foruden de sædvanlige Afgifter til

Budet, for Borgerskabet, til Fattigbøssen, Raadstuebetjentene, Fyrbøderen, Lavskassen, Oldermændene, Lavs-Skriveren og Lavs-Fattigkassen, der ialt beløb sig til 117 Rdl. 9 Mark + 32 Rdl. Solo. Denne Extra-Regning lyder:

16 Flasker Rødvin	13 Rdl.		
8 — hvid Vin	9 -	4 Mark	
2 — Rom	1 -	2 -	
Brød, The, Sukker, Fløde...	4 -	2 -	10 Sk.
Drikkepenge	2 -	8 -	
Ialt...	28 Rdl.	5 Mark	2 Sk.

Paa en Forespørgsel fra Magistraten om, hvilke Bøger en Isenkræmmer bør føre, svarer Oldermændene i 1821, at følgende er nødvendige: En Memorial, en Hovedbog, en Fakturabog, en Ordinationsbog, en Brevkopibog, en Kassebog og en Akceptbog.

Det samme Aar begynder Isenkræmmerne en Strid med deres gamle Lavsfæller, Urtekræmmerne. Det har nemlig aldrig været bestemt fastslaaet, hvilke Varer der ved Udskillelsen af det nye Lav var forbeholdt dette alene, og der er idelige Klager over, at Urtekræmmerne og Isenkræmmerne gensidig handler med Varer, der er forbeholdt det ene af Lavene. Saaledes besværer Urtekræmmerne sig over, at forskellige Isenkræmmere handler med Eau de Cologne, Riga Balsam, lugtende Sæber, Olie og Essenser, der skulde synes at være udelukkende Urtekramvarer, men *Blankensteiner* svarer, at disse Sager som Galanterivarer lige saa godt maa høre til Isenkramartikler.

I 1817 er der ganske vist udkommet en Forordning, der forbyder Urtekræmmere, som herefter nedsætter sig, at handle med Isenkram; men nu ansøger 33 Urtekræmmere

om, at disse Bestemmelser maa bortfalde; men Isenkræmmerne hævder, at de ikke kan staa sig herved. Denne Strid trækker længe ud, endnu i 1834 skriver Oldermænd *Bauer* til Urtekræmmernes Oldermænd, Agent *I. A. Top*, at Forordningen af 1817 forbyder de Urtekræmmere, der har vundet Borgerskab siden Juni 1817, at handle med Isenkram, og da Handelen med Lunter og Sats aldrig har været tilladt Urtekræmmerne, beder han *Top* advare sine Lavsbrødre og truer med at lade ethvert fremtidigt uberegtiget Salg paatale efter Anordningen.

I 1821 angribes *Blankensteiner* for et ret ubehageligt Forhold. Det har nemlig vist sig, at han selv giver Undervisning til Svende- og Interessent-Examen; da han er Examinator ved disse Prøver, fremkommer den Mulighed, at Kandidaterne næsten er bandsat nødt til ogsaa at tage Undervisning hos ham. Da dette Forhold kommer Magistraten for Øre, skrider den ind og forbyder Oldermænd fremtidig at undervise til disse Examina.

En anden kedelig Historie indtræffer ogsaa i 1821. Lavets Jagere har faaet Politiet til at anholde 12—14 Dreng og Fruentimmer — deriblandt en Jødedreng — for ulovlig Omløben med Isenkramvarer. Ved Politiforhøret havde alle Fruentimmerne enstemmig bekendt, at de havde købt deres Varer for lav Pris — hos Isenkræmmere, der var Interessenter i Lavet. Jødedrengen vilde intet bekende om, hvor han havde sine Sager fra. Oldermænden bekendtgør da, at han ikke vil nævne Navnene paa de Isenkræmmere, der havde gjort sig skyldige i dette Tillidsbrud, men det bliver fremtidig vedtaget, at der skal være en Mulkt paa 10 à 20 Rdl. til den Isenkræmmer, der sælger til Omløbere.

Det er ikke alene med Urtekræmmerne, man ligger i Strid, der er mange andre, der krænker Privilegierne. Kunstdrejerne, deriblandt den udmærkede Kunstdrejer *Schwartz* i Sværtegade, handler med Piber og Pibehoveder, de faar Lov til det, naar det blot ikke er Porcellæns-hoveder, dem maa kun Isenkræmmerne føre. En langt heftigere Strid opstaar der dog med Silke- Ulden- og Lærredskræmmerne, og da man ikke kan enes paa anden Maade, gaar disses Oldermænd, Kaptajn *Launy*, i 1823 den fornuftige Vej at henvende sig til Magistraten for at bede den formaa Isenkræmmerne til en Forhandling for at drage en nøjere Grænselinie mellem de to Lavs Handel; paa et Møde den 7. Marts hos Isenkræmmerens Oldermænd kommer *Launy* og flere Medlemmer af begge Lavene til Stede, og man enes om, at

Uhrbaand med og uden Ringe og Sirater er fælles for begge Lav, Perler og Berloqver af Flus ligeledes, hvorimod disse af ethvert Slags Metal og Glas skulde være Enehandel for Isenkræmmere, Paraplyer og Parasoller fælles,

Redikuler af Læder og Safian ene for Isenkræmmere og saadanne af Manufakturvarer med Laase fælles, uden Laase Enehandel for Silke- Ulden- og Lærredskræmmere,

Guld- og Sølvtrædser, Frynser, Snore og Epailletter, ægte som uægte, fælles for begge Lav.

Glashandlerens Formand, *Fritsche*, vil gerne forbyde Isenkræmmerne at handle med Glas; men det bliver kun forbudt Galanterihandlerne. Saa er der Kvaler med Strøm-

pehandlere som *Mitchel*, fordi de handler med Synaale og Strikkepinde; det sidste faar de Lov til. Med det store Firma *Bing*, Moderforretningen til det senere *Bing & Grøndahl*, der oprindelig er Boghandlere, føres der en bitter Strid, fordi han handler med Galanteri; *Bing* maa optage sin Søn i Firmaet, før han selv trækker sig tilbage.

Da den højtansete Indehaver af den Gyldendalske Boghandel, *Deichmann*, søger om Tilladelse til at handle med Skrive- og Tegnematerialer, da han savner den Indtægt, som en saadan Bevilling vilde medføre, protesterer Oldermænd *de Hemmert* og betoner, at det ikke kan være af Trang, at denne velhavende Mand søger.

Morsomt er Oldermændens Svar, da man spørger, om man kan give *H. J. Bings* Ansøgning om at maatte optage Sønnen *M. H. Bing* i sin Forretning. Han paastaar, at *Bing* har udvidet sin Handel langt ud over det Privilegium, der er givet ham, og at han ikke kan tale om tiltagende Svækkelse, naar han kan gøre Rejser til Paris og Tyskland. *Bing* har desuden været fritaget for at være Dreng og Svend i Lavet og for at tage Del i Byrderne ved Raavaddams Fabrik.

I 1829 sker der det ejendommelige, at den tidligere Oldermænd *J. G. Blankensteiner* ansøger om, at han maa udtræde af Isenkræmmerlavet og handle med Kunst- og Galanterivarer; han faar Lov til at udtræde og træde tilbage i de Rettigheder, han havde som Nürnberggerhandlende. Men Oldermænden griber Lejligheden til at sige, at dette er det bedste Bevis paa, hvor slet det staar til med Isenkramhandelen, naar Interessenterne selv søger at trække sig ud deraf, og at ej blot Supplikanten, men ogsaa hans Kompagnon (hans Søn) vil nyde Gavn af det ansøgte, idet

de kan holde Udsalg paa to Steder med to i Stedet for fire Aktier.

Aaret 1829 er forøvrigt ogsaa bemærkelsesværdigt ved, at den siden for Lavet og Isenkræmmerne saa virksomme og af alle saa højt ansete *Peter Carl Frederik Egholm* den 13. November tager Interessentexamen og optages i Lavet.

I 1830 lykkes det at faa nægtet den siden saa bekendte Tobaksfabrikør *A. M. Hirschsprung* at handle med Piberør. Han har jo heldigvis siden vist, at han kunde klare sig foruden.

Det er i 1834 nødvendigt at gøre Urtekræmmerne opmærksomme paa, at Knappenaale, Blyantspenne, Grifler, Synaale, Fingerbøl og forarbejdede Fiskeben hører til de Artikler, Isenkræmmerne har Eneret paa, og som Urtekræmmerne derfor maa holde deres Fingre fra. Blikkenslagerne er ogsaa lidt nærgaaende, og Frederiksværk Fabrikker, der allerede har eet Udsalg i Byen, har ladet en Krigsraad *Petersen* aabne et Udsalg med Bordknive og Gafler i Antoniestræde, hvad man finder ganske ulovligt.

Magistraten spørger Lavet, hvorledes det forholder sig med dets Mesterlade, og Oldemanden svarer, at der ikke eksisterer nogen saadan. For saa vidt Lavet har Indtægter og Udgifter, kan en Lavskasse vel siges at eksistere, men noget Fond ejer Lavet ikke. Indtægterne bestaar af 25 Rdl. Sølv, som hver indtrædende Interessent maa erlægge, og af Bøderne for uberettiget Handel. Udgifterne bestaar af Løn til Lavsskriveren, Lavsbudet, nogle Pensioner, Bidrag til Instituttet for Metalarbejdere, Nytaar til forskellige og Omkostninger ved Højesteretssager. Hvad der ikke dækkes ved Indtægterne, opkræves, naar det er fornødent, hos samtlige Interessenter.

I 1835 afholdes der hos Oldermænd *Bauer* i Nygade for første Gang Interessent- og Svendeprøve, ved hvilken der foruden de sædvanlige Fag eksamineres i Bogholderi for Detailhandel. Lavet bestod da kun af 17 Interessenter, 3 Medhjælpere, 11 Svende og 22 Dreng.

I 1836 er Københavns Grossererere indgaaet til Stænderforsamlingen i Roskilde med Andragende om, at Minimum for Grossisters Handelsret maa være 20 Rdl. Sølv, og at Grossererere — efter at have været etablerede i fem Aar — skal have Ret til at indtræde i et hvilkensomhelst Handelslav, noget, Isenkræmmerne ser med saa alvorlig Bekymring paa, at de gennem Oldermænden nedlægger en indtrængende Protest for Stænderne. Da Boghandler *Andreas Frederik Høst* ansøger om Tilladelse til at handle med Papir, Skrive- og Tegneamaterialer, gør Oldermænden sit Bedste for at forhindre det, men, som næsten sædvanligt, uden Held.

Det er, som man vil se, ikke store Sager, der sætter Lavet i Bevægelse i disse Aaringer; et rørende Tegn paa, hvor smaat Isenkræmmerne i disse daarlige Tider har været stillede, er det, at da Komitéen for Indsamlingen til at bygge et Museum for *Thorvaldsens* Arbejder, — en Sag, der betragtedes som en Nationalopgave, — i 1837 henvender sig til Isenkræmmerlavet som til alle andre Lav, faar den det Svar, at Lavets Kasse desværre ikke kan afgive nogen Sum til dette Øjemed, men Isenkræmmerne *F. Winther, H. C. Dohler, Peter Egholm, C. F. Møller, M. A. Heegaard* og *N. P. Steenberg* er villige til hver at tegne sig for — 2 Rdl. Sedler aarlig i tre Aar! Detté ser jo grumme sørgeligt ud; men om man skal søge Forklaringen paa denne usle Tilstand i, at Lavet næsten intet foretager sig i disse Aar,

eller paastaa, at Lavet netop paa Grund af de daarlige Tider for Isenkræmmerne intet kan foretage sig, er ikke let at afgøre.

I 1838 rejser Magistraten Spørgsmaal om, hvorledes de Enker, der har Ret til at fortsætte deres afdøde Mænds Forretninger, er stillede i Lavet, og den faar det Svar, at disse Damer har Lov til at overvære Lavsmøderne, men de har ingen personlig Stemmeret, den kan de kun udøve igennem den Mand, der til enhver Tid har Lavets Tilla-delse til at bestyre deres Forretning; dette er et ganske karakteristisk Tegn paa, hvorledes Datiden saa' paa énlign-stillede Kvinders Selverhverv; for øvrigt maa man jo ogsaa indrømme, at Kvinderne, da de ikke havde Ret og Adgang til at underkaste sig Svende- og Interessent-Eksamen, ikke kunde formodes at have en saadan faglig Indsigt i Sagerne som de Mænd, der havde hele Uddannelsen og Prøverne bag sig; men paa denne Maade kunde det jo hænde, at en Svend kom til at afgive Stemme i Sager, som ellers kun Interessenter havde Ret til at træffe Bestemmelse i; men det ses ikke, at der i noget Tilfælde er indtruffet Interesse-Kollisioner i denne Anledning.

I 1839 havde Lavet endelig en Idé. Det indgaar til Magistraten med et Forslag om at lade opføre et Krudtmagasin udenfor Nørreport; der vilde Isenkræmmerne da holde en Mand til at udsælge Krudt og selv holde sig fra al Handel dermed. Men da ikke alle Interessenterne var enige i denne Sag, — *Schoulund* og *Holstebro* stemte derimod, tog Magistraten sig ikke videre af Idéen.

I 1841 har Oldemanden erfaret, at en Købmand i det kgl. grønlandske Handelsselskabs Tjeneste har faaet Bevilling til at handle med alle Artikler til Skibsekviperung;

derfor skrives der til Kancelliet, at man haaber, at der maa sættes Grænser for Benyttelsen af Bevillingen, da han ellers vil kunne handle med alle Slags Isenkram uden at bære de Lavet paahvilende Byrder.

Da den stadig videbegærlige Magistrat i 1842 vil vide, hvad Udgifter der er ved at blive Isenkrammer, svarer Oldermændene, at det koster 4 Mark til Oldermændene ved Antagelse af en Lærekontrakt, ved Indskrivning i Lavet som Svend betales ligeledes 4 Mark og 2 Rdl. 3 Mark for det Vidnesbyrd, der herom udfærdiges. Naar nogen indtræder som Interessent, skal han erlægge 25 Rdl. til Lavets Kasse, 5 Rdl. til Oldermændene og 2 Rdl. til Lavsskriveren, og Vedkommende maa desuden tage 2 Aktier i Raavad-dam, hver af disse betales med 1500 Rdl.; heraf betales 600 Rdl. 1 Sk. ved Aktiebrevets Modtagelse, for Resten, 2400 Rdl., udstedes 4 pCt. rentebærende Obligation, som udfries sukcessivt.

Et Minde om, at Tivoli aabnes i 1843, findes ganske morsomt i Protokollen for dette Aar, idet et Firma, der hedder *Surmont* og *Robers*, ansøger om at maatte drive Forretning med Konkyliearbejder. Da dette menes at falde ind under Isenkrammernes Eneret, faar Oldermændene Sagen til Betænkning. Han sætter sig selvfølgelig imod Bevillingen, men tilføjer, at han ikke indser, med hvilken Ret Firmaet allerede i Sommerens Løb har drevet en saadan Handel baade „i Dyrehaugen og paa Tivoli“. Der kunde maaske heri ligge et lille Fingerpeg om, at Skumlere og Moralister havde nogen Ret i, naar de hævdede, at Tivoli i Carstensens første Dage kun var „en indflyttet Dyrehavsbakke“. At denne Paastand ikke i Længden holdt Stik, viste sig, da man fik Lejlighed til at gennemføre Lyset

(Vauxhall), som for Resten havde været kendt her i Landet baade paa Rosenlund og Store Ravnsborg længe før Carstensens Dage, og den Musik, som, takket være *H. C. Lumbye's* Geni, blev Kærnen i det Tivoli, vi den Dag i Dag er saa glade og stolte for.

At der alligevel var en Smule Magt forbundet med at være Oldermænd i Isenkræmmerlavet, ser man i 1845, hvor to senere saa store og ansete Firmaer som *L. Levisons* Papirhandel og *Fr. Hegel*, der har overtaget Gyldendal efter *Deichmann*, faar Ordre til at spørge ham om hans Stilling til Muligheden af, at de maa drive Handel med Papir. Til Levisons Andragende svarer Oldermænd *Bauer* ret flot, at der nu er saa mange, der uden Lavets Samtykke har faaet særligt Privilegium paa at handle med Papir, at det saamænd kan være lige meget, om der er en mere eller mindre, og til *Hegels* Anmodning svarer han, at han bifalder den.

I 1846 sker der det i Foreningens Annaler ganske enestaaende, at hele to Lærlinge dumper til Svendepøven; det er muligt, at man har været noget strengere end ellers, fordi der var det uhørte Antal af otte, der paa een Gang indstillede sig. Den ene af de faldne indstillede sig forøvrigt et halvt Aar efter og bestod. Men ved Udgangen af Aaret talte Lavet ogsaa 20 Interessenter, 27 Svende og 21 Dreng.

I 1848 ansøger Oldermændene for Urtekræmmer-, Isenkræmmer-, Vinhandler- og Hørkræmmer-Lavene Kommunalbestyrelsen om dennes kraftige Beskyttelse imod Faren ved de udfærdigede Kreditbeviser, et Betalingsmiddel, som fra de kongelige Kasser udgaar til Kommunens Beboere, uden at de igen modtages som Betaling, hverken hvor det

er udgaaet fra eller i Banken eller de store Oppebørselssteder, naar det er over 5 Rdl., og denne Regel er gaaet over i Forretnings- og Næringslivet. Som Følge deraf er de underkastede en Kurs, som Detailhandlerne ikke kan beregne deres Kunder, hvilket giver store Tab.

Ved Udgangen af Aaret 1848 valgtes en Mand, der længe skulde staa som en særlig Pryd for Standen, nemlig *Peter Egholm*, første Gang til Oldermænd, og hans første Funktionstid varede i fire Aar. Aaret efter optoges *Peter Ibsen*, der havde været Svend hos *M. A. Heegaards* Sønner som Interessent i Lavet; ogsaa til hans Navn og Gerning knytter der sig smukke Traditioner. Ellers synes Egholms Oldermændstid at være forløbet som en af de stilfærdigste Perioder; men i 1853 er der hele 11, der tager Svendeprøven, og blandt Aarets Interessenter kan nævnes *Hans de Hemmert Ebbesen* og *P. N. C. Bøving*.

Det gamle Nag imod den *Bing'ske* Forretning dukker op igen i 1854; *Bing* har bestandig imod Lavets Protest faaet Privilegium paa at handle med Skrive- og Tegnematerialer, Bøger og Landkort; nu søger han om i Forbindelse hermed at faa Bevilling til at forhandle Galanteri- og Luxusgenstande af Bronze, Staal, Træ, Glas og Læder, og skønt Oldermænden protesterer paa det kraftigste, da det Bingske Etablissement allerede har gjort Lavet uberegnelig Skade, hjælper det ikke, *Bing* gaar af med Sejren.

Den 17. Januar 1854 led Lavet et føleligt Tab ved, at Isenkræmmer *H. C. Dohler*, som to Gange havde været Oldermænd og nu sad som Bisidder, afgik ved Døden. Et mærkeligt Eksempel paa, hvad Følger Trearskrigen havde haft, ses endnu i dette Aar; som Svend var *Gustav Adolf Selmer* gaaet frivillig med, og han maa have udmærket

sig; thi han kom hjem som Dannebrogsmænd. Men skønt han inden Krigen havde tjent 2 Aar som Svend, var det ham ikke muligt at faa nogen ny Ansættelse, saa at han kunde tjene det lovbefalede Aaremaal ud, inden han havde Ret til at indstille sig til Interessenteksamen. Dette finder man saa uretfærdigt, at Oldermændene giver ham Lov, uanset sine manglende Svendear, at tage Eksamen; derimod sætter Lavet sig imod, at *Julius Moritz Capito* faar Lov til at tage Interessenteksamen, fordi han endnu ikke har naaet Myndighedsalderen, og „der er Isenkræmmere nok“. Aaret efter gaar *Capito* en Omvej, idet han køber *Dalbergs* Forretning, og da hans Optagelse i Lavet nu ikke længere betyder Oprettelsen af en ny Forretning, bøjer man sig.

Samme Aar bliver *T. M. Werner* og *Thorvald Piper* Interessenter; men da Grosserer *J. G. Rohde* søger Optagelse i Lavet, nægter man ham det, saa at han først maa søge „allerhøjeste Bevilling“, inden han faar Lov til i 1856 at indstille sig til Interessentprøven. Det kan derfor her være paa sin Plads at omtale den *Rohde'ske* Isenkræmmerslægt, da den jo har spillet en ikke ringe Rolle indenfor Faget.

Da Isenkræmmer *Hans de Hemmert* i 1833 afgik ved Døden, var der blandt hans Testaments-Exekutor den bekendte og ansete Skifteretsfuldmægtig, Cancelliraad *Peter Rohde*, som derved fik Indblik i, hvor indbringende en Forretning Isenkramhandelen kunde være, og han bestemte da, at den sjette-ældste af hans Sønner (han havde i alt 12 Børn), *Søren Julius*, skulde gaa den Vej. Efter at denne først havde været i almindelig Grosserer-Lære, kom han i 21 Aars Alderen i Tjeneste hos det store og ansete Isenkræmmer-Firma *J. E. Møllers Enke & Co.* paa Køb-

magergade. Man var nemlig paa Grund af den stigende Omsætning den Gang i de større Isenkram-Handeler begyndt at skabe en ny Kategori af Medhjælpere, *Kontorister* udenfor Lavet, unge handelskyndige Mænd, der ikke havde staaet i Lære og ikke var indskrevet i Lavet. I Marts 1844 indgav *Søren Julius Rohde* Ansøgning til Magistraten om at faa Lov at underkaste sig Svendeprøven; men Oldermændene nægtede ham det, før han havde været ansat i fem Aar i Isenkrammerfaget, og først den 24. April 1846 fik han derfor Lov at tage Svendeprøven. Som Svend blev han brugt af J. E. Møllers Enke & Co. som Rejsende paa Sjælland og Bornholm, og den 22. Februar 1848 søgte han kongelig Bevilling til at lade sig indskrive som Interessent, da han dels besad de nødvendige Midler til en Forretnings Drift og dels havde været saa heldig at erholde til Leje en for Isenkramhandelen fordelagtigt beliggende Lejlighed. Han gik til Oldermændene og fik dennes Paategning paa Ansøgningen. Han havde nemlig overtaget *Baadh & Winthers* Forretning og vilde derfor ikke forøge Lavet med en ny Konkurrent; og han havde tjent 7 Aar ved Isenkram foruden 4 Aar paa et Kontor og var nu 27½ Aar gammel. Paa dette fik han den kongelige Bevilling den 30. Marts 1848; Eksamen bestod han 17. April s. A.

Firmaet kom nu til at hedde *Baadh & Winthers Eftf.*

Som vi vil have set af det foregaaende, var Lavet netop i disse Aar faldet i en Slags Dvale; man bestilte bogstavelig talt ikke andet end at holde Examiner og protestere mod Ansøgninger om Privilegier, og dog stod Lavenes dybeste Interesser netop i disse politisk bevægede Dage ofte paa Spil. Frihedskravene gjaldt ogsaa Befrielse for Lavstrangen og Udseelse af alle Lavsprivilegier. Den 17. Ja-

nuar 1854 blev *Rohde* valgt til Bisidder, men under disse Forhold fik denne Stilling ingen Betydning ud over, at han blev Varedirektør paa Raavaddam, i hvis Bestyrelse han havde siddet siden 1852. Men midt i sin ivrigste Virksomhed døde han af en Blodforgiftning den 5. Februar 1855, knap 35 Aar gammel. Han havde da arbejdet det gamle Firma mægtigt i Vejret.

Forholdene var ved hans Død saaledes, at Grundloven af 5. Juni 1849 i sin § 88 havde bestemt, at man ved Lov skulde afskaffe alle Indskrænkninger i den frie og lige Adgang til Erhverv. Dette var direkte rettet imod Lavene; men de Konservative var ængstelige for, hvad altfor pludselige Ændringer i Næringsforholdene kunde komme til at betyde, og holdt derfor igen, hvorimod de National-liberale holdt stærkt paa Indførelse af friere Forhold, og da de kom til Magten i 1857, fik de den nye Næringslov vedtaget, hvorved Lavene ophævedes fra 1862 at regne. Nu skulde alene de personlige Egenskaber være de afgørende; derfor var det nær ved at være en Katastrofe for Baadh & Winthers Eftf., at *Julius Rohde* saa pludselig gik hen og døde i 1855. Det var en Umulighed for Enken alene at føre et personligt Tilsyn med Firmaets Ledelse, og en Overdragelse af Forretningens Drift til en lønnet, ældre Svend kunde blive skæbnsvanger under de urolige Forhold. Andre Udveje var efter Privilegierne udelukkede. Da traadte *Julius Rohdes* Broder, *Johan Gudmand Rohde*, til. Han var født den 9. Februar 1818, kom i 14 Aars Alderen paa Handelskontor, men efter 10 Aars Forløb besluttede han sig til at etablere en større Købmandsforretning i Smedelundsgade i Holbæk. Han handlede med Korn, Trælast, Hørkram, Isenkram, Urtekram, Manufaktur- og Galanteri-

varer, og Amtmand Pløyen gav ham i 1855 den Erklæring, at „han havde lært *Rohde* at kende som en af Byens driftigste og dygtigste Købmænd, hvis Bedrift stedse udvidede sig og allerede var en af de betydeligste i bemeldte By, som har et livligt Handelsrøre; hans hæderlige Bestræbelser havde haft det forønskede og glædelige Udfald, at han havde erhvervet sine Medborgeres Tillid og Agtelse samt en anselig Formue; han var en paalidelig og nidkær Mand“.

Denne Erklæring skulde *Rohde* tilligemed en lignende fra Byens Borgmester bruge, da han nu for at overtage Broderens Forretning opgav sin Forretning i Holbæk og drog til København. Han ansøgte da den 28. August 1855 Kongen om Ret til at indtræde i Isenkræmmerlavet mod at underkaste sig Interessentexamen og tage Aktier i Raa-vaddam; da Enken samtidig vilde opgive Forretningen, og der saaledes ikke kom nogen ny Konkurrent, haabede han paa Lavets Bistand. Men heri tog han fejl. Oldermænden, som fik Sagen til Erklæring, mente ikke af Hensyn til Konsekvenserne at kunne anbefale Andragendet, „hvor meget det end vilde være i Supplikantens og Isenkræmmer *Rohdes* Enkes Interesse, og hvor mange Billighedshensyn der end syntes at tale for Supplikantens Ønskes Opfyldelse“.

Sagen skulde nu i Henhold til Plakat af 13. Juni 1838 forelægges Borgerrepræsentationen, og den 18. Oktober 1855 vedtog denne med 15 Stemmer mod 9 at anbefale *Rohdes* Ansøgning, da han allerede i Holbæk havde handlet med Isenkram, da Lavet ikke forøgedes med en ny Konkurrent, og da Oldermænden selv havde indrømmet, at Sagen frembød Billighedshensyn. Den 5. November

sluttede Magistraten sig hertil. Den 16. November fik han endelig den kongelige Tilladelse til at indtræde i Lavet

Peter Egholm,
Laugets sidste Oldemand. (Æresmdl.)

imod at opgive sit Grosserer-Borgerskab. Aaret efter fik han den 28. Juni Ret til „uden Indskrænkning ogsaa en gros at handle med de Varer, som Isenkræmmerne var berettigede til at handle med en detail.“

Den 8. Marts 1856 blev han eksamineret af Professor *Holten* ved polyteknisk Læreanstalt og af Oldemanden, hvorpaa han højtideligt blev optaget i Lavet.

Havde *Rohde* haft Vanskeligheder med at komme ind i Lavet, blev han godt modtaget, da han kom. Allerede 27. Oktober 1856 blev han Bisidder, og da *Egholm* blev Oldemand i 1860, første Bisidder. Og derved blev han en af de ledende ved det Møde den 27. December 1861, hvorefter Lavet i Henhold til Næringsloven ophørte.

Det var her paa Tale at danne en ny Sammenslutning af Isenkræmmere i Stedet for Lavet; men det skete ikke; man mente ikke, at det behøvedes; man havde i Raavadams Fabrikker, der fortsattes som et Interessentskab for samtlige Isenkræmmers Regning, en Repræsentation; thi vel havde man igennem et Aarhundrede ved alle Lejligheder fremhævet, hvilke Byrder Fabrikken paalagde Interessenterne; nu, da dens Drift ikke længere var nogen Pligt, vilde de ikke skille sig af med den. Dertil bidrog vel først og fremmest, at de alle havde Penge staaende i den, som

vilde være tabte, hvis Driften ikke fortsattes; en Køber til Fabrikken syntes ikke at være til at finde.

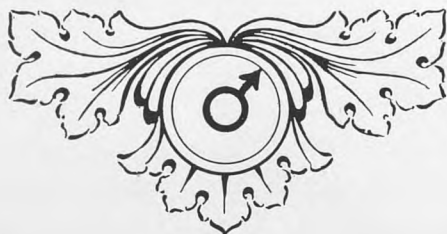
Men desuden var Driften, især under Isenkræmmer *Faiths* Direktorat, kommet i bedre Gænge. Omsætningen, som i 1855 havde været ca. 58,000 Rdl., gik i de følgende Aar ikke ned under 49,000 Rdl., men var i 1862 oppe paa 72,000 Rdl., og, hvad der var vigtigere, de særlige Tilskud behøvedes ikke mere; Fabrikken gav Overskud, ganske vist kun ca. 1000 Rdl. aarlig; men det spaaede godt for Fremtiden.

Da *Faith* var bleven uenig med Interessenterne og agtede at opgive sin Butiksforretning og gaa ud af Lavet, valgtes *Rohde* 29. Marts 1860 til første Direktør; men han vilde ikke modtage Valget, da han ønskede Administrationen ændret. Han blev da siddende i Repræsentantskabet; men da Interessenterne paa Generalforsamlingen 31. Oktober 1860 havde truffet den Beslutning at fortsætte Fabrikken for privat Regning, blev *Rohde* første Mand i Bestyrelsen og beholdt denne Stilling til 1872, da den vedtagne Konvention mellem Interessenterne ophørte.

I denne Periode forbedredes Raavaddam paa forskellig Vis; men fra 1870 betalte den sig ikke mere; man besluttede sig derfor til at søge Fabrikken afhændet, og i 1873 ophørte Raavaddam at være samtlige københavnske Isenkræmmeres Fælleseje, et nyt Interessentskab dannedes; det bestod af 9 af de gamle Interessenter og Kunstdrejer *Andersen*, der blev Direktør, medens *J. G. Rohde* vedblev at være Formand til sin Død, den 4. December 1891.

Lavets Dage var forbi; der blev sagt, at ingen savnede det; men i Tidernes Løb viste det sig dog, at Isenkræmmerne havde saa mange fælles Interesser, at en ny faglig

Sammenslutning under andre og mere tidssvarende Former var nødvendig, og saaledes gik det til, at man skred til Dannelsen af „Isenkræmmerforeningen i København“; mærkelig nok var den sidste Isenkræmmer, der havde underkastet sig Interessentexamen i det gamle Lav den 20. Oktober 1859, *Hans Anker Egholm*, blandt Stifterne.

ISENKRÆMMERFORENINGEN 1880—1930

ISENKRÆMMERFORENINGEN blev, efter at Faget fra 1862 til 1880 ganske havde været uden Organisation og Repræsentation ud ad til og indbyrdes, stiftet som en ganske nødvendig Sammenslutning, hvis Berettigelse jo ogsaa har vist sig derved, at det stadig voksende har blomstret nu igennem halvtredsindstyve Aar. Det var Konkurrencen og den svigtende Følelse af Kollegialitet, der fik de bedste Kræfter indenfor Faget til at slutte sig sammen. Allerede i 1877 havde *C. F. L. Friis* henvendt sig til Isenkræmmer *Veremehren* for med ham at drøfte Mulighederne for Stiftelse af en Forening; men da de kun var to, og de begge har

C. F. L. Galle,
fra $\frac{5}{8}$ 1880— $\frac{20}{12}$ 1899.

manglet baade Tid og Initiativ, gled Idéen den Gang ud i Sandet, og det blev først i Begyndelsen af 1880, at *C. F. L. Galle*, som sammen med sin Broder nogle Aar i Førvejen havde overtaget *Bövings* Forretning, tog fat og gjorde Alvor af at faa Isenkræmmerforeningen oprettet.

Han henvendte sig da til *Vermehren*, som straks var villig til at arbejde med paa Sagen, og til gamle *J. G. Rohde*, som, da han selv følte sig for gammel, overdrog til sin Søn at deltage i Forhandlingerne. Disse tre satte sig da i Forbindelse med *Hans Egholm*, *N. Th. Høyer* og *C. F. L. Friis*, og nu begyndte Forhandlingerne at glide, saa at man kunde udstede følgende Opraab til Københavns Isenkræmmere:

„Undertegnede tillade sig herved at indbyde vore Colleger i Isenkramfaget til et Møde i Hr. *Seekamps* lille Sal Fredag den 5. dennes Klokken 5 Aften for at discutere om og mulig vedtage Dannelsen af en Isenkræmmerforening, hvis Formaal, foruden mulige veldædige, skulle være at værne om Standens Interesser i det Hele taget, navnlig ligeoverfor fremmede Huses og deres Repræsentanters mulige Overgreb, og for, ved en samlet Optræden, at give de Foranstaltninger, der i den Anledning maatte træffes, fornøden Vægt.

C. F. L. Galle, *T. M. Werner.* *N. Th. Høyer.*
Peter Egholm. *Edv. Vermehren.* *C. Friis & Co."*

Ved Mødet, der fandt Sted paa den angivne Tid i *Seekamps* Selskabslokaler, de senere *Wittmack & Riises*, der laa ved Holmens Kanal, hvor nu Nationalbankens nye Tilbygning har Plads, var de fleste københavnske Isenkræmmere, takket være *Galle's* og *Vermehren's* energiske Agitation i de nærmest foregaaende Dage, mødt. *T. M. Wer-*

ner indledede og dirigerede, og *C. J. L. Galle* gav en Fremstilling af Foreningens Maal og Midler, der resulterede i, at man eenstemmigt vedtog at oprette:

Isenkræmmerforeningen i København,

44 Medlemmer indtegnede sig straks, og man valgte en Bestyrelse bestaaende af:

C. F. L. Galle som Formand samt *Edv. Vermehren*, *C. F. L. Friis*, *N. Th. Høyer* og *Moritz R. Henriques*.

Disse udarbejdede nu et Lovforslag, som forelagdes paa et Bestyrelsesmøde den 12. Marts, hvor man valgte *N. Th. Høyer* til Kasserer.

Lovene, der var udarbejdede i Forbindelse med en Sagsfører, fik følgende Ordlyd:

Foreningens Formaal.

§ 1.

Foreningens Formaal er:

- a) at værne om Medlemmernes Handelsinteresser og ved jævnlige Møder at forhandle om Sager af speciel Interesse for Standen.
- b) at yde Understøttelse i Overensstemmelse med de kgl. konfirmerede Vedtægter:

§ 2.

Som Medlem af Foreningen kan enhver uberygtet Mand, der boer i Kjøbenhavn og Omegn og sammesteds for egen Regning driver Isenkramforretning som Hovederhverv, det være sig en gros eller en detail, blive optaget som Medlem, og har Bestyrelsen at afgøre, om Vedkommende kan proponeres eller ej.

Forsaavidt nogen opfylder de forannævnte almindelige

Betingelser for Adgang til Foreningen, kan han indmeldes af et Medlem. Indmeldelsen sker skriftligt og afgives til Bestyrelsens Formand, som, efterat Meddelelse derom er sendt til samtlige Medlemmer, paa det nærmest følgende Møde, jvfr. § 7, foranlediger en Ballotering, om hvorvidt den Paagældende skal optages som Medlem eller ikke; der fordres $\frac{2}{3}$ Stemmers Majoritet for at Vedkommende kan optages.

Tidligere Medlemmer og forhenværende Isenkræmmere, selv om de ikke have været Medlemmer, kunne optages som Æresmedlemmer; Forslag herom fremsættes af Bestyrelsen paa en Generalforsamling; til Forslagets Vedtagelse fordres en Majoritet af mindst $\frac{3}{4}$ af de paa Generalforsamlingen Mødende.

§ 3.

Til Bestridelse af Foreningens Udgifter opkræves et halvaarligt Kontingent af $7\frac{1}{2}$ Kr., der betales forud hver 1ste Juli og 1ste Januar. Ethvert Medlem betaler fuldt Kontingent for det Halvaar, i hvilket han optages.

Ethvert nyt Medlem betaler et Indskud af Kr. 25, der lægges til Understøttelsesfonden.

Udmeldelse maa ske skriftligt med 3 Maaneders Varsel til en 1ste Januar eller 1ste Juli og stiles til Formanden.

§ 4.

Ethvert Medlem er berettiget til at indsende til Bestyrelsen skriftlige Andragender eller Besværinger om Forhold, der have Interesse for Standen som saadan, om Foreningens Forhold og Virksomhed eller om Medlemmernes Forhold indbyrdes. Saadanne Andragender eller Besværinger er Bestyrelsen pligtig at besvare, ligesom den — om fornødent — kan gøre Sagen til Genstand for Forhandling i et Møde.

§ 5.

Dersom et Medlem i to paa hinanden følgende Halvaar ikke har betalt sit Medlemskontingent, bliver han at ude-

lukke af Foreningen. Ligeledes udelukkes straks det Medlem, der maatte gøre sig skyldig i og bliver dømt for en i den offentlige Mening vanærende Handling. Udelukkelsen sker i disse Tilfælde af Bestyrelsen. I andre Tilfælde skal Udelukkelsen af et Medlem kun kunne finde Sted ifølge Beslutning, der tages med en Majoritet af $\frac{2}{3}$ af de mødende Medlemmer paa en ordinær eller ekstraordinær Generalforsamling.

Forslag til en saadan Beslutning kan kun fremsættes af Bestyrelsen eller mindst 10 Medlemmer gennem Bestyrelsen, der dog ikke behøver at sammenkalde en ekstraordinær Generalforsamling i den Anledning, medmindre saadant udtrykkelig begæres, jfr. § 7.

Naar et Medlem paa Grund af Kontingentrestancer er udelukket af Foreningen, kan han atter paa sædvanlig Maade optages i samme, naar han betaler de Kontingentrestancer, der have foranlediget hans Udelukkelse. I andre Tilfælde af Udelukkelse kan den paagældende ikke genoptages i Foreningen.

§ 6.

Foreningen spiller paa et halvt Lod i det kgl. Klasse-lotteri. Eventuelle Gevinster tilfalde den faste Understøttelsesfond. Udgiften hertil opføres paa det almindelige aarlige Regnskab, hvor tillige anføres det Lods Nummer, hvorpaa der spilles.

§ 7.

Der holdes 5 Møder i Sæsonen: September, Oktober, November, Januar, Februar, hvor da Sager af Interesse for Foreningen kunne sættes under Diskussion og Afstemning, naar de med mindst 2 Dages Varsel ere anmeldte hos Formanden, der leder Forhandlingerne paa Møderne paa samme Maade, som Dirigenten leder Forhandlingerne paa Generalforsamlingen. Alle Sager afgøres ved simpel Stemme flerhed med de i § 2, 5, 8 og 19 nævnte Undtagelser.

Paa et Møde kan der ikke tages Beslutning, naar ikke mindst 10 Medlemmer ere til Stede paa Mødet. En festlig Sammenkomst afholdes i Marts, helst Stiftelsesdagen.

Generalforsamlingen.

§ 8.

Den højeste besluttende Myndighed i Foreningens Anliggender er hos Generalforsamlingen. Den vedtager, forandrer og ophæver Foreningens Love samt vælger Bestyrelsen og Revisorer. Foreningens Love kunne kun forandres, naar $\frac{2}{3}$ af de mødende Medlemmer stemme for Forandringen.

Den ordentlige Generalforsamling afholdes een Gang aarligt forinden Udgangen af Februar Maaned og maa af Bestyrelsen bekendtgøres med mindst 8 Dages Varsel 3 Gange i Berlingske Tidendes Morgenavis.

Varselet regnes fra sidste Bekendtgørelses Datum.

Forslag fra Medlemmer maa, for at kunne sættes under Afstemning, være skriftligt indleverede til Bestyrelsens Formand senest 14 Dage før Generalforsamlingens Afholdelse.

Bestyrelsen kan, naar den finder Anledning dertil, indkalde ekstraordinære Generalforsamlinger, derhos er den pligtig til at indkalde en ekstraordinær Generalforsamling, naar mindst 10 af Foreningens Medlemmer begære en saadan afholdt.

Bekendtgørelsen om en ekstraordinær Generalforsamling skal altid indeholde Angivelse af Forhandlingsgenstandene.

§ 9.

Generalforsamlingen begynder sine Forhandlinger med, efter Formandens Forslag, at vælge en Dirigent til at lede disse. Dirigenten sætter Spørgsmaalene under Forhandling og Afstemning, giver og nægter Ordet samt haandhæver den for Forhandlingernes Gang fornødne Orden.

Dirigentens Kendelser i de Sager, der vedkomme denne Post, kunne ikke godkendes af Generalforsamlingen.

Har en Sag været under Forhandling paa tidligere Generalforsamlinger, da skal Protokollen derover oplæses, ligesom ogsaa saadanne Sager sættes først paa Dagsordenen.

§ 10.

Paa den aarlige Generalforsamling foretages:

- a) Bestyrelsens Beretning om Foreningens Virksomhed i det forløbne Aar samt Oversigt over Status.
- b) Fremlæggelse af det reviderede Regnskab.
- c) Valg af Bestyrelse og
- d) Valg af 2 Revisorer og 1 Suppleant.

§ 11.

Paa Generalforsamlingen afgøres Alt ved simpel Stemme flerhed, forsaavidt Lovene ikke fordre kvalificeret Stemme flerhed.

Generalforsamlingen er beslutningsdygtig, naar mindst $\frac{1}{3}$ af samtlige Medlemmer ere mødte:

Skulde der paa en med behørigt Varsel og forøvrigt paa lovlig Maade indvarslet Generalforsamling ikke være mødt $\frac{1}{3}$ af Medlemmerne, skal Bestyrelsen uopholdeligt sammenkalde en ny Generalforsamling, hvor da de Sager, som skulde have været forhandlede paa den forrige Generalforsamling, kunne afgøres, selv om ikke $\frac{1}{3}$ af Medlemmerne ere mødte.

§ 12.

Forhandlingerne og Beslutningerne paa Generalforsamlingerne og Møderne indføres i en dertil anskaffet Forhandlingsprotokol, som underskrives af Bestyrelsen og for Generalforsamlingens Vedkommende tillige af Dirigenten.

Bestyrelsen.

§ 13.

Medlemmerne vælge paa den ordinære Generalforsamling en Bestyrelse, der skal bestaa af en Formand og 4 Medlemmer. Der er intet til Hinder for, at Medlemmer, der ikke møde paa den paagældende Generalforsamling, kunne blive valgt ind i Bestyrelsen. Valget foregaar ved Stemmesedler. Navnet paa det Medlem, der ønskes til Formand, sættes øverst og derefter i Rækkefølge Navnene paa de andre Medlemmer af Bestyrelsen.

Hvis to eller flere maatte have lige mange Stemmer, afgøres Valget ved Lodtrækning; dog kan Ingen indtræde i Bestyrelsen, som ikke har mindst Halvdelen af de afgivne Stemmer. Stemmesedler, der indeholde flere eller færre end 5 Navne, ere ugyldige.

Skulde Nogen ikke ønske at modtage Valget, træder den i hans Sted, som efter de valgte har de fleste Stemmer.

Savnes der i noget Tilfælde udtrykkelig Regel for, hvorledes Afstemningen bør foregaa, afgøres Spørgsmaalet af Dirigenten.

Saafermt Formanden eller et andet Bestyrelsesmedlem afgaar ved Døden, forinden hans Funktionstid er udløben, sammenkaldes straks en ekstraordinær Generalforsamling, paa hvilken der for den resterende Del af den Afdødes Funktionstid i Stedet for denne vælges et nyt Medlem og — hvis den Afdøde var Formand — tillige en ny Formand.

§ 14.

Bestyrelsen har at varetage Foreningens Interesser i Almindelighed, bestyre Foreningens Aktiva og Passiva, prøve og undersøge de den tilsendte skriftlige Besværinger og Andragender, iværksætte de paa Forsamlingerne vedtagne Beslutninger og Foranstaltninger, og har Formanden til dette Øjemed, naar fornødent, gøres, at afholde Besty-

relsesmøder, og, naar vigtige Sager foreligge, at indvarsle ekstraordinære Generalforsamlinger.

For at kunne tage Beslutninger paa Bestyrelsesmøderne fordres, at mindst 4 af Bestyrelsens Medlemmer er til Stede.

Alt afgøres ved simpel Stemme flerhed, og i Tilfælde af Stemmeligbed gør den fungerende Formands Stemme Udslaget. Resultatet af Forhandlingerne indføres i en Forhandlingsprotokol og underskrives af de tilstedeværende Medlemmer.

§ 15.

Bestyrelsens Medlemmer vælge af deres Midte et Medlem til Kasserer, som det da paahviler at besørge Opkrævning af Kontingent og at holde Regnskab med Foreningens Indtægter og Udgifter, og ere samtlige Bestyrelsens Medlemmer solidarisk ansvarlige for Foreningens Midler. Det aarlige Regnskab opgøres pr. 31. December og afleveres til Revisorerne tilligemed Bestyrelses- og Forhandlingsprotokol inden Udgangen af den paafølgende Januar Maaned.

§ 16.

De paa Generalforsamlingen, jvf. § 10, valgte 2 Revisorer gennemgaa Regnskaberne med Bilag og tilstille Formanden deres Antegnelser inden 14 Dage efter Regnskabet's Modtagelse.

Formanden skal straks meddele Kassereren mulige Udsættelser ved Regnskabet, og disse skulle besvares inden Afholdelsen af den paafølgende ordinære Generalforsamlings Afholdelse.

§ 17.

Bestyrelsens Medlemmer vælges til at fungere i 2 Aar saaledes, at der afgaar skiftevis 2 og 3 hvert Aar. Samtlige Bestyrelsesmedlemmer kunne genvælges.

§ 18.

Hvert Aar tilstilles Medlemmerne saavel Medlemsliste som Regnskabet, Foreningen og Understøttelsesfonden vedrørende.

§ 19.

Foreningen kan kun opløses ved en Generalforsamlingsbeslutning hvortil mindst $\frac{2}{3}$ af samtlige Medlemmer have givet deres Stemme.

Da Foreningen saaledes var traadt i Virksomhed, efter at Lovene var endelig vedtagne paa en Generalforsamling den 14. April 1880, begyndte man straks at efterspore fremmede Handelsrejsende, der ikke havde det befalede Adgangsbevis, og det lykkedes efterhaanden at rense Landet for disse ved Politiets Hjælp.

Paa Bestyrelsesmødet den 9. Maj besluttede man at foreslaa *Peter Egholm* som Foreningens Æresmedlem i Anledning af hans 50 Aars Forretningsjubilæum, og dette vedtoges med Akklamation paa den d. 12. Maj følgende Generalforsamling.

Ved samme Lejlighed vedtog man at lade den Del af Mulkten (32 Kr.), som tilfalder Angiveren for Anmeldelsen af Rejsendes manglende Adgangsbevis, tilflyde den Opdagelsesbetjent, som fik med Sagen at gøre, og man vedtog at ansøge Justitsministeriet om i Sø- og Handelsretten at lade Foreningens Bestyrelse faa Indflydelse paa Valget af Vurderingsmænd i Fallit- og Dødsboer. Skifteretten tog dette til Følge, og i *Mammens* Dødsbo valgte Bestyrelsen for første Gang den ene Vurderingsmand.

Den 22. Maj mødte den samlede Bestyrelse hos *Peter Egholm* for at overrække ham Diplom'et som Æresmedlem, og i sin Tak meddelte Egholm, at han i Dagens Anledning

havde stiftet *et Legat paa Kr. 10,000* for Isenkræmmerforeningen, saaledes at Renterne heraf aarlig skulde udbetales i to Portioner til trængende Isenkræmmere eller deres Enker.

Kort efter paatog Formanden sig at modtage Anmeldelse af ledige Svende og Lærlinge og fra Principaler, der søgte saadanne.

Den 2. Juni skænkede *Th. Ahrentz* Foreningen en Dirigentklokke, og i Juli indleddes Foreningens Selskabelighed ved en vellykket Skovtur til Raavad og Skodsborg.

Men de alvorlige Forretninger gik dog forrest, og man besluttede at have Opmærksomheden henledt paa de forestaaende Toldlovsforhandlinger, og den 31. August vedtoges Fundatsen for Peter Egholms Legat, der lyder saaledes:

Morits R. Henriques,
fra $\frac{5}{3}$ 1880— $\frac{1}{2}$ 1884.

FUNDATS

for det af Isenkræmmer Peter Egholm stiftede Legat for værdige, trængende, forhenværende Isenkræmmere og deres Enker.

§ 1.

Legatet, der andrager en Kapital af 10,000 Kr., skriver Ti Tusinde Kroner, bliver fremtidigt bestandigt at administrere af Bestyrelsen for Isenkræmmerforeningen i København.

§ 2.

Renterne af Legatet, hvis Midler anbringes i anordningsmæssige Effekter, der ville være at forsyne med Forbuds-

paategning af Kjøbenhavns Magistrat, uddeles hver halv-aarlig Termin med to lige store Portioner til værdige og trængende, forhenværende Isenkræmmere og deres Enker. Legatkapitalen er for Tiden anbragt i uopsigelige 4 pCt. Obligationer fra Kreditkassen for Husejerne i Kjøbenhavn til paalydende Værdi af Kr. 10,300.

En Ekstrakt af det aarlige Regnskab bliver at indsende til Kjøbenhavns Magistrat.

§ 3.

Saalænge forhenværende Isenkræmmer P. S. F. Bentzen eller hans Hustru ere i Live, skulle de stedse oppebære den ene af de nævnte Portioner. Ellers maa Ansøgninger om Legatet, ledsaget af de fornødne Attester og Bevisligheder, være stiledede til Formanden for Isenkræmmerforeningen i Kjøbenhavn. Med Undtagelse af den ovennævnte Bentzen og Hustru for Livstid tildelte Portion bevilges Understøttelse kun for eet Aar ad Gangen, dog kan Understøttelse meddeles samme Person, saa ofte Ansøgning derom fornyes.

§ 4.

Saafremt Isenkræmmerforeningen i Kjøbenhavn skulde ophøre at bestaa, overgaar Bestyrelsen af Legatet til Kjøbenhavns Kommunalbestyrelse med forventet Samtykke af denne.

Kjøbenhavn, den 18de Oktober 1881.

Man arbejdede nu paa Vedtægterne for en Understøttelsesfond, og disse blev vedtagne paa en ekstraordinær Generalforsamling den 10. November 1880, som fik følgende Ordlyd:

VEDTÆGTER,
vedtagne i Isenkræmmerforeningen.

§ 1.

Understøttelsesfonden bestaar af Midler, som ere fremkomne ved Medlemmernes frivillige aarlige Bidrag samt det Overskud af Foreningens ordinære Regnskab, som paa Forslag af Bestyrelsen ved Generalforsamlings Beslutning henlægges dertil.

§ 2.

Den Understøttelsesfonden tilhørende Kapital maa ingen-
sinde angribes og Renten ejheller, forinden Kapitalen har
naaet en Størrelse af 20,000 Kr.

Hvad der herefter ej forbruges af den aarlige Rente,
henlægges til Kapitalen og er da med denne urørlig for
Fremtiden.

§ 3.

De Understøttelsesfonden tilhørende Effekter skulle ind-
skrives som Foreningen tilhørende og kunne ikke uden en
Bestyrelsesbeslutning sælges, transporteres eller pantsættes.

Til enhver saadan Akt fordres Underskrift af samtlige
Bestyrelsesmedlemmer.

§ 4.

Understøttelsesfondens Midler anbringes i gode rentebæ-
rende Effekter ifølge Regler for Umyndiges Midler efter
Bestyrelsens Skøn og deponeres i Nationalbanken, hvorfra
de kun kunne udtages med den samtlige Bestyrelses Sam-
tykke. Dog er Foreningens Kasserer, der tillige fungerer
som Kasserer for Understøttelsesfonden, berettiget til at
afklippe Kupons eller foretage lignende Handlinger, som
ere nødvendige for at oppebære Renterne.

§ 5.

Saadanne Understøttelsesfonden tilhørende Beløb, som
endnu ikke have naaet en saadan Størrelse, at de efter Be-

styrelsens Skøn egne sig til Indkøb af Værdipapirer, gøres midlertidigt frugtbringende ved Indsættelse i Sparekassen for Kjøbenhavn og Omegn eller et andet solidt Pengeinstitut.

§ 6.

Fondens Formaal er at yde Understøttelse til værdige Trængende, som have været Medlemmer af Isenkræmmerforeningen, og deres Enker, ugifte Døtre og Sønner, for sidstnævntes Vedkommende dog kun til deres Konfirmation.

Uddelingen af Understøttelserne sker efter Bestyrelsens Skøn, og maa Vedkommende for at komme i Betragtning tilstille Foreningens Formand skriftligt Andragende derom, af de fornødne Bevisligheder. Ansøgningerne maa hvert Aar fornyes.

§ 7.

Understøttelserne bortgives i Portioner af 50 Kr.; dog kan, hvor særlige Forhold gør sig gældende, indtil 4 Portioner gives til een Ansøger. Understøttelserne gives kun for eet Aar ad Gangen.

§ 8.

Fonden bestyres af Isenkræmmerforeningens Bestyrelse, der uden Udgift for Fonden har at varetage dens Interesser i et og alt, bestyre dens Aktiva og Passiva og drage Omsorg for, at de i nærværende Vedtægter indeholdte Bestemmelser ske Fyldest i alle deres Punkter, ligesom ogsaa at der føres et nøjagtigt Kasseeftersyn af Bestyrelsens Medlemmer.

Regnskab over Fonden holdes altid særskilt og fremlægges paa Foreningens aarlige ordinære Generalforsamling.

§ 9.

Foreningens Revisorer have tillige at revidere Fondens

Aarsregnskaber samt attestere, at dens Effekter og Kassebeholdning er til Stede.

§ 10.

Af Foreningens Bestyrelse indsendes til Kjøbenhavns Magistrat inden Udgangen af hvert Aars Februar Maaned et nøjagtigt specificeret Regnskab over Fondens Indtægter og Udgifter i det forløbne Aar, i hvilket skal indeholdes en Fortegnelse over de Effekter, som Fonden til enhver Tid ejer.

§ 11.

Skulde Isenkræmmerforeningen nogensinde blive opløst, skal der af sammes Bestyrelse indgives Andragende til Kjøbenhavns Magistrat om at overtage Bestyrelsen af Fondens hele Formue i Overensstemmelse med de til dette Tidspunkt for samme gældende Regler.

§ 12.

Forandringer i eller Tillæg til nærværende Vedtægter ere kun gyldige, naar de paa en Generalforsamling, hvor mindst $\frac{3}{4}$ Del af Foreningens Medlemmer er til Stede, er vedtagne med mindst $\frac{4}{5}$ Del af Stemmerne (herfra undtagne § 2 og § 6 som ingensinde kunne forandres). Naar der paa den her omhandlede Generalforsamling ikke møder det tilstrækkelige Antal Medlemmer, indkaldes inden 14 Dage en ny Generalforsamling, hvor Beslutning angaaende Forandringer i eller Tillæg til nærværende Vedtægter (med Undtagelse af ovenfor nævnte Paragrafer) uden Hensyn til de Mødendes Antal kunne vedtages med $\frac{4}{5}$ Del af Stemmerne.

De saaledes vedtagne Forandringer skulle forsynes med allerhøjeste Stadfæstelse.

Aaret løb ud med Forhandlinger med de indenlandske Fabrikanter om, at de skulde nægte Varer til de Hand-

lende, der ikke overholdt Fabrikernes Brutto-Priser; men Forhandlingerne strandede paa, at een Isenkræmmer ikke vilde forpligte sig til at holde faste Priser.

Dette var Resultatet af det første Aars Arbejde, og, som man vil se, var det al Ære værd.

Det kommende Aar var som en Følge af, at man nu var kommet til Ro og ind i mere daglig Gænge, ikke nær saa begivenhedsrigt. Hvad der skete, kan sammenfattes i følgende: Da en Del Medlemmer ikke syntes om, at Bøssen til Fordel for Understøttelsesfonden gik rundt paa Møderne, blev det bestemt, at man fremtidig skulde tegne sig for et fast aarligt Bidrag paa en Liste, der henlaa hos Formanden. Direktør *Elfstrøm* fra Raavad ønskede, at Isenkræmmerforeningen skulde ansætte den Rabat, den vilde have paa Fabrikens Varer, da han var ved at udarbejde en ny Priskurant, og man vedtog da at sætte denne til 22 pCt.

Det bestemtes, at ethvert nyt Medlem ved Indmeldelsen skulde betale 20 Kr. i Indskud, og man ansøgte Overtoldinspektøren om forlænget Arbejdstid paa Toldboden, naar Vinteren, der det Aar var særlig haard, var omme. Man tog atter Spørgsmaalet om en Henvendelse til udenlandske Fabrikanter om at sætte Rabatten paa deres Bruttovarer til 16 pCt. i Almindelighed og derefter ekstra 10 pCt. til Medlemmer af Isenkræmmerforeningen, men atter strandede disse Forhandlinger paa, at et enkelt Medlem nægtede at underskrive. Da det viste sig, at Politiet behandlede fremmede Rejsende uden Adgangsbevis altfor lemfældigt, lykkedes det ved Henvendelse til Politidirektøren at faa Tilsynet strammet, saa at dette Uvæsen næsten forsvandt. Betegnende for Datidens Lukkebestemmelse er

det, at der kun med Møje vedtoges en Overenskomst om, at alle Isenkræmmere skulde lukke Kl. 8 Aften. I Anledning af Havnesagen indsendte man en Adresse, og man blev enig med „Det forenede Dampskibsselskab“ om en mere ensartet Beregning af Fragten paa engelske Varer. Ved Aarets Udgang fik man kongelig Konfirmation paa Fundatsen for Egholms Legat.

I 1882 er den eneste nævneværdige Begivenhed, at Borgerrepræsentationen vedtog at overtage Frøken *Juliane Marie Lunds* Legat paa 7000 Kr., hvis Renter i Portioner à 100 Kr. aarligt skulde tilfalde trængende ugifte Døtre af Borgere i København, dog skulde Isenkræmmerdøtre, da Testatrix var beslægtet med Isenkræmmer *Lund*, have særlig Fortrinsret.

Endnu mere stilfærdigt forløb 1883, hvor Interessen for Foreningen synes at have været saare ringe, hvad den Omstændighed ogsaa tyder paa, at de ugentlige Møder, som da holdtes paa den kgl. Skydebane, var saa slet besøgte, at man bestemte sig til at indskrænke dem til seks maa nedlige Møder.

I 1884 vedtog man at fordre, at den, der vilde optages som Medlem, mindst skulde have været i Isenkræmmerlære i tre Aar., idet det dog overlodes til Bestyrelsens Skøn at afgøre, om vedkommende skulde proponeres eller ej. Dette betyder, som man vil forstaa, en væsentlig Lettelse i Adkomsten til at blive Medlem. Man maatte nu ogsaa tage Kampen op imod de Omløbere, der falbød Isenkram i Gæstgivergaardene, og man indsendte en Protest til Magistraten imod Lovligheden af, at et Firma havde lejet Butikker i „National“ for der at indrette Bazarer. Magistraten svarede, at, hvis dette var ulovligt, skulde det blive

forbudt. Lidet tilfreds med dette Svar henvendte Foreningen sig da til Politidirektøren, der lovede at tage sig alvorligt af Sagen.

Var disse Aar saaledes ret magre paa Begivenheder baade indad- og udadtil, syntes der i 1885 at komme mere Liv i Kludene. Til at begynde med var der 25 Medlemmer, som ønskede mere Selskabelighed paa Møderne, og et Medlem forlangte, at Bidragene til Understøttelsesfonden skulde opbruges hvert Aar; men begge disse Forslag toges paa Formandens indtrængende Anmodning tilbage. Da Manufakturhandlerforeningen henvendte sig til Isenkræmmerne for at faa dem til at deltage i en Henvendelse til Indenrigsministeriet med et Andragende om, at Bazarer ikke maatte afholdes i Tidsrummet fra 1. November til Aarets Udgang for ikke at skade Julesalget, gik Isenkræmmerforeningen med Glæde med. Og med Hensyn til Søndagslukningen, deltog man i et Møde i „Handelsforeningen af 5. Juni“ om unge Handelsmænds Fritid, hvor det vedtoges at sende et Cirkulære ud om, at Butikkerne ikke maatte holdes aabne om Søndagen efter Kl. 9. Hidtil havde man jo haft en vis Adgang til atter at lukke op Kl. 4, saa at hele den ugentlige Fritid, der var de ulykkelige Handelsbetjente beskaaret, var Søndag fra 9—4, hvorom *Molt Wengels* muntre Tableauer om, hvad der kan ske mellem 9 og 4 en Søndag, er et fornøjeligt kulturhistorisk Minde.

Det vigtigste, 1885 bragte, var dog, at Foreningen for Alvor begyndte at deltage i de gennem saa mange Aar udstrakte Toldforhandlinger, idet *Wald. Thaulow* fremkom med et Forslag til, hvorledes man vilde stille sig; dette blev trykt og blev vedtaget paa et Møde i National den 19. Maj 1885.

Den alvorligste Sag, der forelaa i 1886, drejer sig om følgende: Der var i Begyndelsen af Aaret dannet en „Forbrugsforening af Embedsmænd, Bestillingsmænd og Læger“, som havde kontraheret med en Del Handlende, deriblandt flere Isenkræmmere, om Rabat paa de Varer, som Foreningens Medlemmer indkøbte en detail. Da der fra mange Sider var klaget herover, og flere Isenkræmmere fortrød, at de var gaaet ind paa et saadant Rabatsystem, sammenkaldtes paa *O. Brønnums* Initiativ den 18. November et Møde, hvortil der udenfor Foreningen var tilkaldt flere Isenkræmmere og de større indenbys Fabrikanter. Stemningen var udelt for at hæve al Forbindelse med Forbrugsforeningen, da man indsaa, at ingen respektable Handlende kunde give denne Forening Rabat fremfor andre Kunder, idet den ikke i Princippet var en Forbrugsforening. I Udlandet kendte man vel Forbrugsforeninger, der gjorde store Indkøb og selv fordelte Varerne til Medlemmerne, den her omtalte var nærmest en Rabatforening. Fabrikanterne, hvoraf der var mødt 13, medens 29 Medlemmer var til Stede, lovede at støtte Isenkræmmerne i denne Sag og vilde nærmere overtænke, hvorledes en Overenskomst, der var fuldt ud betryggende for begge Parter, i denne Retning kunde finde Sted. Den 9. December mødtes man atter, og der forelagdes et Udkast til en Overenskomst, som et Udvalg af Fabrikanter havde udarbejdet, og man ved-

Waldemar Thaulow,
fra $\frac{1}{2}$ 1884— $\frac{1}{2}$ 1887.

tog enstemmig at tiltræde dette. Formanden bad Udvalget fungere, til man havde faaet Tilslutning af alle dem, der var interesserede i, at man gjorde Front mod Forbrugsforeningerne.

Da Sagen den 27. Januar 1887 genoptoges, afsluttedes den endelige Overenskomst med Isenkræmmerforeningen og Detailhandlere paa den ene Side og Fabrikanter og Grossister paa den anden, og 78 Detailhandlere forbandt sig ved deres Underskrift til ikke under nogen Form at give Forbrugsforeningen Rabat. En enkelt Handlende, der trods sin Underskrift igen var traadt i Forbindelse med Forbrugsforeningen, blev tvungen til atter at trække sig tilbage.

Den 21. Februar deltog Bestyrelsen paa Indbydelsen af Urtekræmmerforeningen i et Møde af 14 Handelsforeninger, der var indkaldt for at virke hen til at hæve al Forbindelse med Forbrugsforeninger. Man besluttede da enstemmig at agitere for, at der ikke kontraheredes med Forbrugsforeningen, og der nedsattes et Udvalg, bestaaende af Formændene for de 14 Foreninger, med Ret til at supplere sig med Formænd for andre Foreninger, til at virke for Sagen.

Aaret bragte ogsaa Arbejde paa andre vigtigere Omraader; man vedtog saaledes den endelige Form for Isenkræmmerforeningens Toldlovsforslag, som forebragtes Folketingsmanden for Københavns fjerde Kreds, Professor *William Scharling*, og i April deltog Bestyrelsen sammen med Manufaktur- og Urtekræmmerforeningens Bestyrelser i et Møde, hvor man drøftede Forslag om Ændringer i Næringsloven af 1857, og i det Udvalg, der herom blev nedsat, deltog paa Isenkræmmernes Vegne *N. Th. Høyer* og *C. F.*

L. Friis, Resultatet blev en Samling trykte Ændringsforslag, som kom Regeringen i Hænde.

I 1888 vedtoges det paa Generalforsamlingen, at der, for at et Bestyrelsesmøde skulde være beslutningsdygtigt, skulde være tre Bestyrelsesmedlemmer til Stede, og med Hensyn til Understøttelsesfonden gennemførtes en ny Paragraf, der kom til at lyde:

„Den til Understøttelsesfonden henhørende Kapital¹⁾ maa ingensinde angribes, og Renten af denne ej heller, før end Kapitalen har naaet en Størrelse af 20,000 Kr. Hvad der af denne Rente derefter aarligt ej forbruges, henlægges til Kapitalen og er da med denne ligeledes urørlig i Fremtiden.“

Den 16. April døde Foreningens Æresmedlem, *Peter Egholm*, og ved Begravelsen den 21. s. M. mødte Bestyrelsen in pleno og de allerfleste Medlemmer for at hædre deres 82½ Aar gamle Foregangsmands Minde.

Otte Medlemmer indtraadte i Toldreformforeningen, og efter at Grosserer *Peschcke Köedt* havde holdt et vejledende Foredrag, fulgte flere Medlemmer deres Eksempel. Med Hensyn til Søndagslukningen havde „Foreningen til Søndagens rette Brug“ ladet afholde et Møde i Bethesda, hvori Formanden deltog, og hvor det foresloges at holde helt lukket om Søndagen; men dette mødte Modstand, og navnlig fra Urtekræmmerforeningens Formand, *Hellfach*, der hævdede, at mange Smaafolk vilde have Vanskelighed ved at foretage deres Indkøb Lørdag Aften, da Lønnin-

¹⁾ Denne bestod paa dette Tidspunkt af 3500 Kr. i 4 pCt. og 1500Kr. i 4½ pCt. Kasse-Kreditobligationer og 21 Kr. 98 Øre i Kontanter.

gerne først udbetaltes sent. Man enedes om at udarbejde et Forslag til Regering og Rigsdag om Søndagslukning; men Isenkræmmernes Formand fik kun Mandat til at tiltræde et Forslag, der gik ud paa, at der skulde holdes aabent til Kl. 9 Søndag Morgen.

En mærkværdig Sløjhed og Mangel paa Interesse for Foreningens Sager havde grebet Medlemmerne i 1889. Det ses saaledes, at man maatte aflyse den første Generalforsamling, fordi der var mødt for faa Medlemmer, og da den endelig afholdtes den 10. Marts, var der kun 10 Medlemmer til Stede, og i Stiftelsesfesten deltog kun 17, og ingen af de Sager, der forelaa til Forhandling, var af principiel Betydning, saa at Forhandlingsprotokollen nærmest ser ørkenagtig ud.

Men i 1890 tager Begivenhederne atter Fart. Allerede den 9. Januar holdtes et Møde paa Hotel d'Angleterre, hvori 73, deriblandt en stor Del Isenkræmmere en detail, deltog. Formanden meddelte, at Aarsagen til Mødets Afholdelse var, at man mente, at de stigende Konjunkturer burde benyttes, og at man ikke burde undlade at forhøje Priserne af Frygt for, at Naboer ikke skulde følge med. Da de sidste Aar ikke havde været indbringende, var det rimeligt, at man vilde søge en Ekstra-Fortjeneste gennem Prisforhøjelse. Det havde tidligere hjulpet godt i Kampen mod Forbrugsforeningen, at man havde tilkaldt Kolleger udenfor Foreningen, og Stemningen var da ogsaa her for hans Forslag, og man enedes om at avertere i Dagbladene, at Priserne paa Isenkram- og Udstyrs-Artikler var forhøjet med 20 pCt.

Endnu i samme Maaned afholdtes et stærkt besøgt Møde angaaende Regeringens Toldlovsforslag og Grossererersocie-

tetets Betænkning hertil, idet man fandt det besynderligt, at man i Stedet for at søge Assistance hos de faglige Foreninger havde søgt Medlemmer til det nedsatte Udvalg til Betænkningens Udarbejdelse i „Handels- og Kontoristforeningen“, hvis Formaal nærmest var selskabeligt. Man havde derfor i Sinde i den nærmeste Fremtid ved et ekstraordinært Møde paa Børsen at protestere imod Grosserer-societetets Betænkning. Det var navnlig *N. Th. Høyer*, som selv havde siddet i det nævnte Udvalg, men var blevet overstemt, der paapegede den Fare, der var ved den Beskyttelse, urimeligt høje Toldsatser kunde give. Paa *Thaulows* Forslag vedtoges det, at Grosserere i Foreningen skulde give Møde paa den nævnte Generalforsamling paa Foreningens Vegne, og at Bestyrelsen med Ret til at supplere sig med 7 Medlemmer skulde udarbejde en selvstændig Betænkning over Regeringens Toldlovsforslag.

Paa den d. 20. Februar paa Børsen afholdte ekstraordinære Generalforsamling protesterede *Galle* paa Isenkræmmerens Vegne imod Betænkningen, og han fandt bl. a. Støtte af *Køedt*, *Seligmann* og *Eskild Salomon*, men de protesterende blev overstemt, de repræsenterede dog en anselig Minoritet.

En anden Sag, der drøftedes, var Spørgsmaalet om Regeringens Forslag om Handelsbøgers Førelse. Paa et af Urtekræmmerforeningen indvarslet Møde den 1. Februar, hvortil 13 Handelsforeninger var indbudte, dirigerede Isenkræmmerforeningens Formand, *Galle*, og *Høyer* og *Mørck* deltog tillige som Foreningens Repræsentanter. Efter en længere Diskussion om Forslaget, som man fandt uheldigt, nedsattes et Udvalg, bestaaende af en Repræsentant for hver af de 14 Foreninger, og dette Udvalg nedsatte yder-

ligere et Underudvalg paa 5 Medlemmer, hvoriblandt *Galle*, for at arbejde videre i Sagen, og den 23. Februar indsendtes en Betænkning til Rigsdagen.

Ved Generalforsamlingen den 27. Februar opstod der en Diskussion om Lovændringer, som henvistes til yderligere Behandling senere; man vilde fejre Foreningens 10-aarige Stiftelsesfest i Fred, og dette skete ogsaa ved en Festmiddag paa Hotel d'Angleterre den 6. Marts, hvor navnlig Foreningens Stifter og Formand var Genstand for hjertelig Hyldest.

I Slutningen af April rejstes af Manufakturhandler- og Urtekræmmerforeningen Spørgsmaalet om Dannelsen af en Fællesrepræsentation for Detailhandlerstanden, og herom diskuteredes der den 23. April paa et Møde, hvori Isenkræmmerforeningens Formand deltog sammen med 18 andre Formænd for Handelsforeninger i København; der var Stemning for Dannelsen af en Fællesrepræsentation, og Forhandlingerne herom fortsattes paa et Møde paa Vodroflund den 23. Juni, hvori foruden Formanden *Høyer*, *Friis* og *Brønnum* deltog. Tillige var 14 andre Handelsforeninger repræsenterede. Det var fra „Handelsforeningen af 5. Juni“, at Initiativet var udgaaet. Det hævdedes her, at Handelsforeningerne i altfor høj Grad havde forsømt deres egne Interesser i Modsætning til Haandværkerne, der nu ret havde Vind i Sejlene. Det var saaledes højst uheldigt, at ingen af Københavns store Detailhandlerstand var kommen med i Næringskommissionen; man havde derfor, bistaaet af Overretssagfører *Conradsen* udarbejdet en Betænkning, der skulde forelægges Næringskommissionen. *N. Th. Høyer* valgtes til paa Isenkræmmerforeningens Vegne at gennemgaa denne Betænkning. Følgen var, at

Isenkræmmerne gennem deres Formand fik Konference med Kommissionen vedrørende de Forhold, der særlig vedrørte deres Fag. Og paa et den 20. Juli afholdt større Møde af 15 Foreninger paa Vodroflund var *Galle* en af Ordførerne.

Ved et Møde den 14. November af 14 Handelsforeningers Formænd besluttede man at danne „Det staaende Udvalg for Københavns Handelsforeninger“, som den 24. s. M. vedtog at behandle Lærlingeloven og Næringsloven snarest i Fællesskab, hvorimod hver Forening for sig skulde udarbejde en Betænkning angaaende Toldlovsforslaget, for at disse Betænkninger senere som et samlet Hele kunde indgives til Folketingets Toldlovsudvalg. Til at assistere Bestyrelsen ved Udarbejdelsen af denne Betænkning valgtes da *C. Th. Rom*, *Aug. Meyer*, *Alfr. Callesen*, *H. de H. Ebbesen* og *Thaulow*. Betænkningen forelaa færdig den 16. Januar 1891 i et af Formanden og *N. Th. Høyer* i dets endelige Form redigeret „Forslag til Forandringer i Regeringens Toldlovsforslag“.

Ved det første Møde i det nye Aar, der afholdtes paa Hotel d'Angleterre den 29. Januar 1891, meddelte *Galle*, at han af Hensyn til sin stadig voksende Forretning agtede at nedlægge sit Formandshverv paa den kommende Generalforsamling, og skønt man indtrængende opfordrede ham til at blive paa sin Post, fastholdt han sin Beslutning. Af hans Afskeds-

Alfred Callesen,
fra $24/2$ 1887— $23/2$ 1888.

tale paa Generalforsamlingen den 26. Februar fremgik det tydeligt, at han i høj Grad følte sig skuffet over ikke at have naaet de Resultater, han ved Foreningens Stiftelse havde stillet som dens Maal. Følgende Ord har han selv fremdraget i sin Tale som særlig bemærkelsesværdige:

N. Th. Høyer,
fra $\frac{5}{3}$ 1884— $\frac{29}{2}$ 1889.

„Man har paa flere Møder i den senere Tid beklaget, at Detailhandlerstanden mangler Energi og Organisation, og man har ytret, at dette er Grunden til, at der er givet Love og Anordninger, som berører os stærkt, men som vi maa bøje os for, uden at en eneste Detailhandler har været tilkaldt for at give Oplysninger. Man har aldeles overset os. Saaledes blev Næringskommissionen sammensat, uden at en eneste københavnsk Detailhandler fik Sæde i den, saaledes blev Lærlingeloven til, og saaledes gik det med Toldlovsforslaget.

I Modsætning hertil har man nævnet det Liv og den Energi, der har været til Stede hos Haandværkerne og Fabrikanterne; de har ved deres Organisation og Dannelsen af Foreningen „Det nationale Arbejde“ vidst at erobre sig en Position, saaledes at Regeringens sidste Toldlovsforslag tilfredsstiller næsten alle deres Ønsker. Men dette Forhold maa forandres, de Handlende maa vaagne til Liv og gennem deres Foreninger og disses Bestyrelser vise, at ogsaa de har et Ord med at sige, naar det gælder for dem vigtige Interesser. Herom varsler Dannelsen af „Det staaende Udvalg af Handelsforeningerne“, hvori jo ogsaa vor Forenings Bestyrelse deltager. Det er dog ikke nok, at

Bestyrelsen alene tager sig af Sagerne, ogsaa Medlemmerne maa virke og flittigt deltage i Møderne; det er den bedste Anerkendelse, de kan give den Bestyrelse, som arbejder for dem. Som Følge af, hvad jeg før nævnte, er Arbejdet ogsaa vokset for denne Forenings Bestyrelse, og da navnlig for dens Formand.

Da mine private Forretninger mere og mere tiltrænger mit personlige Arbejde, kan jeg ikke mere virke for Foreningen, som jeg kunde ønske og burde paa den Post, som jeg hidtil har indtaget her i Foreningen. Jeg fylder i næste Maaned mit 50de Aar, og Arbejdsdygtigheden tager jo ikke til i den Alder i samme Forhold, som Arbejdet vokser, hvorfor jeg har besluttet mig til at trække mig tilbage fra den Stilling i Foreningen, som jeg nu i saa mange Aar ved Deres Tillid har beklædt. Jeg beklager mig over det ringe Besøg ved Møderne, og navnlig paa et Møde, hvor en saa vigtig Sag som Toldlovsforslaget forelaa, var der tarveligt Besøg.

Jeg har ikke naaet det Maal, som jeg satte mig ved Foreningens Stiftelse, men haaber, at det skal lykkes for mine Eftermænd“.

Paa *Galles* Forslag valgtes derefter *N. Th. Høyer* til Formand, medens *Peter Arctander* traadte ind i Bestyrelsen i dennes Sted.

I Maj Maaned drøftede man, paa hvilken Maade der kunde virkes hen til, at Ugelønnen paa Værksteder og Fabrikker udbetaltes om Fredagen i Stedet for Lørdagen, for at Arbejderne, efter at den nye Helligdagslov, der befalede Lukning hele Søndag, i rette Tid kunde

Peter Arctander,
fra 28/2 1891—82/2 1895.

forsyne sig. Man enedes om at gøre en offentlig Henstilling herom gennem Bladene.

Edv. Vermehren,
fra $\frac{5}{8}$ 1880— $\frac{4}{2}$ 1884.

Man havde ikke glemt den afgaaede Formands store Fortjenester af Foreningen, man overrakte ham den 8. Juni med *Hans Egholm* og *W. Thaulow* som Talsmænd et Sølvkaffe-Service, hvortil ogsaa Isenkræmmerne udenfor Foreningen havde bidraget. Da en af Foreningens ældre Stiftere, *Edvard Vermehren*, var død og begravedes den 27. Juli, fulgte Bestyrelsen og mange af Medlemmerne hans Baare.

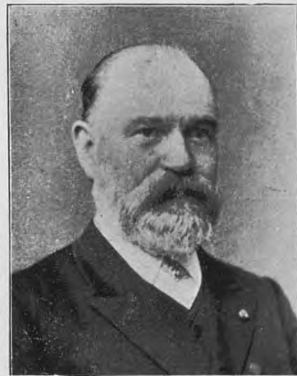
Den 30. August fik man kgl. Konfirmation paa Foreningens Vedtægter.

„Det staaende Udvalg for Handelsforeningerne“ indgav den 12. November sin Betænkning angaaende Lærlingeloven til Indenrigsministeriet, og den 8. December drøftede man paa et Møde Regeringens Lovforslag om Straf for urigtige Varebetegnelser. Medens man i Hovedsagen kunde gaa med til Forslaget, gjorde Isenkræmmerne den karakteristiske Indvending gældende, at enkelte Betegnelser for Varer, som var gaaet ind i den almindelige Bevidsthed, som: hollandske Hængsler, Hamborger Hængsler, Halifax Skøjter og lign. maatte bibeholdes, selv om Varerne var fabrikerede andet Steds, end Navnet angav. Man ønskede desuden Overtrædelser paatalte af en særlig kyndig Ret, eventuelt Sjø- og Handelsretten, og ikke af Politiretten. Alle disse Indvendinger blev ved Aarets Slutning gennem „Det

staaende Udvalg" indsendt som Betænkning til Landstingets Udvalg for Lovens Behandling.

1892 blev et roligt Aar; man forsøgte at komme de saakaldte „Udsalg med Rabat“ til Livs; men det mislykkedes, da man ikke kunde faa alle til at enes om at undlade at afholde saadanne Realisationer. „Det staaende Udvalg for Handelsforeningerne“ forandrede sit Navn til „Københavns Handelsforeningers Fællesrepræsentation“ og fik faste Love og Vedtægter. I Anledning af Isenkræmmernes forestaaende 200-Aars Jubilæum for det gamle Lavs Stiftelse overdrog man *Galle* og *N. Th. Høyer* at udarbejde et Festskrift. Og paa næste Aars Generalforsamling blev der givet Bestyrelsen Tilladelse til at disponere over indtil 1000 Kr. til Bestridelse af de forestaaende Festligheder. Jubilæumsfesten afholdtes da den 10. Juni 1893.

Den begynde med, at Foreningens Bestyrelse komplementerede Urtekræmmernes Bestyrelse, der selvfølgelig — og maaske med lidt større Ret — jubilerede samme Dag, derefter modtog Bestyrelsen selv Deputationer bl. a. fra Blomsterhandlerforeningen, Handelsforeningen af 5. Juni, Urtekræmmerforeningen, Carl Lunds Fabrikker, og Isenkræmmer *C. F. L. Friis* overrakte paa sine egne og Hustru, Fru *G. E. Friis*, f. *Dehlholm's* Vegne et Legat for trængende Isenkræmmere og deres Enker paa 10,000 Kr. Denne Gave var ledsaget af nedenstaaende Fundats:

C. F. L. Friis,
fra $\frac{5}{8}$ 1880 — $\frac{25}{2}$ 1897.

*Isenkræmmer C. F. L. Friis' og Hustru Elisabeth, født
Dehlholm's Legat.*

§ 1.

Legatets Kapital, som er skænket af ovennævnte Legatstiftere og andrager 10,000 Kr., skal altid bevares ubeskaaren og anbragt mod Pantesikkerhed i fast Ejendom indenfor Halvdelen af Vurderingssummen.

§ 2.

Renten af Legatets Kapital skal i lige store Dele tillægges to trængende Isenkræmmere i København eller paa Frederiksberg eller trængende Enker efter saadanne. Dog kan, naar særlige Omstændigheder taler derfor, og Legatbestyrelsen eenstemmig vedtager det, samme Person nyde begge Portioner.

§ 3.

Vi forbeholder os, saa længe vi henholdsvis lever, at nyde hver sin af de to Legatportioner, og disse bliver derfor først at uddele, efterhaanden som vi dør.

§ 4.

Legatportionerne uddeles af Legatets Bestyrelse efter offentlig Bekendtgørelse om, at de er ledige, dog kunde vi ønske, der ved Uddelingen tages særlige Hensyn til saadanne Ansøgere, som har tjent eller deltaget i Firmaet C. Friis & Co., medens jeg, C. Friis, var Indehaver af samme, d.v.s. før 1. Februar 1889, og trængende Enker efter saadanne.

§ 5.

Den, som engang har erholdt en Legatportion tildelt, beholder den indtil sin Død, med mindre det godtgøres, at hans Trang er ophørt; hans Bo oppebærer Legatet endnu i den første Rentetermin efter hans Død.

§ 6.

Legatet bestyres af Bestyrelsen for Isenkræmmerforeningen i København, og Beretning om Legatet bliver at afgive paa denne Forenings aarlige Generalforsamling.

§ 7.

Skulde Isenkræmmerforeningen i København ophøre at eksistere, overgaar Bestyrelsen af Legatet til Københavns Magistrat, med mindre der dannes en Forening med lignende Formaal som Isenkræmmerforeningen, og Magistraten finder, at Bestyrelsen kan overlades denne. Dersom Københavns Magistrat overtager Bestyrelsen, maa denne Fundats taale saadanne Forandringer, som er nødvendige for, at Magistraten kan modtage Bestyrelsen.“ —

Ved Festen i Hotel Phønix omdeltes d'Herrer *Galle & Høyers* Festskrift, og der var indbudt adskillige Honoratiories og Repræsentanter for beslægtede Foreninger.

Blandt de tilstedeværende saas Kammerherre, Overpræsident, Dr. jur. *C. S. Klein*, Borgmester, Konferensraad *H. N. Hansen*, Justitsraad *K. W. Holm*, Etatsraad *Anker Heegaard*, Grossererne *A. Th. Faith*, *Bechgaard* og *Valdemar Wulff*.

Menuen hang paa et af *Peter Arctander* konstrueret ejendommeligt Stativ; den bestod af 7 Retter Mad, Dessert og Kaffe. Musikken lededes af *Georg Lumbye*. Ved Fiskeretten udbragte Formanden Kongens Skaal, hvorpaa *Hans A. Egholm* i et langt og beaandet Foredrag skildrede Isenkræmmernes Liv i de 200 Aar, og Formanden talte derefter for Overpræsidenten, Isenkræmmer *Friis* for Borgmester *Hansen*. Derefter bragte Isenkræmmer *Mörck* en Hilsen til de tilstedeværende Repræsentanter for de Foreninger, der om Formiddagen havde overbragt deres Lyk-

ønskning, idet han særlig rettede denne Hilsen til Urtekræmmernes Formand; for de gamle Isenkræmmere talte *Ludvig Brønnum*, medens *Oluf Brønnum* bragte en Hyldest til Raavaddams Bestyrelse, og endelig sluttede de officielle Talers Række med *Peter Arctanders* Skaal for Fædrelandet. Men der fulgte mange Taler efter disse, og Stemningen oplivedes yderligere ved Sangene: *Vilhelm Bergsøes*: „Ved det høje og velfornemme Isenkræmmerlavs fornøjelige 200 Aars Jubelgilde“, *Kalkars*: „Et Stykke Historie, frit efter „Dannebrog“ Interview“, og „Da Isenkræmmerne jublede“. Og endelig omdeltes til alle Deltagerne i Festen en Erindringsmedaille af forgyldt Bronze, paa hvis Avers stod 1693—1893 omgivet af Indskriften: „Erindring fra Isenkræmmernes Jubilæum“. Paa Reversen fandtes en Afbildning af Børsen.

Af Aarets øvrige Begivenheder er kun den Stilling bemærkelsesværdig, som Foreningen paa et Møde den 23. Juni indtog overfor den nystiftede „Nordisk Husholdnings-Store“, som man paa enhver Maade vedtog at bekæmpe, bl. a. ved at formaa Leverandørerne til velvilligt at afbryde enhver Forbindelse med den og med de Handlende, der leverede den Varer med Rabat, ligesom man paa alle Maader maatte tage Afstand fra dem, der støttede Nordisk Husholdnings-Store, selv om det skulde gælde saa intime Forbindelser som ens Læge eller Sagfører. Det blev vedtaget, at ingen maatte tage nogen Medhjælper, der havde haft Ansættelse i den nævnte Store, i sit Brød før to Aar efter, at vedkommende var udtraadt, og der fastsattes for Overtrædelsen heraf en Bøde paa 1000 Kr. til Understøttelsesfonden. En lignende Fremgangsmaade vedtoges over Forbrugs-Selskabet „Frejr“. Man søgte i øvrigt ved en Hen-

vendelse til Regeringen at faa indført en Lovændring i den gældende Næringslov, hvori Ret til Detailhandler-Næring skulde indskrænkes for Selskaber med begrænset Ansvar. Man søgte ogsaa i Aarets Løb at faa gennemført Kl. 8-Lukning for Butikkerne i Sommermaanederne.

Paa Generalforsamlingen i 1894 drøftede man ivrigt, hvorledes man skulde opagitere en Stemning imod Stores-Bevægelsen hos Publikum, uden at dette dog gav Anledning til aktive Skridt.

Blandt de glædelige Begivenheder i 1894 var den, at Foreningens Kasserer, Isenkræmmer *Carl Philip Julius Johannes Mørck* og hans Hustru *Laura Cecilie, f. Hansen* i Anledning af Forretningens 25 Aars Jubilæum indstiftede et Jubilæums-Legat paa 2000 Kr., hvis Renter stadig skulde lægges til Hovedkapitalen, indtil denne naaede den Størrelse, at Renten aarlig beløb sig til 100 Kr. Da skulde det kunne søges af trængende nuværende saavel som tidligere Medlemmer af Isenkræmmerforeningen og deres efterladte; kun i Tilfælde af Mangel paa Ansøgere kunde det uddeles til Ikke-Medlemmer, naar de havde været bosatte i København. Legatet skulde uddeles i to aarlige Terminer med 50 Kr. pr. Gang, stadig til den mest trængende for eet Aar ad Gangen, men det kunde gensesøges. Dets Administration overdroges Foreningens Bestyrelse, og i Tilfælde af Foreningens Ophør skulde det overgaa til Københavns Magistrat.

Carl Mørck,
fra $\frac{1}{2}$ 1884 – $\frac{10}{2}$ 1889. (Æresmedl.)

I Løbet af Aaret var der mange, der forhøjede deres Bidrag til Understøttelsesfonden, men der var dog 29 af Medlemmerne, som endnu intet bidrog, hvorfor Formanden kraftigt opfordrede disse til at indtræde. Medlemmerne udgjorde paa dette Tidspunkt 60, saa det var jo forholdsvis mange, der undlod at støtte Fonden, der først maatte træde i Virksomhed, naar den havde samlet 20,000 Kr. — Da Regering og Rigsdag beskæftigede sig med en Helligdagslov, i Følge hvilken Tilladelsen til at holde aabent Søndag Morgen til Kl. 9 skulde bortfalde, og man skulde tillige lukke Helligdags-Aftener Kl. 7, indgik man til Rigsdagen med en Forestilling om det saavel for Publikum som de Handlende uheldige i en saadan Ordning, og Følgen var, at Lovforslaget blev trukket tilbage. Da Loven om urigtig Varebetegnelse var blevet endelig vedtaget, havde man taget Hensyn deri til de af Isenkræmmerforeningen foreslaaede Ændringer. Overfor „Frejr“ maatte man indstille Fjendtlighederne, da man ikke var klar over, hvor vidt dette Selskabs Virksomhed ikke indskrænkede sig til Frø- og Landbrugsprodukters Indkøb.

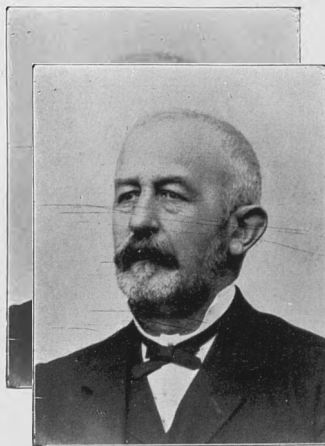
Derimod deltog Foreningen ivrigt — ogsaa med pekuniær Støtte — i en Bevægelse for Dannelse af en Landsforening, „Danmarks samvirkende Handelsforeninger“, der særlig skulde virke for Næringsloven med de Ændringer, Handelen vedrørende, som af Fællesrepræsentationen var foreslaaet, Omlægning af Valgkredsene, saa at der derved fremkom lige Ret for Land og By.

I Anledning af et Lovforslag angaaende Næringsafgift for Personer, hvis Udøvere har Bopæl udenfor Næringskommunen, sluttede Isenkræmmerforeningen sig til Fællesrepræsentationen i en Henvendelse til Regering og Rigs-

dag. Man udtalte heri, at Ændringer i Forslaget var nødvendige, og at som Beskyttelse mod Selskaber som „Frejr“ o. l. var kun Forbud imod Aktieselskabers og lignendes Næring som Detailhandlere.

Ved Generalforsamlingen 25. Februar 1895 skænkede Formanden 1000 Kr. til det i samme Anledning af *Mørck* stiftede Jubilæumsfond. Da en Anti-Stores-Forening dannedes, diskuteredes der ivrig for og imod denne Forening, og Formanden fraraadede qva Forening at indtræde, det maatte blive hvert enkelt Medlems Sag; der var da en Del, der af Sympati for Sagen tegnede Beløb til den nye Forening, men Isenkræmmerforeningen holdt sig udenfor. I den evindelige Toldsag blev der paa ny gjort Indstillinger.

Aaret 1896 gled saa stille hen, at Formanden paa Generalforsamlingen kunde sige, at der egentlig intet var sket ud over, at man havde søgt at hævde Foreningens Interesser i Toldsagen, og ej heller i 1897 kunde man notere andet end, at det havde været et godt Aar for Foreningen, maaske netop fordi der ingen større Begivenheder var sket udadtil. Man havde haft en kortvarig Kamp imod en saakaldt „Rabatbog“, hvorved enhver, som havde købt for 10 Kr., erhvervede sig Rabatmærker; men heldigvis havde Isenkræmmerne hurtig desavoueret denne Idé. Toldloven var fra Folketinget vandret over i Landstinget, og her fulgte man stadig med for at varetage Isenkræmmernes Interesser. I

en Bevægelse imod Stormagasinerne's Handel med Isenkram havde Foreningen valgt Hr. *Oluf Brønnum* som Repræsentant; disse Forhandlinger blev dog ikke tilendebragte.

Oluf Brønnum,
fra $\frac{22}{2}$ 1888— $\frac{25}{2}$ 1897. (Æresmedl.)

Foreningen skænkede i 1897 alle de gamle Lavsprotokoller til det kgl. Bibliotek, hvor de be- roede, indtil de for et Par Aar siden udskiltes iblandt meget andet Materiale af lignende Art, fordi Biblioteket ikke længere havde Plads dertil. Disse Proto- koller er nu afleverede til Lands- arkivet paa Jagtvejen, hvor en- hver, der har Interesse for deres

Indhold, kan søge dem.

I 1898 var man meget optaget af Bevægelsen imod Stor- magasinerne, idet man dog foretrak at lade Sagen gaa sin rolige Gang under *Oluf Brønnums* sikre Ledelse, da man ikke, som Landet nu laa, mente at behøve at ofre større Summer paa Agitationen, der da ogsaa kun havde kostet Foreningen velanvendte 335 Kr.; der havde ganske vist været en Konflikt med en enkelt Storfabrikant, der havde leveret „Magasin du Nord“ Ekstra-Varer under Udsalget, men denne var heldigt blevet bilagt.

Ved Generalforsamlingen den 16. Februar 1899 fra- traadte Formanden *N. Th. Høyer*, og i hans Sted valgtes *C. F. L. Galle* paa ny til Formand, samtidig fratraadte og- saa *Mørck* Bestyrelsen, og *L. V. Ericksen* valgtes i hans Sted.

I det følgende Aar deltog Foreningen i Dannelsen af

Foreningen „Dansk Arbejde“ og i Kampen mod Rabatforretningerne. Paa Generalforsamlingen den 15. Februar 1900 indledede *Galle* med at sige:

„Foreningen har nu bestaaet i 20 Aar, og vi kan se tilbage paa og undersøge, hvor langt vi i denne Tid er komne med de Formaaler, som jeg den Gang havde den Ære at proklamere som de Principper, paa hvilke vor Forening blev dannet. Jeg skal da først nævne de veldædige. I den Retning kan vi jo paavise, at det ikke er ubetydelige Summer, der i Aarenes Løb er uddelte, og vi tør vel nok sige, at ingen særlig trængende i vor Stand har været uden Hjælp fra Foreningen, takket være Lysten og den Offervillighed, der har kendetegnet Foreningens Medlemmer.

Vort andet og vigtigste Formaal, at værne Standens Interesser, tror jeg heller ikke, at man tør sige er vanrøgtet, idet vi i Dag staar sammensluttede, og de fleste af vore Standsfæller er Medlemmer af Foreningen. Vi begyndte med et Antal af 44, og Aaret 1899 sluttede med et Medlemstal af 73, hvortil i Aar yderligere er kommet to, saa at vi nu er 75 Medlemmer.

Hvad vor Virksomhed for Standens Interesser iøvrigt angaar, saa er der jo ikke saa faa Sager, der i de forløbne Aar er gennemførte:

Bedre Ordning i Vurdering af Dødsboer,
Standnsning af Levering til Rabatforretninger,
Kampen mod Stores og „Frejr“,
Bekæmpelse af „Udsalg“.

L. V. Erichsen,
fra $10\frac{1}{2}$ 1899— $15\frac{1}{2}$ 1906.

I Aarets Løb — altsaa i 1899 — stiftedes Isenkræmmer-Medhjælperforeningen den 15. Marts, til hvilken man stod i stadig Rapport. Man havde sammen med de større Fabrikanter deltaget i Averteringen af en Prisforhøjelse, og sammen med Manufakturhandler- og Urtekræmmerforeningen havde man arbejdet for Vedtagelsen af en Lov om Lukning Kl. 6 Juleaften, og denne blev da ogsaa vedtaget, saaledes at man, naar Juleaften falder paa en Søndag, skulde have Ret til at holde aabent til Kl. 9.

Det var første Aar, at Regnskaberne havde givet en, ganske vist ubetydelig, Underbalance, men det kom af de mange Tryksager, der maatte udsendes, navnlig i Anledning af Prisforandringer.

Da det var 20-Aaret for Foreningens Stiftelse, kan det her have Interesse at bringe nogle Tal, som ellers vilde virke trættende i et Jubilæumsskrift, men som taler tydeligt, fordi de betegner Resultater.

Det faste Fond ejede 16,952 Kr. 25 Øre.

Isenkræmmer *Egholms* Legat 10,774 Kr. 66 Øre.

Isenkræmmer *C. F. L. Friis* og Hustrus Legat 10,000 Kr., som endnu ikke var traadt i Kraft.

Isenkræmmer *Carl Mørcks* Jubilæumslegat 2460 Kr. 02 Øre, saaledes at den samlede Formue i Fond og Legater beløb sig til 39,776 Kr. 86 Øre.

Det nye Aarhundrede oprandt ret stille; der indtraf enkelte Blokader i Anledning af uberettigede Udsalg og Rabatforretninger, bl. a. en ganske kortvarig overfor „Magasin du Nord“.

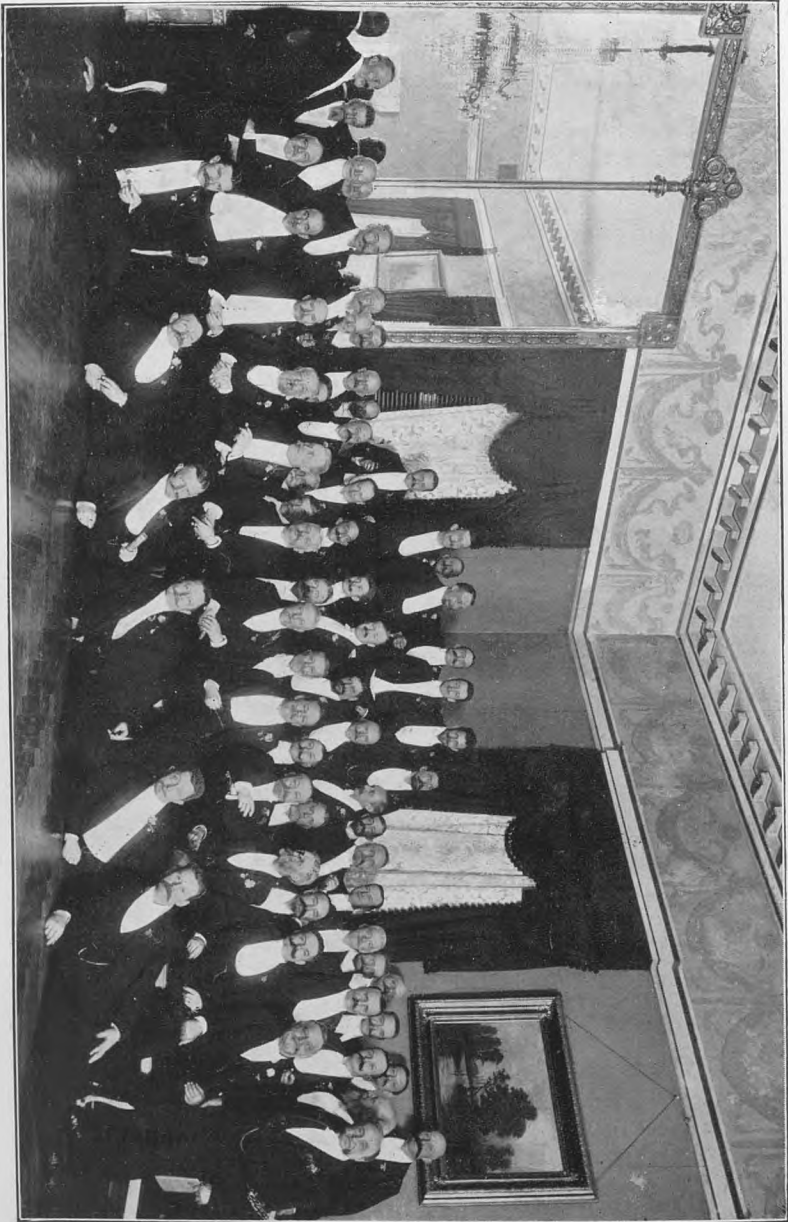
Firmaet „*Hansen og Callesen*“ fejrede sit 25 Aars Jubilæum og skænkede i denne Anledning Foreningen en Gave af 2500 Kr. Der blev nedsat et Timands-Udvalg for at

udarbejde en Betænkning om Næringsforslaget, og denne blev overrakt Fællesrepræsentationen.

Paa Generalforsamlingen i 1902 klagede Formanden over de vigende Priser og den mindre Omsætning, men havde den glædelige Meddelelse, at *H. Amundins* Arvinger havde oprettet et Legat paa 10,000 Kr. for Medlemmer og disses Enker den 18. Juli 1901; og for øvrigt havde man indtaget en meget skarp Stilling overfor en nydannet Organisation af Medhjælpere, idet man opfordrede Medlemmerne til ikke at antage Medhjælpere, der var Medlemmer af denne Organisation og at afskedige saadanne, der allerede var i deres Tjeneste, medens man af bedste Evne lovede at støtte den gamle Medhjælper-Organisation.

I 1902 testamenterede *Chr. Raagaard* Foreningen et Legat paa 4000 Kr., som dog først senere skulde træde i Kraft. Og i Aarets Løb diskuterede man saa forskelligartede Emner som Torveforholdene, Lærlingeloven, Auktions-Uvæsenet og Helligdagsloven, hvilket gav Formanden rig Lejlighed til at deltage i Fællesrepræsentationen for de københavnske Handelsforeningers Møder. Man konfererede ogsaa med Generaldirektøren for Skattevæsenet om den urimeligt høje Told paa lakerede Strigler og Hængelaase, og man førte en hidsig, ret haabløs Kamp imod de altfor ofte indtræffende „Udsalg“, der betegnedes som en uhyggelig Udvækst paa den sunde Detailhandel.

Aaret 1903 havde en temmelig bevæget Karakter for Isenkræmmerne, idet Udsalg og Tilgiftsforretninger havde floreret, og Foreningen desværre havde mistet den Støtte, Fabrikanter og Grossister havde ydet derimod, da disse havde opsagt den Overenskomst, som i mange Aar havde været gældende; men Fabrikant *Björn-Stephensen* med-

Fra Festriddagen ved Foreningens 25 Aars Jubilæum 5. Marts 1905.

delte Formanden, at en Forening var blevet dannet af Fabrikanter og Grossister, og med denne maatte man fremtidig forhandle om Sagerne vedrørende Udsalg, Leverancer til Forbrugsforeninger o. l., men de Forhandlinger, der var ført med denne nye Forening, havde ikke ført til positive Resultater.

Man vedtog iøvrigt paa Generalforsamlingen, at der det følgende Aar intet Valg skulde finde Sted til Bestyrelsen, fordi denne ønskede at bevare sin Stilling og nuværende S sammensætning, naar Foreningens 25 Aars Jubilæum skulde fejres.

I 1904 besluttede man at udsætte en Præmie for den flinkeste Elev fra Handelsskolen og lade Præmien ledsage af et Diplom.

Den 5. Marts 1905 fejredes Foreningens *25 Aars Stiftelsesfest* ved en Festmiddag paa den kgl. Skydebane. Der var 68 Deltagere, som alle var Foreningens Gæster, og der uddeltes ved Bordet et Festskrift af *Galle*. Menuen havde Form af et Hængsel, paa Glassene hang Hængelaase med Navn og med Cigarerne fulgte en nydelig lille Kniv, ligeledes med Gæstens Navn. Og som naturligt var, forløb Festen paa den skønneste Maade.

Aaret bragte iøvrigt Foreningen et stort Tab, idet dens tidligere Formand *N. Th. Høyer*, der ogsaa i mange Aar var dens lydhøre og rolige Dirigent paa Generalforsamlingerne, afgik ved Døden. I Henhold til den nye Lov om Tvangsakkord udenfor Konkurs maatte man vælge Tillidsmænd, som man kunde foreslaa Justitsministeriet at antage.

I 1906 var det betegnende egentlig de stadige Prisstigninger, som gjorde Aaret til et „godt Aar“ for Isenkræm-

merne, og iøvrigt var alt stille, idet den Sag, der stadig beskæftigede Sindene, den evindelige Toldlovsforhandling,

Oscar Meyer,
fra $15/2$ 1906 — $13/2$ 1908

var det eneste, der gav sig Resultat i et Forslag til Forandringer i Rigsdagens Toldudvalgs Forslag, som gennem Udvalgets Formand, *N. Neergaard*, tilstilledes dette.

Paa Generalforsamlingen 6. Februar 1906 indvalgtes Hr. *Oscar Meyer* i Bestyrelsen.

Rabatspørgsmaalet paa indenlandske Varer var den Sag, som i 1907 trængte sig hyppigst frem paa Dagsordenen, og der holdtes Møde efter Møde, uden at det dog

lykkedes Bestyrelsen at gennemføre Medlemmernes Ønsker om en større Forhandler-Rabat.

I Anledning af Foreningens Stiftelsesfest udnævntes Formanden, *Galle*, til Ridder af Dannebrog. Man kæmpede en stadig lige bitter Kamp mod Tilgiftsforretningerne og søgte at bringe et Arbejde i Gang imod illoyal Konkurrence.

1908 bragte Arbejdsløshed, Forretnings-Vanskeligheder og Pengetrang over Landet, og Bankerne kom i Nød, hvilket ogsaa i høj Grad prægede Isenkræmmernes Kaar, og paa Aarets Generalforsamling kunde Formanden egentlig indskrænke sig til at konstatere dette triste Forhold.

Den 6. September 1909 afholdt Bestyrelsen et Møde med Centraludvalget for de danske Isenkræmmerforeninger, hvor Repræsentanter for Landets forskellige Isenkræm-

merforeninger var til Stede, og Hensigten var at opnaa en større Rabat hos de danske Fabrikanter, og man opnaaede da ogsaa paa et senere Møde, den 16. Oktober, en højere Rabat paa emaillede Varer. Aaret var i Modsætning til 1908 et Middelaar.

I 1910 skabte Konkurrencen fra Varehouse og Rabatforeninger et lidet lysteligt Skue. Det mangeaarige Medlem *H. Ed. Halberg* afgik ved Døden og testamenterede som et Bevis for den Interesse, han altid havde næret for Foreningen, et Legat paa 3000 Kr. „som en ringe Erkendelse af Foreningens gode Formaal og Bestyrelsens Virksomhed“. Atter i dette Aar arbejdede man sammen med „Centraludvalget for de danske Isenkræmmerforeninger“, hvortil man havde indbudt danske Fabrikanter for at forhandle om 30 pCt.'s Rabat paa danske Varer; men heller ikke denne Gang lykkedes det at naa noget Resultat.

I Løbet af 1911 inddrog man det Halberg'ske Legat under Understøttelsesfonden, men dette Aar, saavel som det paafølgende 1912, forløb stille og roligt uden særlige Begivenheder ud over, at Loven om uhæderlig Konkurrence traadte i Kraft den 1. Oktober.

Den 5. Marts 1913 fejrede Formanden, *C. F. E. Galle*, sit 25 Aars Jubilæum som Formand for Isenkræmmerforeningen og var i den Anledning Genstand for megen Hyldest og Tak for det energiske Arbejde, han havde ydet Foreningens Interesser.

Den 4. Februar 1914 døde Kommerceraad *Friis*, som jo var en af Foreningens Legatstiftere, og Firmaet *Bucka & Nissen*, der den 10. Januar fejrede sit 50 Aars Jubilæum, skænkede i denne Anledning Foreningen et Legat paa 5000 Kr.

Ved Generalforsamlingen den 16. Februar 1916 vedtog man eenstemmig at optage Isenkræmmer *Carl Mörck* som

Foreningens Æresmedlem, fordi han som mangeaarigt Medlem altid havde omfattet denne med varm Interesse, havde ydet sit Arbejde som Kasserer i en lang Aarrække og stiftet et Legat for sine trængende Kolleger, ligesom han nød udelt Agtelse overalt, hvor han kom.

C. Th. Rom.
fra $\frac{18}{2}$ 1897— $\frac{26}{2}$ 1917.

Man undrer sig over, at Krigsbegivenhederne i disse Aar sætter sig saa ringe Spor i Forningenslivet; det eneste, man

egentlig hører derom, er, at der maa foretages en Indskrænkning af Belysningen i Butiksvinduerne, da Magistraten mangler Kul til Elektricitetsværkerne. Naar man aflyste den sædvanlige Stiftelsesfest den 5. Marts 1917, var Grunden en helt anden, nemlig at Foreningens mangeaarige Kasserer, Isenkræmmer *C. Th. Rom*, den 26. Februar afgik ved Døden. Det blev i den Anledning ogsaa nødvendigt at indkalde til en ekstraordinær Generalforsamling, der afholdtes i Studenterhuset den 20. Marts 1917, og hvor Formanden i bevægede Ord mindedes den afdøde og hans udmærkede Arbejde. I hans Sted valgtes Isenkræmmer *Knud Harild* til Medlem af Bestyrelsen. Den 6. December s. A. fejrede Firmaet *Baadh & Winther* sit 200 Aars Jubilæum, hvilken Begivenhed den markerede overfor Foreningen ved at skænke et Legat paa 5000 Kr.

I 1918 var alt stille og roligt, saa at Formanden paa Generalforsamlingen den 12. Februar 1919 kunde indskrænke sin Beretning til, at han havde deltaget i et Møde i den overordentlige Kommission angaaende Maksimalpriser paa Isenkramvarer, hvori han hævdede, at det ikke var muligt i Isenkramfaget at fastsætte Maksimalpriser.

Paa Generalforsamlingen den 12. Februar 1919 vedtoges det at forøge Bestyrelsesmedlemmernes Antal med to, hvilket nødvendiggjorde en ny Generalforsamling til Ændring af Lovene, som fandt Sted den 31. Marts i Wivels Selskabslokaler, og som nye

Chr. Nielsen,
fra 18/2 1908—18/2 1920.

Medlemmer optoges *S. Hemme* og *Otto A. Olsen*, saa at Foreningens Ledelse foruden disse kom til at bestaa af d'Hrr. *Galle* som Formand, *Chr. Nielsen*, *Ernst Olsen*, *J. Møller* og *Knud Harild*.

Samme Aar havde Foreningen den Glæde fra Hr. *Jens Jul. Møller* og *Hustru* at modtage et Legat paa 10,000 Kr.

Jens Jul. Møller,
fra 25/2 1897—17/2 1921. (Æresmedl.)

Formanden, der havde fungeret sidste Gang ved den ekstraordinære Generalforsamling, hvor hans Navnetræk for sidste Gang findes i Forhandlingsprotokollen, blev syg, i hans

Sted fungerede *Ernst Olsen*, der ogsaa kom til at holde Mindetalen over ham paa Generalforsamlingen den 18.

N. M. Nielsen,
fra 18/2 1920—14/2 1929

Februar 1920, da *C. F. L. Galle* var afgaaet ved Døden den 1. Februar. Han mindedes, at *Galle* havde været Formand i henved 40 Aar med en kortere Afbrydelse, at det var ham, der havde taget Initiativet til Foreningens Stiftelse i 1880, og i denne lange Aarrække havde han med usvækket Interesse og utrættelig Energi arbejdet for Foreningens Fremgang og Standens Vel. Utallige var de Sager, som han foranledi-

gede optagne til Behandling i Forsamlingen og igennem denne bragte til heldig Afgørelse.

Alle vilde savne den kære, gamle Formand dybt. Ære være hans Minde!

Den ledige Plads i Bestyrelsen besattes af *N. M. Nielsen*, der senere blev valgt til Næstformand.

I Galles sidste Aar fejrede *Hermann Raffel* 50 Aars Jubilæum og skænkede Understøttelsesfonden 1000 Kr.; Firmaet *Wald. Taulow* gav ligeledes i Anledning af sit Jubilæum 500 Kr. Man indsamlede 780 Kr. til nødlidende Kolleger i Østrig, og man vedtog at forhøje Kontingentet til 25 Kr.

Ved *Galles* Død var Isenkræmmerforeningens Formue 124,273 Kr. Foruden Understøttelsesfonden administrerede den 10 Legater og en Byggefond paa 4775 Kr.

Det var, om man saa kan sige, Traadene, der skulde knyttes sammen for at danne hele det store Arbejdsnet,

der gjordes nødvendigt for et frugtbart Arbejde i Fremtiden, *Galle* havde spundet. Det blev nu den nye Bestyrelses Opgave at samle alle disse Traade og give dem et saadant Spind, at de under eet kunde blive det rette Middel til at tage det store sociale Arbejde op, som de nye Tidens Udvikling førte med sig. Hertil kunde man ikke have fundet nogen bedre og dygtigere Mand end *Knud Harild*, som den 18. Februar 1920 valgtes til Foreningens Formand.

Ved det første Møde efter *Galles* Død, der afholdtes 23. Marts 1920, vedtog man at rette en Henvendelse til Medlemmerne om at rejse ham et Minde; der indkom herved 1805 Kr., og den 1. Maj 1921 blev et Mindesmærke afsløret paa den afdøde Formands Grav paa Fasan Kirkegaard, nuværende Solbjerg Kirkegaard.

Ernst Olsen traadte ved *Harilds* Valg tilbage til sin Stilling som Kasserer.

I *Centraludvalget*, der er stiftet i 1909 og omfatter Isenkræmmerforeningen i København, Jysk-fyenssk Isenkræmmerforening, Provins-Isenkræmmerforeningen for Sjælland-Bornholm-Møen, Lolland-Falsters Isenkræmmerforening og Københavns Glas- og Porcellænsandlerforening, valgtes *Harild* i *Galles* Sted til Næstformand, og man mærkede ogsaa straks her hans Energi og usædvanlige Arbejdskraft. Ved *Fællesrepræsentationens* Delegeretmøde angaaende Næringslovens Revision gennemførtes *Harilds* Forslag om, at Læretiden bør være 4 Aar, for at man kan opnaa det nødvendige Grundlag for Indsigt i Faget, trods nogen Modstand.

1921 var for alle Handelsfolk et Kriseaar med Prisfald, Pengemangel o. a.; men forholdsvis klarede Isenkræmmerne sig godt. Man kunde som Følge af disse Forhold

ikke vente sig større Begivenheder; man indskrænkede sig da ogsaa til Kamp imod Auktionsvæsenet og Angreb paa Gadehandelen, der begyndte at true Isenkræmmernes Interesser. Den nye Lærlingelov skulde træde i Kraft fra 1. Januar 1922, og i den Anledning holdt Formanden Instruktionsmøder angaaende dens Bestemmelser.

Ernst Olsen,
fra $\frac{25}{2}$ 1897— $\frac{28}{2}$ 1922. (Æresmedl.).

Paa Generalforsamlingen d. 23. Februar 1922 frattraadte *Ernst Olsen* efter eget Ønske sin Stilling som Medlem af Bestyrelsen. Han havde med stor Uegennytte virket siden d. 21. Februar 1897,

deraf de sidste 16 Aar som Kasserer, ligesom han, som ovenfor meddelt, var konstitueret som Formand i Interregnet efter *Galles* Død. Han havde desuden ydet Gaver til Understøttelsesfonden, og det faldt derfor ganske naturligt, at man paa Generalforsamlingen hædrede ham ved en kaligrafisk Takadresse og ved at udnævne ham til *Æresmedlem*. Da han døde den 6. April 1929 som Foreningens sidste *Æresmedlem*, holdt Formanden den 18. April s. A. en smuk Mindetale over ham i Bestyrelsemødet.

Otto Olsen.
fra $\frac{18}{2}$ 1920— $\frac{28}{2}$ 1922

Den 26. Maj 1922 maatte man holde en ekstraordinær

Generalforsamling i Anledning af Næstformanden *Otto Olsens* Død; her blev Hr. *S. C. Bendtzen* indvalgt i Bestyrelsen. Ved samme Lejlighed meddeltes de vedtagne Medhjælper-Lønninger, der var fastslaaet til 2187 Kr. det første Aar, 2430 Kr. det andet, 2675 Kr. det tredie, 2916 Kr. det fjerde og 3240 Kr. det femte Aar.

I samme Aar blev *Harild* valgt ind i Bestyrelsen for Dansk Principalforeningen og for „Dansk Arbejde“ og blev Næstformand i Fællesrepræsentationen. Hvilken Betydning denne Formandens stadig udvidede Antal af sociale Tillidshverv maatte have ogsaa for Isenkræmmerforeningen og dennes Anseelse udadtil, behøver kun at nævnes, da det er indlysende, at Formanden ogsaa gennem dette sit Arbejde kastede Glans over sin Hjerter-forening.

I 1922 blev Priserne atter mere stabile, og Aaret forløb roligt, naar undtages, at det vakte nogen Modstand fra Grossisternes Side, at man arbejdede for og paa Generalforsamlingen 1923 fik en Lovændring vedtaget, hvorefter Bestyrelsen bemyndigedes til at kunne indkalde til Møder specielt for Detaillister med Udelukkelse af Grossisterne, for at man der kunde drøfte særlige Detaillist-Interesser. Det første Detaillist-Møde afholdtes den 14. Juni 1923 i National, og det viste sig at være en praktisk Foranstaltning.

Paa Generalforsamlingen den 21. Februar 1924 kunde *Harild* med Stolthed karakterisere det svundne 1923 som „det største Aar i Foreningens Historie“; der var afholdt 7 Foreningsmøder og 10 Bestyrelsesmøder, og Medlemsantallet var steget til 145 og 1 Æresmedlem.

For Medlemmerne havde det været et godt Aar, idet Forstaaelse havde præget Aaret. Samarbejdet havde været

godt baade med Regeringen, Kommunen, Fabrikanter og Grossister. Han nævnede her *Carl Lunds* Fabrikker og andre Emaille-Fabrikker og det heldige Arbejde med Belysningsvæsenet, der resulterede i et Salg af flere Hundrede Gasovne og et stort kontant Salg af denne Artikel. Man havde fundet en Ordning med *Bucka & Nissen* om en Udsalgspris paa deres Prøvelager og henviste iøvrigt til det udmærkede Referat af de øvrige Forhandlinger om Priser o. a., der fandtes i „Isenkræmmerbladet“, der stadig ydede et Bidrag af 500 Kr. aarlig til Foreningens forskellige Støttefond. Han omtalte Købestævnet, der skulde afholdes i Fredericia, og slog til Lyd for „Dansk Arbejde“. Foreningens Formue var paa dette Tidspunkt 142,898 Kr. 73 Øre. Sluttelig optog man *Oluf Brønnum* som Æresmedlem i Anledning af hans 50 Aars Forretningsjubilæum. Indenfor Isenkræmmerforeningen havde *Oluf Brønnum* et stort Navn, og han sad i en lang Aarrække i dens Bestyrelse. Da han døde den 30. Oktober 1927, skrev Hr. *Oscar Meyer* følgende smukke Mindeord om ham i „Isenkræmmerbladet“:

„At forsøge at gøre op, hvad han betød for Danmarks Isenkræmmere, er umuligt, — endnu vanskeligere at forklare, hvad han betød for den enkelte, der havde den Lykke at være beæret med hans trofaste Venskab. Han var sin Stand en god Mand, altid lydhør og vaagen, naar Standens Interesser blev traadt for nær, altid parat til Arbejde og Støtte for at gavne sin Stand.

Jeg tror at kunne udtale, at det var *Oluf Brønnums* energiske Arbejde, der var Skyld i, at „Store Nordiske Husholdnings-Stores“, et Andelsselskab, oprettet for at skade Standen, blev standset i Starten.

I ethvert Udvalg, der blev nedsat indenfor Isenkræmmer-

De nordiske Isenkrammerforeningers permanente Komitées Mode paa Paladshotellet den 30.-31. Januar 1924.

foreningen, var han et selvskrevet og virksomt Medlem. Hans noble og retlinede Karakter gav under Forhandlingerne hans Ord en Vægt og Autoritet, som kun sjældent er hørt. Han kunde være skarp i sine Udtalelser, men altid retfærdig, og tog han en sjælden Gang fejl, var han parat til, naar han blev gjort opmærksom herpaa, — at give Haanden og anerkende Modpartens Standpunkt.“

Brønnum var dekoreret med Ridderkorset, fordi han, da Krigslejrene skulde dannes, var Regeringens Tillidsmand og her ydede en udmærket Hjælp som Raadgiver.

Igennem de følgende Aar, hvis Begivenheder ligger saa nær ved Nutiden, at de bedst kan behandles summarisk, er der sket overordentlig vigtige Begivenheder, som stadig viser baade Bestyrelsens Vilje og Evne til at koncentrere og *Harilds* udmærkede Overblik og Klarhed til at skelne det væsentlige fra det mindre betydningsfulde. Den 30.—31. Januar 1924 holdtes her i København det konstituerende Møde for „De nordiske Isenkræmmerforeningers permanente Komité“, der aarligt holder Møde skiftevis i de forskellige Lande, Norge, Sverige, Finland og Danmark, og til disse Møder sender hvert Land to Repræsentanter og Sekretæren, der for Danmarks Vedkommende er Direktør *A. W. Holm*.

I 1925 skete den vigtige Begivenhed, at Centraludvalget vedtog at overtage „Isenkræmmerbladet“. Dette Blad havde tidligere været udgivet af et Bogtrykkerfirma, der aarlig ydede Foreningen en Afgift af 500 Kr. og var forpligtet til at optage Meddelelser fra Foreningen gratis. Man opnaaede herved, at Foreningen fik fuld Dispositionsret over Bladet, og at dette kom til at danne den økonomiske Basis for Kontoret, der aabnedes i Vestervoldgade 10 den 1. Ja-

nuar 1926 med Direktør *A. W. Holm* som daglige Leder. Her kan de forskellige Bestyrelser holde Møder, og deres Arkiv opbevares. Ordningen begyndte med, at der dannedes et Aktieselskab, hvis Bestyrelse var *Harild, Fritzsche, N. M. Nielsen* og *Bucka*, med en Kapital af 5000 Kr. Derpaa fik man i Handelsbanken aabnet en Kassekredit paa 45,000 Kr. med 15 Garanter, nemlig Centraludvalgets Medlemmer og Direktør *A. W. Holm*, hvorpaa Aktieselskabets 5000 Kr. blev afdraget paa Kassekrediten, og et nyt Aktieselskab, hvortil der tegnedes Aktier til et Beløb af 30,000 Kr., dannedes. For dette Selskab blev *Harild* Formand; Kassekrediten blev derpaa nedbragt til 15,000 Kr., og i 1927 blev den udbetalt og hævet; i 1928 blev Aktiekapitalen nedskrevet med 10,000 Kr., det samme skete i 1929, og der staa saaledes nu kun 10,000 Kr. tilbage; naar Aktiekapitalen helt er udbetalt, opløses Selskabet, og Bladet overgaar som fri Ejendom til Centraludvalget.

For denne Ordning, der ogsaa i de seneste Tider har haft den Følge, at Foreningens Regnskaber nu aarlig fremlægges paa Kontoret, er der paa de forskellige Generalforsamlinger stadig ydet Direktør *A. W. Holm*, der ogsaa har redigeret „Isenkræmmerbladet“ paa udmærket Maade, en varm Tak. Noget lignende er ogsaa Tilfældet med Ledelsen af *Skolesagen*. Allerede i 1924 havde Købmandsskolen i sin Undervisning taget Hensyn ogsaa til Isenkræmmerens Uddannelse, og Isenkræmmer *Hemme* fungerede da for første Gang som Censor ved Eksamen; men i 1928 toges Sagen op i en mere koncentreret Form, og under Direktør *A. W. Holms* Ledelse afholdtes i 1929 fra 25. Februar til 23. Marts de første Kursus, som besøgtes af 18 Elever, 10 fra Provinsen og 8 fra København.

Centraludvalgets Kontor Vestervoldgade 10.

Bestyrelsen for Isenkammerforeningen i København samlet til Møde paa Centraludvalgets Kontor.

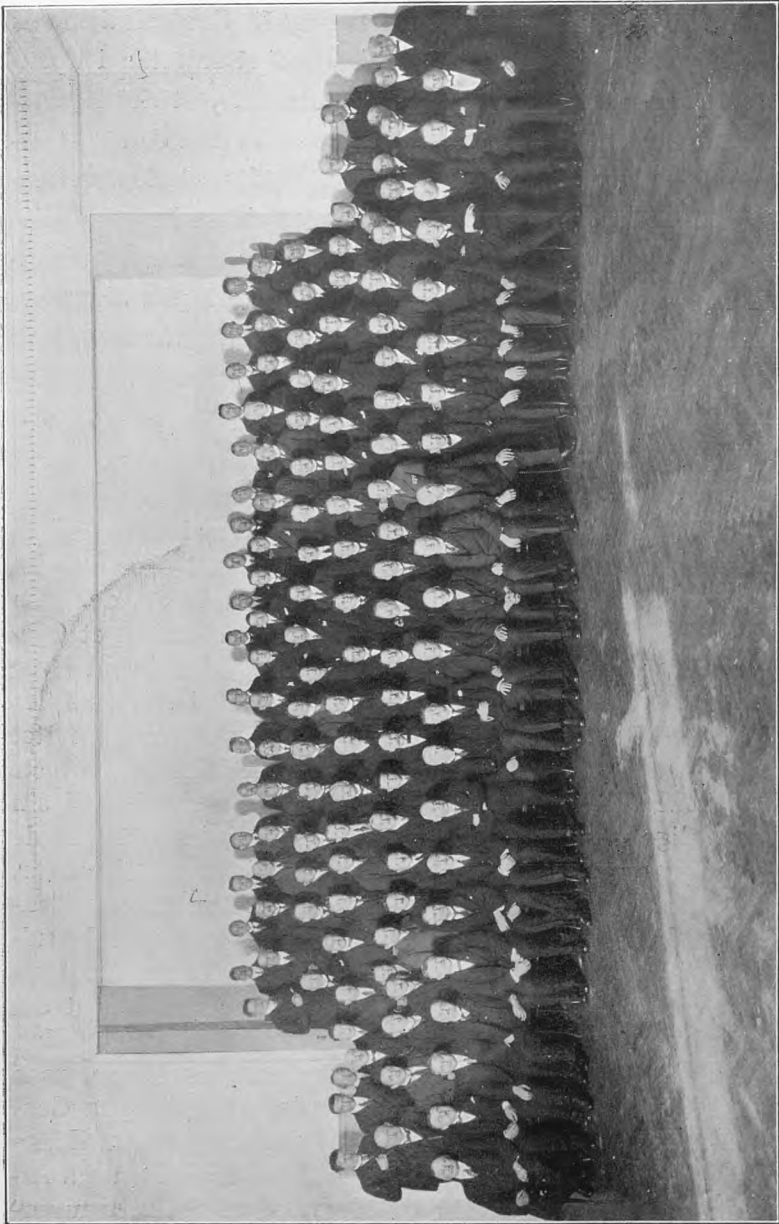
Den 23. Februar 1927 afholdtes Centraludvalgets første Landsmøde i „Borgernes Hus“ i København, og samme Aar blev *Harild* efter *Jørgen Brandts* Afgang valgt til Formand for Central-Udvalget den 15. August. Dette Mandat nedlagde han den 9. September 1929 af Helbredshensyn.

I 1926 indførtes *Jern-Mærket* eller *Pil-Mærket* som Foreningens Emblem. Om dettes Betydning og Oprindelse skal her gives følgende Oplysninger. Mærket har vi faaet fra Sverige, hvis Järnhandlare-förening fører det; men dets Oprindelse kan føres Aartusinder tilbage til de gamle Kulturcentre i Indien og Ægypten. Det var et Symbol, de gamle Astrologer brugte for Planeten Mars, som man mente producerede „det stærke Metal“, *Jernet*. Mars var jo den vældige, Krigens Gud. Det er Gudens Skjold og Spyd, som han har placeret saaledes, at Spydet stak skraat op bag ham.

Gennem Alkymisterne kom disse gamle Mærker, ogsaa Jernmærket, til Norden og brugtes af Korttegnerne til at markere, hvor der fandtes Jern. I 1817 overførtes Jernmærket i Sverige til Uniformerne, og det anvendtes da af Rigets Brugsejere og Tjenestemændene paa Jernkontoret, og ad denne Vej er det da naaet til at anvendes som et Slags Bomærke for Sømmenslutninger i Jernindustrien, og nu har man altsaa i Danmark antaget det smukke Symbol som Isenkræmmernes Fællesmærke her i Danmark.

Ved Generalforsamlingen den 14. Februar 1929 valgtes *Emil Brønnum* i *N. M. Nielsens* Sted til Medlem af Bestyrelsen, der konstituerede sig med ham som Næstformand.

I Løbet af Aaret havde *Harild* følt sig saa træt og udslidt af det uhyre Arbejde, der havde hvilet paa hans Skuldre gennem de ti Aar, at han søgte at frigøre sig for nogle af

Landsmødet i Borgernes Hus 23. Februar 1927.

sine mange Hverv, deriblandt, som sagt, Centraludvalgets Ledelse, og han søgte Helbredelse ved et Kursted i Tyskland. Da han kom hjem, mente han selv, at det Hjerteonde, han led af, var overvundet; men da han den 13. September, pligtopfyldende som altid, mødte til Bestyrelsesmøde i Isenkræmmerforeningen, overfaldtes han ved Mødets Begyndelse af et Ildebefindende, der omtrent øjeblikkelig medførte hans Død. Han faldt altsaa paa Slagmarken som den trofaste Forkæmper for den gode Sag, han saa længe havde været.

I Anledning af hans Død skrev Direktør *A. W. Holm* følgende smukke Mindeord:

„Knud Harild er død! — Naar disse Linier læses af Medlemmerne, er Budskabet forlængst spredt ud over Landet selv til den fjerneste Afkrog, og alle — selv de, der kun har kendt Navnet og ikke Manden — er standset et Øjeblik, uforstaaende overfor, at den Mand, for hvem hver Dag var Liv og Liv, nu ikke er mere; og hvordan føles det ikke af dem, der gennem Arbejdet stod nær knyttet til ham, ikke mindst de af os, der deltog i Centraludvalgets Aarsmøde den 9. September, hvor Knud Harild med sin sædvanlige brændende Interesse og mandige Kraft aflagde Beretning om Centraludvalgets Arbejde i det forløbne Aar. Paa dette Møde nedlagde Knud Harild sit Mandat som Centraludvalgets Formand, tvunget dertil, som han selv udtalte, af sit svigtende Helbred, og han paalagde Medlemmerne, om de undte ham et Otium, da at forstaa, at det var en Nødvendighed at fritage ham for Hvervet. Han blev fritaget, alle ønskede ham et fredfyldt Otium, men det skulde ikke være saaledes. Under et Møde paa Centraludvalgets Kontor Fredag den 13. September om Eftermiddagen, hvor Knud Harild ledede Forhandlingen om Afslutningen af Festskriftet i Anledning af Isenkræmmer-

Knud Harild,

Bestyrelsesmedlem fra $\frac{20}{8}$ 1917— $\frac{13}{9}$ 1929.
Formand fra $\frac{18}{2}$ 1920— $\frac{18}{9}$ 1929.

foreningen i Københavns 50 Aars Jubilæum den 5. Marts 1930, følte han sig utilpas og trak sig tilbage fra Mødet. Inden 10 Minutter var Livet udslukket.

Midt i den Gerning, han elskede, midt i den Gerning, han følte som sit Livs Kald, blev han fældet. Paa det Kontor, som kun ved hans Forudseenhed og Klogskab — trods megen Skepsis fra anden Side — blev til Virkelighed, indhentede Døden ham; der ligger noget symbolsk heri. Saa-dan var nemlig Knud Harild, alt satte han til Side, naar det gjaldt Medlemmernes Tarv, aldrig tog han Hensyn til sig selv, intet Offer skyede han, aldrig veg han tilbage for et Arbejde, naar det gjaldt den Stand, han tilhørte. Han tog Opgaver op, som alle andre betegnede som uløselige, og hans store Forhandlingsevne aabnede mange Veje, der hidtil havde været spærret. Et stort Navn fik Knud Harild iblandt os, han havde kun Venner, og jo bedre man lærte ham at kende, jo mere kom man til at holde af ham. Man lærte at respektere ham for hans udprægede Redelighed i enhver Sag, der blev lagt i hans Haand; med aabent Visir og uplettet Skjold, bragte han Sejrene hjem. Fra Skagen til Gedser sænker den danske Isenkræmmer sin Kaarde for Knud Harilds Minde, en Høvding er død, men Mindet om ham vil aldrig udslettes, og hans Gerninger vil sætte Spor langt ud i Fremtiden.

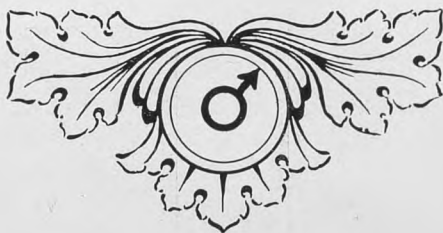
Jeg mener at være i Kontakt med mange, naar jeg overfor hans nu saa haardt ramte Hjem, paa Standens Vegne udtaler den dybeste Medfølelse, og hertil knytter en varm Tak, fordi Knud Harild fik Lejlighed til at udføre sin store Gerning, der saa ofte har kaldt ham hjemme fra.

Ære være hans Minde!"

Under mægtig Deltagelse begravedes *Knud Harild* den 19. September fra Hellerup Kirke. Foreningen havde pyn-tet Kisten, og dens Bestyrelse dannede Æresvagt om den. Jordfæstelsen fandt Sted paa Hellerup Kirkegaard.

Den 26. September 1929 afholdtes ekstraordinær Generalforsamling med Formandsvalg paa Dagsordenen. Her valgtes *Emil Brønnum* til Formand, og *Oscar Meyer* indvalgtes i Bestyrelsen. Siden konstituerede Bestyrelsen sig med *Otto A. Olsen* som Næstformand.

Ved Generalforsamlingen d. 13. Februar 1930 udtraadte *Oscar Meyer* efter eget Ønske af Bestyrelsen og *Carl I. Boeck* valgtes i hans Sted. Ved denne Foreningens 50de ordinære Generalforsamling forelagdes Regnskabet, hvoraf det fremgaar, at Foreningens samlede Formue nu beløber sig til 166,908 Kr. 56 Øre. Byggefonden ejer 8876 Kr. 47 Øre, Understøttelsesfonden raader over 69,051 Kr. 56 Øre, det løbende Regnskab udviser en Kassebeholdning af 2690 Kr. 67 Øre. Resten af Formuen tilhører Foreningens Legater.

ISENKRÆMMERFORENINGENS

Emil C. Brønnum,
Bestyrelsesmedlem fra $\frac{34}{2}$ 1929.
Næstformand » $\frac{23}{2}$ 1929.
Formand » $\frac{20}{0}$ 1929.

Otto A. Olsen,
Bestyrelsesmedlem fra $\frac{31}{3}$ 1919.
Næstformand » $\frac{30}{3}$ 1929.

S. Hemme,
Bestyrelsesmedlem fra $\frac{31}{0}$ 1919.
Kasserer » $\frac{28}{2}$ 1922.

Jorgen Bucka,
Bestyrelsesmedlem fra $\frac{27}{2}$ 1921.
Sekretær » $\frac{3}{8}$ 1921.

BESTYRELSE I AARET 1930

S. C. Bendtzen,
Bestyrelsesmedlem fra $20/5$ 1922— $18/2$ 1928.
Genindvalgt $14/2$ 1929.

Richard Knudsen,
Bestyrelsesmedlem fra $10/2$ 1928.

Carl J. Boech,
Bestyrelsesmedlem fra $22/2$ 1922— $14/2$ 1929.
Genindvalgt $13/2$ 1930.

A. W. Holm,
Redaktør af Isenkræmmerbladet fra $1/1$ 1922,
adm. Direktør for Centraludvalget fra $1/1$ 1926.